

De hellige tre Kongers Kapel,

stiftet af

Kong Christian den Første og Dronning Dorothea

i

Roskilde = Domkirke

En historisk-antiquarisk Beskrivelse

af

E. C. Werlauff.

Kjøbenhavn.

Forlagt af Universitetsboghandler C. M. Neitzel.

Trykt hos kgl. Højbogtrykker Bianco Luno.

1849.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE CHICAGO SCHOOL OF BUSINESS

CHICAGO, ILL.

1910

1910

1910

1910

Deres Majestæt

Kong Frederik den Syvende,

det fædrelandste Oldstudiums

ophøjede Kjender og Forskremmer,

allerunderdanigst

tilegnet.

THE

Journal of the

Board of Trustees

of the University of

California

1900

Efterat flere frugtesløse Forsøg paa at opdage Christian den Førstes og hans Dronnings Grave i det af dem stiftede Kapel i Roskilde-Domkirke tidligere havde været anstillede, foranstaltede Domprovest Ortved og Domkirkens Værge, Kammerraad Hansen, efter allerhøjeste Befaling, den 4de December 1843 en Gravning i det eneste hidtil ikke undersøgte Rum imellem Christian den Tredies og Frederik den Andens Monumenter. Man stødte her paa to Gravhvelvinger og ved at aabne den største af disse fandtes en Liggkiste, paa hvis Laag et Sværd var henlagt. Under 7de s. M. tillagde Høifalig Kong Christian den Ottende nærværende Skrifts Forfatter og daværende Secretair ved den kongelige Kommission for Oldsagers Opbevaring, Etatsraad Thomsen, allernaadigst Befaling, i Forening med Domprovesten og Kirkeværgen, at undersøge den opdagede Gravhvelving med Iudhold et muligt nøiagtigt og opmærksomt Eftersyn, dog uden at aabne selve Kisten. Ved den af os den 11te og 12te næstfølgende iværksatte Aabning af begge Gravhvelvinger fandtes i hver af dem en Liggkiste, hvilkke, efter historiske Data og paa Grund af det paa den længste Kiste henliggende Sværd, som allerede i Mæret 1581 vides at have ligget paa Christian den Førstes Kiste, maatte antages at indslutte denne Konges og hans Dronnings jordfiste Levninger.

Det var paa samme Tid paataant at give Christian den Fjerdes Kapel en forandret Indretning ved her at opstille denne Konges, Frederik den Tredies og Begges Dronningers hidtil i Hvelvinger under Gulvet henstaaende Kister og over Christian den Fjerdes Kiste at opreise en Sarkophag med Kongens af Thorvaldsens Mesterhaand udferte Standsbillede i Metal, samt endelig ved at lade Kapellens Loft og Vægge paa en kunstnerisk Maade dekorere og pryde med Frescomalerier af Historiemaler Eddelien, hvortil Mønstrene fortrinligen skulde tages af Christian den Fjerdes Historie*). I denne Anledning udgik under 12te Februar 1844 til Konferentsraaderne, Overbibliothekar og Professor C. C. Werlauff og Hofbygmester J. H. Koch, Inspectoren ved det kongelige Kunstmuseum og Museum for de nordiske Oldsager, Etatsraad C. Thomsen, Professorerne ved Kunstakademiet G. F. Hetsch og N. L. N. Høyer et kongeligt Kommissorium af følgende Iudhold:

„Vor synderlige Bevaagenhed! Vi give Eder hermed tilkjende, at, da det er Os særdeles magtpaaliggende at see Høifalig Kong Christian den Fjerdes Kapel i Roskilde-Domkirke, i hvilket om soje Tid denne Konges Standsbillede og Sarkophag ville finde deres Plads, dekoreret paa en passende Maade og om muligt prydet med Frescomalerier af historiske Mønstre, er det, for at dette i kunstnerisk Henseende kan udføres paa den meest passende Maade, Vor allernaadigste Villie og Befaling, at I rette Eders Leilighed derhen, at I sammentræde i en Kommission for at udarbejde Forslag og Tegninger til denne Ka-

*) Allerede K. Christian den Sjette skal have havt ifinde at lade opreise Monumenter over de to nævnte Konger, hvortil Tegninger af L. de Thurah allerede vare approberede; Behrmanns Beskrivelse over Roskilde-Domkirke S. 96.

pellets Dekoration. Og ville Vi derhos have Eder paalagt at nedlægge allerunderdanigst Forslag om, hvorledes de gjenfundne Gravsteder, som formeentlig gjemme Høifalig Kong Christian den Førstes og Gemalindes jordiske Levninger, nærmere kunne undersøges, samt Liigkisterne fornyes og Gravstedet gøres kjendeligt ved en i Kapellet anbragt Indskrift; ligesom Vi ogsaa ville have Eder bemyndigede til at tilkalde Sognepræsten ved bemeldte Kirke, Hr. Domprovst S. K. Ortvad, og bemeldte Kirkes Værge, Stiftesriver E. Hansen, Bor Kammerraad, saa ofte Kommissionens Forhandlinger maatte udtræve disses Nærværelse".

Ifølge et allerhøjeste Reskript af 5te Marts 1845 indtraadte senere Hs. Exc. Overhofmarskal v. Lewenhaupt som Medlem af denne Kommission, hvis Secretair-Forretninger overdroges Expeditionssecretair under Overhofmarskallatet, Kammerraad Sally.

Da den befalede nærmere Undersøgelse af de omtalte Gravsteder ikke kunde foretages paa enhver Aarstid og da den Høifalige Konge med H. K. H. Kronprindsen havde besluttet selv at overvære Undersøgelsen, maatte denne flere Gange udsættes. Endelig bestemtes dertil den 17de Juni 1847. Efterat de forberedende Arbejder Dagen i Forvejen under H. K. H. Kronprindsens Ledelse vare udførte af Konferentsraad Koch, bleve Kisterne paa den nævnte Dag optagne, aabnede og undersøgte i Overværelse af H. M. Kongen og H. K. H. Kronprindsen, Kommissionens Medlemmer med Udtagelse af Overhofmarskallen, som befandt sig paa en Udenlandsreise, og Prof. Høyen, som ved andre Forretninger var forhindret, samt Domprovsten og Kirkeværgen. Da Undersøgelsens Resultat havde en historisk og antiqvarisk Interesse, vare de to øvrige Profesorer i Historien, Konferentsraad og Ordenshistoriograph Engelskøft og Professor Rostgardianus Velschow, Professor i Litterærhistorien Statsraad Molbech og Archivsecretair Strunk efter Indbydelse tilstede. Den anatomiske Undersøgelse af de forefundne Levninger foretoges af Lector J. Jbsen. Begge Kister bleve med hele Indholdet indsatte i nye Egetister, paa hvis Laag de kongelige Navnechiffre vare anbragte i forgyldt Metal; de nedfattedes dernæst i de oprindelige Gravhvelvinger, som umiddelbart derpaa tilmuredes og atter bedækkedes med de tilhørende Steenpliser. Sværdet blev ikke nedlagt i Graven, men er senere, befæstet paa et Brædt, ophængt paa Muren ved Foden af Kongens Kiste. En Indskrift paa et passende Sted i Kapellet vil nærmere betegne saavel de kongelige Grave, som Liden, da de opdagedes og restaureredes.

Christian den Ottende havde, allerede som Gouverneur over Dyens Stift, i Aaret 1817 foranstaltet Kongerne Hans's og Christian den Andens, Dronning Christianas og Prinds Frants's oprindelige i Graabrødrekirken i Odense begravede Liig nedlagte i nye Kister og indsatte i en muret Hvelving St. Knuds Kirke; senere havde han i Aaret 1833 ladet Knud den Helliges og Prinds Benedikts Kister i St. Knuds Kirke undersøge og paa en hensigtsmæssig Maade opstille. Begge disse Forretninger havde i sin Tid fremkaldt særegne Undersøgelser*). Han ønskede derfor, at ogsaa denne interessante Opdagelse og overhovedet et ved sin Ælde og Bestemmelse saa

*) Monument over Kong Hans og Dronning Christina i St. Knuds Kirke i Odense; beskrevet af C. C. Werlauff. Kbhvn. 1827. 4to. Tillæg til denne Beskrivelse s. St. og A. Om Opdagelsen af Kong Knud den Helliges Reliquier i Odense af E. Paludan-Müller, i Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed, udgivet af det kongelige nordiske Oldskriftselskab, 2det Bind, S. 193—223; med Tillæg S. 363—68. Hermed kan sammenlignes H. P. Munnes St. Knuds Kirke i Odense, dens Bygning, Monumenter og andre Mærkeligheder. Odense, 1844. 8vo. 5te Afdeling, 2det Afsnit: Kong Hans's Familiebegravelse; 7de Afdeling, 2det Afsnit: Kong Knud den Hellige og hans Reliquier.

betydningsfuldt Parti af Domkirken, som fremviser to Mindesmærker af en ældre Tids Kunst, maatte blive Gjenstand for en historisk Monographi, der kunde komme for Lyset ved den Oldenborgske Stammes Jubelfest, hvortil den 28de September 1818 foreløbigen var bestemt. Til et saadant Arbeide opfordredes nærværende Forfatter; Opfordringen gjentoges af vor nu regjerende aller-naadigste Konge. Idet Forf. herved opfylder det ham overdragne hændende Hverv, tør han ikke dolge for sig selv, at Skriftet kun i en underordnet Grad tør haabe nogen Opmærksomhed paa en Tid, da Spørgsmaal af den højeste Betydning for Fædrelandet gjere Fordring paa Folkets og Historikerens Interesse.

De Oplysninger om et og andet Punkt, der skyldes Venner og Kolleger, ere paa vedkommende Steder taknemmeligen bemærkede. Men Forfatteren skylder sig selv her at nævne den lærde Ven, der især har ydet ham væsentlig Bistand: Kopistten ved det kongelige Geheime-Archiv Hr. Kall Nassmussen, som har meddeelt ham flere Notitser af Archivets rige Forraad, foruden mangt benyttet Bink, og som med vanlig Omhu har taget virksom Deel i Korrekturen.

Grund- og Profiltegningen af begge Gravvælvinger er tagen af Hr. Arkitekt Winstrup ved den første Undersøgelse i December 1813; ham skyldes tillige den for Ordenskapitlet udførte og af Ordenshistoriographen Konferentsraad Engelstoft meddeelte Tegning af Marmorfiguren i Kapellet. Villen med Tilbehør i Kapellet samt Sværdet er tegnet af Hr. Eddelien; Tegningen af Villens Kapital i Middersalen er forskaffet mig ved Hr. Kammerraad Hausens Gøddhed.

Synselsfattelsen med dette Arbeide har hos Forf. fremkaldt et tredobbelt Dunst. De to første indstrænke sig til selve Kapellet; først, at denne ogsaa i arkitektonisk Henseende mærkelig Bygning, naar Omstændighederne engang skulde gjøre en Hovedreparation nødvendig, saavidt muligt, maa blive vedligeholdt i sin oprindelige Tilstand; dernæst, at de gamle Kalkmalerier paa Væggene maatte befries fra den dækkende Hvidtning og en tro Kopi af disse Kunstlevninger fra Fortiden blive tagen, forinden Lustens og Tidens Paavirkning lader dem aldeles forsvinde. Det tredje Dunst er derimod af større Omfang. Vi savne hidtil en udsørlig historisk og arkitektonisk Beskrivelse af Roskilde-Domkirke, dette betydende Mindesmærke af vore Fædres Bygningskunst. Men netop nu turde Forholdene i flere Henseender være gunstige for et saadant Foretagende. Der lever iblandt os en Mand, af hvis dybe Studium i Kunsthistorien, af hvis fortrolige Bekjendtskab med vore egne og Udlandets Bygningsmonumenter og af hvis levende Interesse for Gjenstanden Arbeidet paa en værdig og tilfredsstillende Maade kunde ventes udført — Professor Høyen; og nylig nævntes den yngre Historiker, som ved sin Stilling, sine Kundskaber og sin varme Deeltagelse for alt hvad der vedkommer Fædrelandets Historie fortrinligen vilde være kaldet til Samling og Bearbejdelse af det historiske Stof. Maatte derfor dette Dunst i en ikke altfor fjærr Tid gaae i Opfyldelse!

Kjøbenhavn den 27. Februar 1819.

Verlauff.

Indhold.

- I. Kapellet's Stiftelse og ældste kirkelige Forhold. S. 1—8.
 - II. Kapellet's arkitektoniske Indretning; dets ældste kirkelige Apparat. S. 9—16.
 - III. Kapellet's Skjæbne fra Reformationens Indførelse indtil Statsforandringen 1660. S. 16—22.
 - IV. Kapellet's Forbindelse med det af Christian den Første stiftede Broderskab; Elefantordenens formæentlige Oprindelse fra dette. S. 22—36.
 - V. Udsigt over det danske Kongehuses Gravsteder i Middelalderen. S. 36—49.
 - VI. Kongegrave og kongelige Gravminder i Kapellet. S. 50—55.
 - VII. Kong Christian den Førstes og Dronning Dorotheas Grave. S. 56—64.
 - VIII. Den i Kapellet opbevarede Midderfigur af Marmor. S. 65—71.
- Tillæg. S. 72—76.

Stentryk.

I.

- a. Granitpillen i Midten af Kapellet.
- b. Christian den Førstes Grav i Grundrids.
- c. Dronningens Grav i Grundrids.
- d. Kongens Grav i Profil.
- e. Dronningens Grav i Profil.
- f. Christian den Tredies Gravsted.
- g. Frederik den Andens Gravsted.
- h. En muret Kiste under Gulvet i Grundrids.

II.

- a. Granitpillen i Midten af Kapellet.
- b. Kapitalet (med den brandenborgske Orn) og Todstykket af Pillen.
- c. Biskop Oluf Mortensens Vaaben.
- d. Det Oldenborgske Vaaben.
- e. Kapitalet af Pillen i Midtersalen.
- f. Christian den Førstes Sværd.

III.

- a. Marmorfiguren i Kapellet.
- b. De tre Vaabener.
- c. Hjelmen, seet forfra.
- d. — — fra Siden.
- e. — — fra den inderste Side.

I.

Kapellets Stiftelse og ældste kirkelige Forhold.

De hellige tre Kongers af Christian den Første og hans Dronning Dorothea i Roskilde-Domkirke stiftede Kapel regner sin Tilværelse fra det i de nordiske Rigers Historie betydningsfulde Aar 1459, i hvilket Rigerens tidligere Behersker Erik af Pommern døde om Vaaren og Adolph den Ottende, Hertug af Slesvig og Greve af Holsten, d. 4de December.

De fromme Bevæggrunde til denne Stiftelse og dens oprindelige materielle Grundlag lære vi at kjende af det under 28de April 1459 i Roskilde udfærdigede Gavebrev til det Kapel, Kongen og Dronningen af ny vilde lade opbygge i Roskilde, senden ved den hellige Trefoldigheds og S. Lucii Kirke, „de hellige Trefoldighed, Jomfru Marie, Sancte Anne og de hellige tre Konninge besynderlige med alle Guds Helgene til Lov og Ære“ (a).

Dette Gavebrev erholdt under 8de Juni 1462 en Stadfæstelsesbulle af Pave Pius den Anden, hvori forundtes alle dem, som paa Mariæ Besøgsdag (d. 2den Juli) bivaanede Gudsstjenesten i Kapellet og yrede Bidrag til Kirkens Gienopførelse (efter Branden 1443) og Prydelse (pro structura ædificiorum :c paramentorum prædictorum conservatione manus porrexerint adiutrices), 20 Mars Aflad og ligesaa mange 40 Dages Aflad (quadragenas) samt dem, der engang i Tiden her bivaanede Sjælemesser over Kongen, Dronningen eller deres Sønner, 100 Dages Aflad og ligesaa mange quadragenas (b).

Den efter Branden restaurerede Kirke blev tilligemed det nye Kapel i Aaret 1464

(a) Christian I. Diplomatarium af H. Knudsen S. 107, efter Originalen paa Pergament i det kongelige Geheime-Archiv; Kongens Segl er bevaret; af Dronningens er kun et Brudstykke tilovers. Samme Dag udstædte i S. Lucii Kirkes Sakristi 4 Adelsmænd et Vidnesbyrd om, at Kongen, i Nærværelse af de fleste af Kapitlet, havde stjodet fra sig og Dronningen til Hr. Oluf Mertensen, Domprovst i Roskilde, til et Kapel, som han af ny vil lade opbygge, Vigfis og Vigfisfang med meget mere Guds; Sammesteds S. 108.

(b) Christian I. Diplomatarium S. 140.

indviet af Biskop Oluf Mortensen (c), uden Tvivl paa samme Dag (S. Dionysii Dag 3: d. 9de Oktober), da Kongen udstædte det høitidelige Stiftelsesdokument, som indeholdt et Regulativ for Gudstjenesten i Kapellet, de derved ansatte Geistliges Pligter og Rettigheder, Opreguelse paa de dem derfor tillagte Indtægter, samt endelig Bestemmelser angaaende Kapellets Forbindelse med det af Kongen stiftede hellige Broderskab (d).

Efterat det nye „med Kalle, Messjeklæder og andre Ornament, som der tilhører“, forsynede Kapels oekonomiske Tilværelse var sikret ved Sagttagelse af alle da gjældende Retsformer (e) og dets fremtidige Bestemmelse var ordnet, droge saavel de kongelige Stiftere som disses nærmeste Efterfølgere, Tid efter anden, Omsorg for dets Vedligeholdelse og Fremvært, deels ved foregode Indtægter, deels ved Gave af Reliquier og hellige Kleinodier, deels ved Udvidelse af dets kirkelige Virksomhed, ligesom ogsaa dets Privilegier senere erholdt almindelig Bekræftelse (f).

Allerede næste Aar efter Indvielsen skænkede Dronning Dorothea endeel Gods til Heilalteret (g). Aaret 1466 d. 26de Oktober gav Kongen Heddinge-Kirke i Stevns-Herred med

(c) Hvitfeldts Danm. Kronike II. S. 901. Aaret 1462, som det, i hvilket Kapellet ifølge en gammel Indskrift var erecta et fundata (Danske Magazin III. S. 198), maa have haft Hensyn til nysevnede pavelige Stadfæstelsesbulle. 1464 bevilgede Kongen ogsaa Opførelsen af et Hellig-Trefoldigheds-Kapel i Vestenslev paa Laaland, hvilken Bevilling 1473 blev bekræftet af Bissen og 1494 gjentaget af K. Hans; Pontoppidans Annales eccl. Danicæ II. S. 634, 637, 657, 708; Danske Magazin II. S. 14. I Elsvig-Domkirke havde han før 1474 stiftet et Kapel; Danske Atlas VII. S. 599.

(d) Christ. I. Diplomatarium S. 159.

(e) Hærtritsberg (Haraldsberg) Søndag efter Mortensdag (17de Nov.) 1465 Christ. I. Dom angaaende det Gods, han havde lagt til det af ham stiftede Kapel i Roskilde og til Gudstjenesten der (Danske Selskabs Begyndelse og Tilvært S. 248). Samme Steds 2den Jan. 1466; efterat Hr. Odde Hansen, Kammik i Roskilde, havde fremlagt tre kongelige Dombreve, lydende paa de Gaarde og det Gods, som Kongen og Dronningen (under 9de Oktober 1464) havde givet og „bekrevet“ Kapellet, og ingen Indsigelse derimod var gjort, tildømmes „nu fjerde Tid“ Kapellet og Altrene fornævnte Gaarde og Gods (Christ. I. Dipl. S. 172). Samme Steds d. 22de Febr. s. A. udstærdigede Kongen en almindelig Stævning til alle dem, som formeente sig at have Ret til noget af dette Gods, derom at møde inden 6 Uger og et Aar, da han ellers giver Kapellet, som ved Hr. Odde Hansen har fremlagt 4 hans Dombreve, „det sidste paa Perment med hængende Indsegel“, dets Brev derpaa; dette Laalebrev udstædtes d. 26de Juni 1467 „uti Biscopsgerdin i Roskildhe vti Capellen“; Christ. I. Dipl. S. 188.

(f) Roskilde 1ste Sept. 1526 fik Hr. Jens Lauritsen, Erkedegn, confirmationem privilegiorum Cappelle trium Regum (Reg. over alle Lande i Geh.-Arch.).

(g) Kjøge feria 4ta proxima ante s. b. Margaretæ virginis & martyris 3: 10de eller 17de Juli 1465. I samme Aar forundte hun det ovenomtalte Hellig-Trefoldigheds-Kapel i Vestenslev endeel Friheder; Pontoppidans Ann. eccl. Dan. II. S. 637.

af kongelig Ret til en Kannik ved Kongens Kapel, som dagligen skulde lade holde Messse (h). Gudelig udstædte Biskop Oluf Mortensen (Roskilde d. 16de Mai) 1467 et Brev, hvorved kundgjordes, at Kongen og Dronningen, „paa det at Guds tjeneste maa desydermere forøges udi vor Domkirke i Roskilde, besynderlige i deres Capella, som de der opbyggt have . . . og at der maa vorde desydermere Søgning af gode Mennesker og større nidichet (!) til Gud, da have de med fri Villie og af synderlige Gunst hidført med stor Værdighed den nedre Deel, som er Kæbebenet, af S. Annae Hoved (i) med nogle andre Helligdomme, som ere et kosteligt Stykke af det hellige Kors og et Mirakel af vor Herre Jesu Christi Blod og Sakrament udi en Kalk og ligger en Cristal udover, at stonde og blive i forn^e deres Capella, dog saa, at de og deres kjære Børn og Efterkommere, Konninge i Danmark, skulle have jus patronatus og Ejendommen paa forn^e Helligdom, dem at skikke der eller andensteds Gud til Lov, efterdi som Gud dem i Hug skyder, uden alt Hinder, Forsaug eller Gjenfigelse af os eller vore Efterkommere“ (k). Christian den Førstes Kommerreise 1474 berigede Kapellet med adskillige af Pave Sixtus den Tjerde skjænkede Helligdomme (l). Paa lignende Maade betænkes det ti Aar senere af Enkedronningen, da hun „førte hid til sin Kapel i Roskilde tvende Hoved af de 11,000 Jomfruer“, hvortil Kapitlet kjendte sig og Domkirken „ingen Rettighed at have“ (m).

Foruden de tre oprindelige Altene, Høialteret, den hellige Trefoldigheds og S. Annes Alter erholdt Kapellet i dette Tidsrum endnu to. Det første stiftedes 1487 af Enkedronningen, som gav „2000 Mark udi danske hvide gode Penninge og gave, som i Danmark ere gænge“, hvorfor Vicarii perpetui skulde i hver Uge om Torsdagen til evig Tid holde en Vi-

(h) Christ. I. Diplom. S. 180.

(i) Et af de tre første Altene i Kapellet var denne Helgens; 1509 forordnede Biskop Johan Iensen (Narvensberg), at S. Annes Legende skulde oplæses i Kirken paa den tredje Helligdag af alle store Fester; Penteppidan a. Et. S. 733.

(k) Christ. I. Diplom. S. 187. I Stiftelsesbrevet 1464 erklærede Kongen og Dronningen sig og efterkommende Konger for „fuldmægtige Patroner til forn^e Capel med sine Tilliggelse“; dette gjaldt da tillige saavel om disse Helligdomme som om dem, Dronningen skjænkede i Aaret 1484.

(l) Chron. Skibyense: „sacræ divorum reliquiæ ex urbe Roma delatæ, quæ ibidem visuntur“; Scr. rer. Dan. II. p. 559; jfr. Hvitfeldt II. S. 947. Andre gamle Kildeskrifter nævne, foruden den gyldne Kæbe, gyldne Kors, et Stykke af det hellige Kors's Træ (jfr. Nye Danske Mag. VI. S. 45), Agni dei af Guld m. m.; Grams Udg. af Meursii Hist. Dan. col. 656; Riimkrøniken, udg. af Melbeck, S. 255. J. N. S. Vedels romerske Pavers Levet og Gjerninger (1571) fol. 206 bedder det: „Et Spir af Guld jeg (Sixtus IV.) hannem hengav til min Ihukommelse i Hænde, i Roskild Kirke, sem siges af, fordems lod det sig finde“.

(m) Måbent Brev af „Johan Daghgen og alt menige Capitel i Roskilde“ Allehelgensdag 3: 1ste November 1484.

gillas med 9 Lektier om Eftermiddagen og om Morgenen dernæstefter Messen af alle christne Sjæle og besynderligen for Hendes Naades Sjæl, efter hendes dødelige Afgang, for Kong Christiern, for Begges Børn, for Kong Christoffer, for hendes Fader, Moder og Sødsfende, for hendes Søstersøn, Kardinalen af Mantua, og for alle deres Forældre". Denne Vigiliis og Sjælemesse skulde synges i „hellige tre Kongers Capelle, som H. N. selv og Kong Christiern stiftet have, føre det nye Altare næst neden for S. Anne Altere i samme Capelle, hvilket nye Altare H. N. selv nu stiftet og sunderet haver Gud til Lov, Jomfru Marie, S. Johannis Evangeliste og alle christne Sjæle til Ro og Lise og evig Salighed, og viges skal til Jomfru Marie, S. Johannis Evangeliste og kaldes alle christne Sjæles Altare" (n). Skulde „noget mærkelig Forfæmelse eller Brest blive paa saadan Tjeneste", da skulde Kong Hans og Hertug Frederik, Biskoppen i Roskilde og de efterkommende Konger i Danmark og Biskopper i Roskilde „tale derudi" (o). I A. 1489 d. 5te April udstødte Prioeren og de andre „evige Vikarier" i Domkirken et aabent Brev, hvorved de undte og tillod, at Hr. Jens Laale, Kongens Kapellan, og hans Efterkommere til „det Altere midt paa Gulvet i forskrevne vor nadige Herres Capelle i Roskilde, som Hans Naade nu nylige stiftet og sunderet haver, mæ her efter denne Dag og til evig Tid gange udi Kor med os cum almucio, være deelagtige i al den Rente og Tjeneste, os tilhorer og tilfalder, intet undentaget, ligerviis og i alle Maade som en af os evige Vikarier. Der oppaa have vi nu opbaaret 20 rhinske Gylden af vor kjære naadige Herre, saa at os aldeles dermed nøjes, og takke H. N. for god Betaling og for alt andet Gødt" (p). Dette her ubenævnte Alter kan ikke have været noget andet end det saakaldte Johannes (Evangelistens) Alter, som i den følgende Tid oftere forekommer (q).

(n) Imidlertid forekommer et Alter med sidste Benævnelse ikke senere; muligens kan det paa en eller anden Naade være blevet forenet med Joh. Evangelistens Alter.

(o) Aabent Brev af Prior og Vikarier Roskilde 21de November 1487; *Scr. rer. Dan.* VI. p. 596. Allerede i Stiftelsesbrevet af 1464 erklæredes, at Kongen og Dronningen agtede i Fremtiden „at stigte en daglig Messe for Hvialteret i samme Capelle for alle christne Sjæle". Til dette Alter har maaskee hørt den tabula aurea reginæ *Dorotheæ*, som nævnes i et Dokument om Domkirkens Menedier af 1563 (*Nye Danske Mag.* VI. S. 46), hvilken igjen kan have været „den forgyldte Tavle blandt Ornamenterne i hellige tre Kongers Kapel", som M. Frands Kannik paa menige Kapitels Begne d. 3die Dec. 1556 afgav til Kongen selv (*Registre over alle Lande*).

(p) Indholdet af dette aabne Brev (*Scr. rer. Dan.* VI. p. 595) synes ikke ganske at stemme overens med den Patronatsret, som Stifterne 1464 havde forbeholdt sig og Efterkommere og som Kong Hans 1505 ogsaa gjorde gjældende; dog ligger denne tilsvindende Medsigelse maaskee mere i Formen.

(q) Brev af Kong Hans (1502) s. nedenfor; i Bircherss Samling om Rosk.-Kapitel nævnes Kong Hans udtrykkelig som dette Alters Fundator; *Suhms Saml. til den danske Hist.* I. 3. S. 118.

Foundationen 1464 havde forundt Kanniken og de to perpetuis Vicariis (r) ved Kapellet tre Altene med deres Efterkommere „al kunninglig Ret, Frihed og Sagesald af alle deres vordnede Hjon og Tjenere baade udi forn^e Gods og hjem til deres egen, som ere 40 Mark og der forneden og Orbodemaal, Gardvirke, Haryærke . . . og alle andre Sager og Faldsmaal, i hvad Navn de helst nævnes med“. Disse Friheder bekræftedes gjentagne Gange i den følgende Tid, saavel af Kong Hans i et enkelt Tilfælde for en Vikar (Kbhvn., S. Peders Dag 3: ad vincula 3: 1ste August 1502), som i Almindelighed af de to følgende Konger. Christian den Anden samtykkede og stadfæstede saaledes (Kbhvn., Tirsdagen næst efter S. Egidii Dag 3: 4de September) 1515 alle Naader, Friheder og Privilegier, som Kong Christiern og Dronning Dorothea havde undt og givet „vor Capell“ i Roskilde-Domkirke, særdeles den en Kannik og to Vikarier i samme Kapel forundte kongelige Ret, Frihed og Sagesald af alle deres Vordnede. Samme Friheder stadfæstedes ogsaa af Kong Frederik den Første (Roskilde, S. Egidii Dag 3: 1ste September 1526), der tillige undte og tillod, at fornævnte Kannik og Vikarier maatte og skulde herefter være qvit og frie for al kongelig Tynge, i hvis Maade den paakomme kan, i alle Maade, „uden vi dennem personligen derom tilsigendes vorder“ (s). Ogsaa af Roskilde-Biskop (Oluf Mortensen) med Kapitlet betænktes Kapellet, idet Bispetienden og bispelig Ret af Kapellet's Kirker og Gods under 22de September 1466 tillagdes Kanniken ved Kapellet, dengang Odde Hansen (1).

Jovrigt foranledigede den Omstændighed, at Kapellet var stiftet og doteret af Kongehuset, uden Tvivl, at private Belgjorere fandt sig mindre opfordrede til at betænke det med fromme Gaver end de øvrige Kapeller og Altene i Domkirken. I det ringeste kjendes kun een privat Donation til Kapellet, der skjedtes „Kirstina Eigesdoter, Eyword Kats Efttherleuersche Husfrw“, som Mandagen næst efter Mortensdag (d. 16de November) 1478, med sin (da afdøde) Broders, „Her Eftnerd Eigesons“, Raad, for Begges, deres Forældres, Beners og Slægtningers Sjæles Salighed stiftede to Anniversaria og Begjængelser af perpetuis Vicariis i S. Lucii Kirke i Roskilde, en om Sommeren og en om Vinteren, i saa Maade; at Besidderen af S. Annae Alter i „Koning Cristierns Capella“ skulde hvert Aar give fornævnte perpetuis Vicariis for fornævnte to Begjængelser 6 Skilling Grot Penninger to Tider om Aaret, Halvdelen om Paaske og Halvdelen om Mikkelmesse, af den Gaard i Kiøbenhavn, som huu

(r) Perpetui eller residentes Vicarii (evige Vikarier) kaldtes de, som bestandig residerede ved Domkirken og der forrettede Gudsstjenesten, til Modsatning af Vicarii non residentes, som lode deres geistlige Forretninger besørge ved Andre.

(s) Langebells Diplomatarium i Geh.-Archivet — af de Bartholinste Annaler paa Univ.-Biblioteket.

(1) Christ. I. Diplom. S. 177.

havde undt og givet til fornævnte S. Annæ Alter (u). Dette samme Alter betænkte ogsaa Biskop Lange Urne ved sit Testament (1529) med 10 Mark Bør (v).

At Kapellet maa have haft en liden Bogsamling, kan sluttet deraf, at Provsten i Roskilde, Hr. Ddde Hansen, hvis Navn flere Gange forekommer i Kapellet's ældste Historie, ved sit Testament (Roskilde feria 3tia in profesto b. Egidii 1490) skænkede til „the hellige tree Konninge Capella“ nogle Bøger, blandt hvilke Jacobum de Voragine (x), „at the ther bliifue cathenerede fattige Klercke tiil Bistandt“ (y).

Til Kapellet horte i det katolske Tidsrum et bestemt Personale, deels Kanniken ved Høialteret eller dennes Kapellan deels de „evige Vikarier“ (Vicarii perpetui) ved de øvrige Altene.

Ved Kapellet's Stiftelse og første Indretning synes den i det Foregaaende flere Gange nævnte Hr. Ddde (Otto) Hansen især at have haft en virksom Indflydelse. Han forekommer allerede i A. 1460 som Kannik og 1466 som Kapellet's Forstander (Rector) (z), som „vor og vore Esterkommere, Konninge i Danmark, Kapellan til vor og Kronens Kapel“ (æ); allerede 1473 og endnu i Juni 1484 var han Kantor (o); 1486 og til sin Død (formeentligen) 1490 var han Provst. Til hans Embede var af Kongen lagt en Residents (a). Som Kannik har han ogsaa været forlenet med Kapellet. Men den Første, om hvem dette udtrykkelig siges, var Hr. Jens Lauritsen, Erkedegn i Roskilde, som havde Forleningsbrev

(u) Originalen paa Pergament i Geh.-Archivet. I en Paaskrift udenpaa Brevet kaldes Hr. Evert: „perpetuus Vicarius.“

(v) Pentopydansk Annaler II. S. 423.

(x) Enten denne Forfatters († 1298) Historia Lombardica s. legenda aurea de vitis Sanctorum eller hans Sermones de Sanctis; af begge Værker findes trykte Udgaver allerede inden 1490.

(y) Den temmelig ulæselige Original paa Papper, tilføjet det kongelige Danske Selskab for Fædrelandets Historie og Spreg tilhørende, er nu i det kongelige historisk-genealogiske Archiv. Testater giver, blandt andet, „en halff Lest Korn, Rugh oc Byg tiil sti Lucii Kirkes Bygningh, i hvilken jech wdel myn Lagersted i hendes Ker paa then Syde ick pleyer at stande, oc at myn Testamentarii lade købe en Ligsteen at legge ther“.

(z) I en Kannikefortegnelse af 1460 (S. R. D. VIII. p. 328) nævnes han som en af de yngste Kanniker, jvfr. Langebøks Jubeltale (1749) S. 100.

(æ) Brev, dat. Sakristiet i Rosk.-Deml. 21de Okt. 1466, hvori han ogsaa kaldes Hr. Ddde, Official i Roskilde; Dipl. Arn.-Magn. Fasc. 26. Nr. 7. I det forhen omtalte Laasbrev af 1467 kaldes han „Kannik i Roskilde, vor ekkelige Kapellan“.

(o) Pentopydansk Origines Havn. S. 153; Annaler II. S. 680.

(a) Roskilde, Philippi & Jacobi Dag (1ste Mai) 1468 gav Biskoppen og Kapitlet Kongen og Dronningen „til den residenciam, som de kjøbt have og givet til deres Kapel, som de ey til ferne vor Kirke bygt have, som hæderlige Mand Hr. Ddde Hansen, Kannik i Roskilde, ferne Kapelle's Ejere, nu udi boer, en vor og Kirken's Jerd og Grund“; Dipl. Arn.-Magn. Fasc. 26. Nr. 8.

derpaa af Kong Hans. Inden han døde, fik hans Søster søn, Hr. Laurits Olmand, K. Maj. Sekretærer, der baade før og efter den Tid erholdt lignende kongelige Benaadninger (b), Brev (Slensborg, S. Petri Ap. Aften 3: 28de April 1529) pro servitio facto & faciundo paa Helligtrekongers-Kapel, som Hr. Jens Lauritsen, Erkefegn, i Børge og Forlening haver, dog saa, at han ikke skal befatte sig dermed, saalænge denue lever, „uden hvis han herforinden kan have udi hans Minde“; men efter Hr. Jens Lauritsens Død maa og skal han strax annamme samme Kapel (Reg. over alle Lande Nr. 3). Om Kapellets Afstaaelse maae de være blevne evige; thi 1532 (S. Augustini Ep. Dag 3: 28de August) fik Hr. Jens Lauritsen Brev, at, dersom Hr. Laurits Olmand, som Kongen har forlenet med Helligtrekongers-Kapel, dør før ham, da maa og skal han strax igjen tage Kapellet til sig og siden beholde det sin Livstid, efter hans Forleningsbrevs Indelse, „han derpaa haver af Koning Hans“ (samme sted). Efter Morbroderens Død er Laurits Olmand formodentlig bleven Erkefegn i Roskilde; men, da han, under Borgerkrigen efter Frederik den Førstes Død, synes at være gaaet i Grev Christophers Tjeneste som dennes Haandskriver (c), mistede han derfor sin Forlening, som synes at være givet til en Peder Hansen (d). Dog maa han siden have faaet Erkefegnedømmet tilbage inden hans Død i Roskilde d. 30te Marts 1538 (e).

(b) 1526 Tirsdagen efter vor Fru: Dag Visitationis (3die Juli) fik Mester Laurits Olmand Brev paa en Jord i Kjøbenhavn til evindelig Eje; 1528 i Juli havde han Idestrup-Kirke paa Falster; 1529 2den Paaschedag (29 Marts) fik han Præsensation paa Helligkors-Altar i Nysted; 1532 Fred. efter S. Mathæi Ap. Dag (27de Sept.) fik Hr. L. Olmand Secretarius Præsensation paa Erkefegnedømmet i Ribe efter M. Claus Gjordsens Død; men dette blev forandret, da Kongens Sekretær, Jørgen Gyldenstjerne, derpaa fik Forleningsbrev for Livstid (sfr. Danske Magazin IV. S. 167); 1533 St. Fer. p. Dom. Reminiscere (13de Marts) fik en Præst, Mikkel Ibsen, Præsensation paa Herbelov-Kirke paa Falster per resignationem Dom. Laur. Olmand regii Secretarii; 1536 fik Hr. Jørgen Oluffsen Præsensation paa Vestenskov-Kirke paa Laaland per resignationem Mag. Laur. Olmand. Hans Elagtskabsforhold til Jens Lauritsen erfares af et Par Breve fra 1536; ved det ene stævner han Niels Stemp (førhen Borgermester i Kjøbenhavn, da boende i Roskilde) for 100 Gylde i Guld, som denne efter sit Brev skyldte hans Morbroder, Hr. J. L.; ved det andet stævner Erik Madsen Hr. L. D. for et Pant, „som Eders Morbroder af Eder havde“.

(c) Danske Magazin III. S. 77.

(d) I Tegnelser over alle Lande Nr. 1 forekommer ved A. 1535 et aabent Brev, ved hvilket Kongen har tilladt Peder Hansen at indtage Hr. L. Olmands Gaarde i Roskilde og alt hans Gods, rørende og urørende; ligeledes et Folgebrev til Hr. L. Olmands Tjenere, som ligge og tjene til Erkefegnedom og Helligtrekongers-Kapel i Roskilde, at svare Peder Hansen.

(e) Paa hans Ligesteen i Domkirken (Abildgaard's Tegninger) kaldes han „vir admodum probus, liberalis et apud omnes graciosus“, ligesom ogsaa hans Dødsdag, „Sabbatum Dominicæ Lætare“, der nævnes. Han var den 14de April 1517 bleven immatrikuleret ved Universitetet i Wittenberg. Hans „Sjælegave“ til Universitetet nævnes i det ældste Universitets-Regnskab 1537—39; Danske Magazin 3die Hæfte I. S. 70.

Af Vikarierne til Kapellens Altene kjendes Følgende:

Til Hellig Trefoldigheds Alter

Efter Jens Andersens Død præsenterede Kong Hans ved et Brev til Biskop Johan Jepsen (Roskilde Sabbato Oculi 2: 22de Febr. 1505) Hr. Morten Lauritsen, Presbiter Ottoniensis Diocesis, til dette Alter, cum ad vacans pronunc de jure et de facto altare S. Trinitatis nobis competit jus patronatus (f). Han nævnes endnu 1509 (g).

Til S. Annes Alter:

1504 nævnes Hr. Jakob Andersen som bestandig Vikar (h). Han afgav Vikariat 1513, hvorefter Mester Jver Pedersen blev præsenteret dertil (i), og ved dennes frivillige Resignation 1529 blev Hr. Niels Torkelsen under 17de Juni (die Botulphi Abbatis) hans Efterfølger (Reg. o. a. Lande Nr. 3).

Til Johannes Evangelistens Alter:

A. 1489 nævnes Kongens Kapellan, Hr. Jens Laale, som Vikarius her (ovenfor S. 4). A. 1499 var Hr. Laurits (Jensen) her bestandig Vikar (k) og nævnes endnu i A. 1502 og 1503 (l). Hr. Niels Madsen var 1538 Præst og perpetuus Vicarius til dette Alter (m).

Angaaende en Uævnt af Personalet ved et af Altene i Kapellet forekommer i Kong Hans's Regnskabsbog for 1487 ved 31te Juli, da Kongen var tilstede i Roskilde, følgende Notice:

„Item vi. marc myn herris capellan till hans nadis altene i Roskilde, han ferde segh storlige fore hans len, samme dag oc stet“ (n).

(f) Bartholinste Annaler paa Univ.-Bibl. 5te Bd.

(g) Liber convivii S. Lucii Roskild. (Sch.-Archivet).

(h) Lib. conv. S. Lucii.

(i) Suhms Samlinger II. 1. S. 105. Han udstædte 1516 et Brev paa 3 lodige Marks Jordstykke til dette Alter.

(k) Brev, dat. Hvedhelm feria 6ta ante Domin. misericordia (12te April); Dipl. Arnæ-Magn. Fasc. 28. Nr. 13.

(l) Abhvt. S. Petri Dag ad vincula (1ste August), Kong Hans under og giver Hr. Laurits Jensen, Vik. til S. Jehannis Altene m. m., og alle følgende Vicariis de Naader, Friheder og Privilegier, som Kong Christiern har givet de andre Vicariis i ferue Kapel; Bartholinste Annaler paa Univ.-Bibl. 5te Bd. Han nævnes ogsaa i et Brev, dat. Noddy-Kirkegaard Dom. Jubilate (7de Mai) 1503; Dipl. A.-Magn. Fasc. 29. Nr. 9.

(m) Brev, Vig. S. Mathæi Ap. (20de Sept.); Dipl. Arnæ-Magn. Fasc. 30. Nr. 10.

(n) I Dronning Christines Regnskabsbog fer 1504, Mai-Maaned, da Dronningen selv var i Roskilde, er anmærket: „Item VIII ß gaff iegh vdh till messferenninge ther i myn herris Capelle Roskilde samme dagh“ (3die Mai); Sch.-Archivet.

II.

Kapellets arkitektoniske Indretning; dets ældste kirkelige Apparat.

Er end de fleste Minder fra den katholske Tid forsvundne fra Christian den Førstes Kapel, saa kan dette dog, hvad Omfanget og de indre Dimensioner angaaer, i det Væsentlige vel antages endnu at have vedligeholdt sig i sin oprindelige Skikkelse.

„Denne To=Etages=Bygning adskiller sig fra Kirkens øvrige Partier ved et mindre kirkeligt Udseende. Den udbvendige Anordning af Kirkens Vinduer i Langhuset har muligens havt Indflydelse paa Sammenstillingen af de mindre og større Vinduer paa den saakaldte Ridderisal. Godt brændte, glasserede Steen ere, ligesom paa det saamtidige nordøstlige Baabenhus, anvendte deels til at pynte paa Vindueskarmene deels til at afbryde den ensfarvede Muurflade. Men her er kun anvendt Rødt og Sort, medens der paa Baabenhuset er anvendt Rødt, Grønt og Gulv“ (o).

Kapellets Grund indeholder i Kvadrat 397 Alen 3 Tommer; Bredden og Dybden er nemlig 19 Alen og 17 Tommer. Gulvet er omtrent en Alen højere end den øvrige Kirke, men har oprindeligen været lavere (p). Saavel den nederste Etage (Gravkapellet) som den øverste (Ridderisalen) ere hvælvede. Høiden fra Gulvet til Midtpunktet af de fire Hvælvinger er i Gravkapellet 15 Alen og 7 Tommer, i Ridderisalen 9 Alen 4 Tommer.

I begge Etager udspringe Hvælvingerne fra Væggen og finde et fælleds Støttepunkt i en Granitpille midt i Rummet. Uden Tvivl have begge Piller hørt til Kirkens ældre Partier (q) (maaskee en Følge af Ildbranden 1443), da Stilen henfører dem til det 12te Aarhundrede (r). Mærkeligt er den nederste Pille. Den er af rødlig Granit og bestaaer

(o) Dette forte Omrids samt hvad der i det Følgende forekommer til Bedømmelsen af de arkitektoniske Forhold og til Beskrivelsen af Kalkmalerierne skyldes fornemmelig Prof. Høyens velvillige Meddelelse.

(p) 1740 blev Kapellets Gulv omlagt og forhøjet henved 3 Tommer; Behrmanns Roskilde-Domskirkes Beskr. S. 89.

(q) Allerede Evend Norbagger skal have prydet Domkirken med marmorene columnæ; Anon. Roskildensis i Scr. rer. Dan. I. p. 378.

(r) I adskillige af vore gamle Landsbykirker forefindes lignende Støtter af huggen Steen, for det meste Granit; f. Ex. i Ledøje-Kirke fire Steenpiller, som bære Hvælvingen (Gliemanns Kbhvns Amt S. 334); i Udby ved Kallundborg, i Midten af Kirken (Danske Atlas VI. S. 216); i Sjenneslevlille to høje Granitpiller under Taarnet (S. 321); i Vinderslev-Kirke og Grønbel-Kirke i Jylland (Wolbechs Nordisk Tidsskrift III. S. 601. 604). De fire (murede) Piller med fire tilsvarende ovenover i Bjernede-Kirke i Sjælland (Annaler for nordisk Oldkyndighed 1840—41. S. 108. 117) kunne uden Tvivl sammenlignes med dem i den ligeledes runde Thorsager-Kirke i Jylland (Danske Atlas IV. S. 313).

egentlig af to kortere Piller, der i Midten ere forbundne ved Grundfladerne; den øverste er kortere og mindre sammentrukket for oven end den nederste; Afrundingen er ikke skeet med Noisagtighed, Relituren ikke fuldfærdig. Ogsaa Hoved- og Fodstykket ere af Granit; det sidste, som muligt oprindeligen har været Hovedstykke, er rigere smykket end det første, som har den simple byzantinske Kvadratform. Pillens hele Høide udgjør, Hoved- og Fodstykke iberegnet, omtrent 8 Aln og 17 Tommer. Selve Pillens Omfang er midt paa 3 Al. 8 T., for oven 3 Al. 1½ T. og for neden 3 Al. 3 T. Den nederste Deel af Fodstykket holder 3 Al. 11 T. Paa hver af Hovedstykkets eller Kapitælets fire Sider, 1½ Al. lang, er et Baaben malet; mod Ost og Nord det oldenburgske Baaben eller to røde Tværbjælker (for Kongen); mod Vest den brandenburgske røde Drn (for Dronningen); mod Syd en Ib- eller Munslingfal med en liggende Halvmaane ovenover for Biskop Oluf Mortensen, der 1464 indviede Kapellet (s). Pillen, af graa Granit, der i Riddersalen bærer Hvalvingen, har intet Fodstykke; den er i Alt 2 Aln 13½ Tomme høi, hvoraf Hovedstykket udgjør 19½ T.; Omfanget er 1 Al. 21 T. (u). Hverken indvendig eller udvendig findes Spor til nogen anden Indgang i Gravkapellet end den nuværende fra Kirkens søndre Gang. I et utrykt Digt (1690; af H. Th. Gerner?) over det af Christian den Femte paatænkte Mausolæum i Høichoret beskrives denne Dør saaledes:

For man der kommer ind, man seer et Mejerstykke,
et Svrintelsværk af Jern, som efter hver Mand's Lykke
arbeidet er saa net, at det nep Lige har
i noget Kongehof, saa sjønt det er og rar.

Derimod ere kjendelige Spor til, at den Bindeltrappe, som nu fører til Kirkens søndre Omgang oprindeligen har ført op til Riddersalen. Indgangen til denne Bindeltrappe er nu i Baabehuset; men, da dette er først opført omtrent 1480 af Biskop Oluf Mortensen, har den ældste Indgang uden Tvivl været fra Kirkegaarden. Paa den søndre Gavl i Riddersalen ere 6 Vinduer, nemlig et stort og to smalle under hver af de to Hvalvinger. Paa den østre Gavl har ligeledes været 6 Vinduer, der nu ere tilsmurede; men paa den vestre Gavl kun tre, ogsaa nu tilsmurede Vinduer og en Indgangsdoor fra Bindeltrappen. Den nordre Side af Kapellet er Kirkens Muur. Riddersalen har nu altsaa sin eneste Lydning fra de 6 Vinduer paa den søndre Gavl.

Oprindeligen have saavel Kapellet's Bægge som dets Hvalvinger været smykkede med Malerier paa tør Kalk. I Valget af de saa og simple Farver og i Udferelsen have disse Arbejder sig ikke over den simple Haandværksfærdighed, hvorpaa endnu samtidige Prover Hayes i flere af vore Landsbykirker (u); men i Omfang og Størrelse overgaae de dem langt. Da Kapellet er aabent ind mod Kirken, findes der paa den nordre Side kun Malerier ovenover

(s) Tab. 2. a—c.

(u) Tab. 2. d.

(u) Saadanne Malerier fandtes uden Tvivl allerede i Kirkens ældre Kapeller. I Dronning Margaretas Stiftelsesbrev af 1411 ser Kapellet Bethlehem siges, at det skulde opføres „med ornamen-

de to aabne Buer; men de tre andre Bægge have oprindeligen havt to Rækker af malede Figurer, af hvilke nogle endnu skjules under en Hvidtningsforpe.

Nederst, omtrent midt paa Væggen, imellem Binduerne eller de flade Fordybninger, der indtage disses Plads, findes følgende Figurer:

Mod Osten: 1. (Ukjendelig formedelst Hvidtningen); 2 — 3. to Unionsvaabener med Krone over; begge ere aldeles lige, hvad Felterne angaaer, men med forskellige Skjoldholdere, da det nærmest mod Kirken holdes af en harnisket Kriger og en Bildmand, det andet derimod (som det synes) af en Dame og en Ridder (v); 4. den hellige Mauritius.

Mod Syden: 1. Den hellige Georg med Dragen; 2. Johannes den Døber med en Bog i Haanden; 3. den hellige Laurentius med Risten; 4. (ukjendelig).

Mod Vesten: 1. Den hellige Antonius; 2. en hellig Biskop; 3. en hellig Pave med et Drickehorn (?) i Haanden. 4. en skjæget Figur, der har lidt for meget til at den noi-

lis och picturis; Paludan de templo S. Lucii p. 32. I Gudum-Kirke i Jylland fandtes, for omtrent 20 Aar siden, mange lignende Kalkmalerier af bibelsk Indhold tildeels med Indskrifter (fra Begyndelsen af det 16de Aarh.); *Moltbechs Nordisk Tidsskrift* III. S. 125. I Binderølev-Kirke (Lysgaard-Herred, Aarhus-Stift) forestiller et Maleri i Choret Dømedag. Mærkelige ere, efter Prof. Høyens Angivelse, de mange Malerier paa Hvælvingerne i Odense-Kirke i Salling, af stot Arbejde, men dog med saa megen Karakter, at man kan ahne Indtryk af den nedertydske Skole; de danne næsten Brudstykker af et Slags Biblia pauperum, deels med latinske deels med danske Indskrifter. Men for det meest interessante og bedst udførte Kunstværk af denne Art anseer han dog Maleriet i Choret af Tjustrup-Kirke i Sjælland, forestillende Kristus som Verdens Dommer, med to Engle ved Siden og Svær af en dansk Indskrift; det kan henføres til Slutningen af 15de eller Begyndelsen af 16de Aarhundrede. Ogsaa den i A. 1828 nedbrudte Graabrødre-Kirke i Svendberg fremviste saadanne Malerier, tildeels med adelige Vaabner og Indskrifter fra det 14de Aarhundrede (?), men det hele saa befædiget, at det ikke nærmere kunde beskrives; *Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed* III. S. 315. Mange overkalkede Malerier fandtes og findes endnu paa Murene i Lunds Domkirke; *Lindfers og Nenters ahl, Berättelse om N. Sunnesens Graf* S. 3. 19. (v) Felternes Fordeling stemmer overens med Vaabnet øverst paa K. Hans's Monument i Odense, (Kobberet til *Verlauffs Bestr. over K. Hans's og Dronn. Christines Monument*); kun med den Forskjel, at den norske Løve holder en ligeskafet Dre (der ogsaa forekommer paa norske Mynster af Christian I. og K. Hans; *Carstens, Det norske Vaaben* S. 15—16), hvilket er overseet af Prof. A. Keyser i *Hist. herald. Undersøgelse ang. Norges Rigsvaaben og Flag, Christiania 1842*, S. 7), og at Middelskjoldets syvende Felt, ligesom det sjette, viser Heldebladet. Stormarns Evane synes nemlig endnu ikke under Christian I.; men først under Sounen, at være kommen ind i Rigsvaabnet; *Falks Schl.-Höft. Privatrecht* II. S. 192. Om Ferandringen af Skjoldholderne i det danske Vaaben under Christian I.; *Langebeks Jubeltale 1749*, S. 63. *Verlauff, K. Hans's Monument i Odense* S. 22; *Antisteskvig-helstenske Fragmenter* 7de H. S. 43. Det oldenburgske Vaaben forekommer alt ved A. 1236; det delmenhørske derimod først i Gr. Gerhards Vaaben i det 15de Aarhundrede; *Halems Gesch. Oldenburgs* I. S. 219.

agtigen kan beskrives, men som imidlertid turde af dem alle være den meest interessante. Den er den eneste, som er omgivet med en Ramme, foran en landskabelig Baggrund; den synes ei at have Helgenlorie, som de øvrige, hvorimod der ere Spor af et Scepter og en Kongeskaabe. Tjenes hertil, at den er den første paa høire Side fra Indgangen, da kunde der maaskee være Anledning til her at tænke sig en Forestilling af Kapellets kongelige Stifter, hvis Portrait, efter ældre Vidnesbyrd, vides at have existeret her, uden at det dog er ganske tydeligt, af hvilken Beskaffenhed det har været (*).

Af den øverste Figurrække, som har udfyldt Rummet under Hvælvingsskapperne, ere endnu kun to Figurer synlige. Paa den vestlige Væg ovenover den hellige Antonius sees en Helgen, formodentligen sammenstillet med flere Figurer. Paa den nordlige Væg, ovenover den ene af Buerne, som aabne sig mod Kirken, forestilles Christi Gang til Golgatha; de to Nøvere fores foran ham; Simon fra Cyrene hjælper ham at bære Korset. Efter ham følger Maria, afmægtig og understøttet af Johannes; bag ved Maria sees Jerusalems Port. Ved Siden af dette Billede over den anden Bue vise sig tydelige Farvespor gennem Hvidningen.

Væggene ere overalt, selv rundt omkring Figurerne, dækkede med et ensformigt, rødbrunt og blaagrønt Løvværk; de flade Vægplisser have et bredere Løvværk, jnoet om en smækker Stamme. Hvælvingribberne ere malede med Zigzaglinier og Kapperne indfattede med mindre Løvværkspyndelser, som nu dog næsten dækkes af Kalken.

Paa begge Sider af den flade Vægplisse, som staaer imellem de aabne Buer mod Kirken, samt ligeledes under den omtalte Figur paa den vestlige Væg, der antages at forestille Christian den Første, viser sig et Kors, omgivet af en Cirkel, paa følgende Maade:

(*) Muligen kunde det være det Portrait, hvortil C. Hamsfort sigter (de rebus Holsatorum vicinarumque gentium præclare gestis, i Westvhalens Monum. Tom. I. col. 1729), naar han umiddelbart efter at have omtalt Christian I. Begravelse i Roskilde-Domkirke, tilføjer: Vidimus ejus trabea auro & gemmis intermixta inducti & amplo diademate insigniti *effigiem*, que robusti viri et magnanimi principis præ se ferebat certum argumentum ore atque habitu. Imidlertid kunde dette ogsaa have været et Portrait af Christian, som ifølge en Beretning i Gust. Schröders (Præst i Glückstadt) utrykte Beskrivelse over Monumenterne i Domkirken (1707) skal have hængt i to Jernkrøge, der dengang endnu fandtes ovenover Christian III. Monument. Om et urigtigen formodet Portrait af Christian I. paa en Altertavle, forhen i Nykjøbings Hospital paa Falster, see Antiquariske Annaler I. S. 413; jfr. Wolbechs Nordisk Tidskrift I. S. 393, II. S. 308; om et paa en gammel Altertavle fra Den Thuro ved Tyeu forhen existerende Portrait, som nu er godtgjort at forestille ikke K. Hans, men Christian I.; se Wolbechs Nord. Tidskrift II. S. 639; Nordisk Tidskrift s. Didsk. I. S. 197; det brandenborgske Vaaben er endnu kjendeligt paa sidstnævnte Altertavle, som opbevares i Museet for de nordiske Oldsager. I Samlingen paa Frederiksborg Slot skal findes et Portrait af denne Konge, uden Tittel fra Christian III. Tid.

Betydningen af denne Figur, som forekommer hyppig i gamle Kirker i Udlandet, er uvis; muligens er den et blot Ornament (1).

Alle disse Malerier, især de egentlige Figurer, som ved Størrelse og Indhold høre til de meest udmærkede af den Art hos os, fortjene uægteligen, saavidt muligens, at befries for den endnu dækkende Kalkforpe og derefter at bevares i tro Afbildninger (2).

Om det kirkelige Apparat eller de „Kalle, Messeskæder og andre Ornamente“, som ifølge Stiftelsesbrevet af 1464 hørte til Kapellet's oprindelige Indretning, samt om de hellige Klenodier, hvormed det siden efter berigedes, haves kun ufuldstændige Efterretninger.

Allerede længe før Reformationstiden skal selve Domkirken have undergaaet betydelige Spoliationer (3); men det var dog især efter Begyndelsen af det 16de Aarhundrede, at dens

(1) Flere lignende Kors, omgivne af Cirkler, findes paa Væggen i Kirken S. Severin (i en Gade af samme Navn i Paris), der er langt ældre end Slutningen af det 15de Aarhundrede, da den 1489 undergik en Hovedreparation; ligeledes i et til Hotel de Cluny hørende Kapel fra sidste Halvdeel af det 15de Aarhundrede; (Meddeelt af Kammeraad Lassen).

(2) Disse Malerier opdagedes 1826 af Kammeraad Hansen, hvorefter de nærmere undersøgte af Medlemmerne af den kongel. Kommission for Oldsagers Opbevaring, de Hrr. Bedel Simonson og Thomsen. Hvad Behrmann, Roskildes Beskrivelse S. 101 har derom er temmelig usiagtigt.

(3) Christopher I. fik Kostbarheder (reliquias & alia pretiosa) fra Roskilde-Kirke, medens Jakob Erlandsen der var Biskop; *Scr. rer. Dan.* V. p. 590. Erik af Pommern bestyldtes for at have bortført „al Rigens Skat og Klenodie“ som forrige Konger havde samlet, hvilket han dog benægtede; Hvitfeldts Kronike I. S. 800, 808, 814. Vere Kildekrifter betegne ikke disse Klenodier nærmere; men et gammelt Sagn nævner deriblandt de 12 Apostler og andre hellige Billeder af edelt Metal, hvorom den ældste Beretning uden Tvivl er følgende i den ved Slutningen af 15de Aarh. nedskrevne „Chronik der nordtøuischen Sassen“: „he nam de XII. bilde der XII. Aposteln, dede greth weren vnd van puren gaten suluer, och de bilde vnser leuen Benwen vnd vnser leue Heren J. C. vnd S. Kanutus bilde, dede van purem gaten golde weren, de sine vorwaren gegaten ladden, vnde andere kostlike Klenodien“; *Staatsbürgerliches Magazin* IX. S. 393. Senere nævner den pommerske Kronikskriver, Rangow († 1542; *Pomerania*, herausg. von Rosgarten II. S. 54), blandt de af Kongen bortførte Skatte, efter gammelt Sagn, „ein Jesusbild, so groß als ein Knabe von fünfzehn Jahren, von lauter m arabischen Golde, zwölf Apostel, wie Kinder groß, von lauter m Silber, ... eine Monstranz von eiteln arabischen Golde“. Kronikskriveren paastaer dog (ligesom Erik selv i sit Forsvarskrift), at alt dette m. m. havde tilhørt ham selv og at de Danstes Klager altsaa vare ubeføjede. Monsirantsen havde Kongen stjålet til Slotskapellet i Rügenwalde; „Wie es aber um die andere Schätze ist, weiß man nicht; etliche meinen, sie seien noch ganz vorhanden, etliche meinen nein; aber die Fürsten lassen ihre Heimlichkeit nicht gerne wissen“. Efter Eriks Død i Foraaret 1459 arvede hans Brodersens Datter, Sophia, gift med Erik den Yngre, hans rede Penge, Klenodier m. m.; Bartholds *Gesch. Rügens und Pommerns* IV. 1. S. 247. Christian I. gjorde 1462 Paastand paa denne „Skat og Helligdom“, men uden at erholde noget deraf; „det blev

Kapeller og Altare, dens Helligdomme og Klenodier Tid efter anden forsvandt, som Folge deels af den forandrede Kultus, deels af Regjeringens finansielle Trang, deels endelig af nye Indretninger og Anlæg i selve Kirken. De hellige tre Kongers Kapel havde, uden Tvivl, sin kongelige Oprindelse og sine Kongegrave at takke for, at ogsaa det ei i Tidernes Løb undergik en fuldkommen Forvandling.

Den første Requisition af Domkirkenes Skatte skeete 1520 i Anledning af Christian den Andens Rustning til det forehavende Tog mod Sverrig (a); da den jydske Adelsopfordrede Hertug Frederik til Hjørlø, tilbød den ham ogsaa Understøttelse med kirkelige Klenodier (a); senere blev en lignende nødvendig, da Toget mod Christian den Anden i Norge fandt Sted (b). De paa denne Tid begyndte religiøse Bevægelser foranledigede ogsaa, at Flere, saavel Adelsmænd som Borgerlige, paa Grund af en formeentlig Patronatsret tilegnede sig Helligdomme og Klenodier, der af deres Forfædre vare skjænkede til Kirken, ligesom endog Tyve benyttede sig af den indgribende Gjæring og den fiendtlige Stemning mod Katholicismen (c). Endelig kom Borgerkrigen 1534, under hvilken Kapitlet med en betydelig Kontribution maatte af Grev Christopher uilskjæbe sig dets Privilegiets Stadfæstelse, hvilket dog ikke befriede det for en ny Requisition af alt hvad Domkirken af Guld og Sølv maatte have tilbage, nogle faa Kasse undtagne, skjøndt denne Requisition ikke synes at være iagttaget med muligste Stræng-
hed (d). At Domkirken, ligesom de øvrige Kirker i Rigerne, ogsaa til den udvalgte Konge Christian den Tredie haver maattet udlevere Sølv m. m., er høist sandsynligt (e). Men Resten af sine Skatte og maaskee langt Mere end ved tidligere Leiligheder mistede Domkirken i Naret

berte, som borte var"; Hvitfeldt II. S. 895. Mere Virkning havde det formodentlig ikke, at Keiser Frederik III. tilstrev Hertug Erik af Holsten († 6. Juli 1474) om at udlevere til Kongen disse Helligdomme, Klenodier m. m.; Staatsbürgerl. Magazin X. S. 280. Den ældste danske Skribent, som henfører dette Sagn til Roskilde-Domkirke, er uden Tvivl Lyschander, i hvis Slægtetog (1622) S. 242 fortælles, at Erik fra denne Kirke tog 12 støbte Guldapostler, hver saa stor som et tre Aar gammelt Barn; jfr. Welfs Encomion regni Daniæ S. 455; de skulde have haft Plads paa Hvalteret i Cheret; Paludan de templo S. Lucii p. 19; Behrmanns Roskilde-Domk. S. 31. 69. Hvorvidt noget Facit kan ligge til Grund for disse Sagn, som gjentages af enkelte Nyere (s. Gr. Pontoppidan i Ann. eccl. Dan. II. S. 569), maa lades uafgjort; imidlertid kan bemærkes, at der findes lignende Sagn om de 12 Apostler af støbt Sølv i Uetersens Kloster (Camerers Nachrichten von merkwürd. Gegenden der Herzogthümer II. S. 291) og i Wælderfs Kirke (Müllenhofs Sagen der Herzogthümer S. 171).

(a) Nye Danske Mag. V. S. 142; Behrmanns Roskilde-Domkirke S. 47.

(a) Hvitfeldt II. S. 1200. 1246.

(b) Behrmann anf. St.

(c) N. D. M. anf. St. samt Rigsraadets Klage i denne Anledning S. 318; Behrmann anf. St.

(d) N. D. M. anf. St. VI.; S. 43. 45. 46; Behrmann anf. St.

(e) Jfr. Danske Magazin II. S. 68; Behrmann S. 48.

1563, da Krigen med Everrig forestod. Med kongelig Fuldmagt indfandt sig i Mai d. 2. nogle „gode Mand“, af hvilke Tre selv vare Medlemmer af Kapitlet, som under Trudsler forlangte sig udleveret hvad der af „hemmeligen liggende Fæ“ endnu var i Domkirkens og Kapitlets Gjemme. Af de residerende Rauniker vidste Ingen Besked om Sligt; men Sakristanen berettede, efter Udsagn af en gammel afdød Raunik, at Kapitlet under Grevefeiden havde i en gammel Skorsteenspipe i Indgangen til Sakristiet (in vestibulo Sacristiæ) ladet indmure endeel af Domkirkens kleudier, „som vare givne af christne og fromme Konger og Fyrster, Domkirken skulde holdes vel vedlige og Magt med Bygning og hendes Fordegods at forbedre“. Ved Efterfølgelse fandtes der ogsaa Guld, Sølv, ædle Stene i Kleudier m. m. Et andet Repositorium med Kleudier blev efter Angivelse derom af en blandt Kapitlets egne Brødre ogsaa fundet og udtømt. En officiel Tilstaaelse for denne hele Requisition blev nægtet Kapitlet efter Kongens Bestemmelse, som meente, „at han ei havde Behov at give Brev eller Quittants paa det, hannem selv tilhorte“, hvorimod en af Kommissarierne, Kongens Sekretær og Erkedegne i Kapitlet, Lauge Brockenhuus, efter Sakristanens indstændige Anmodning „for Kapitlets gode Lempe i Fremtiden“ underskrev en løselig Fortegnelse paa det Borttagne; ligesom ogsaa Sakristanen med en Raunik egenhændig opsatte en Beretning om alt det Foresaldne, „Kapitel til større Tryghed i Fremtiden, om paatales“ (1).

At de hellige tre Kongers Kapel, hvortil Stifterne havde forbeholdt sig og Efterkommere Patronatsret, ved denne Leilighed har maattet dele Skjæbne med den øvrige Domkirke, kan neppe omtvives, ogsaa paa Grund af Frederik den Andens anførte Ytring. Imidlertid kan dog formodes, at ikke faa af Kirkens Skatte og Kostbarheder, til Trods for de gjentagne Requisitioner og Efterforskninger, ere tilbageholdte og skjulte, som i en følgende Tid tildeels ere opdagede (2). Udskilligt, som i antiquarisk Henseende kunde fortjene Opmærksomhed, sit siden Blads i det af Frederik den Tredie oprettede Kunstkammer (3).

(1) Nye Danske Mag. VI. S. 42 fg.; jfr. Behrmann S. 46. 120.

(2) Saaledes 1571 d. 11te Dec. „en Guldkrone og 6 sørgøldte Sølvfiske og Diffe, som ndi et Hul ndi en Muur havde i mangfoldige Aar ligget forborgne“; de tilstilledes strax K. Frederik II. paa Frederiksborg-Slot; Uddrag af J. Bircherods Dagbøger S. 139; jfr. N. Danske Mag. II. S. 344. Ved Indretningen af Christian den Femtes Begravelse fandtes i Jorden en Kasse, hveri en gammel Fortegnelse over Reliquierne i Domkirken og endeel af Reliquierne selv (G. Schrødters utrykte Bestr. over Domkirken). Da en Deel af Domkirkens ældre kirkelige Inventarium i A. 1806 blev solgt ved Auktion, fandtes indsluttet i Hovedet af en gammel Kristus-signe af Træ et sjønt Patriarkalkors af Guld med Reliquier, bestreret og afbildet i Kunaler for nord. Oldt. 1842—43. S. 20.

(3) Frederik III. tilskrev Kapitlet i Roskilde 2den Mai 1665 „at lade Os ønskel. Carl v. Mandern besee hvis Antiquiteter, som i Lucii Kirke ndi Kapellerne eller paa andre Steder ere forvarede, og hvis han deriblandt til vores Tjeneste nytteligt eragter at lade ham bekomme og følgagtig vare“.

Forsaauidt Kapellet's fire Alttere ikke allerede tidligere vare bortskaffede, maae de være blevne det, da Christian den Tredies og Frederik den Andens Gravmonnenter opførtes; navnlig maa det have været Tilfældet med alle christne Sjæles Alter neden for S. Annes Alter og S. Johannes Evangelistens Alter midt paa Gulvet; forsaavidt disse to Alttere i Grunden ikke have været et og det samme (i).

III.

Kapellets Skjæbne fra Reformationens Indførelse indtil Statsforandringen 1660.

Efter Reformationen blev de hellige tre Kongers Kapel, hvortil Kongerne havde Patronatsretten, en kongelig Forlehning.

Den Første, som blev forlehnet dermed, var den kongelige Sekretær, Henrik Holt, ifølge Lehnsbrev, udfærdiget Kiøbenhavn d. 16de Oktober (S. Galli Dag) 1538 (k). Han havde det i 41 Aar og efter hans Død blev Tyge Brahe, som under 18de Mai 1578 havde faaet Erpsestant's derpaa, forlehnet dermed den 5te Juni 1579 (l). Kort efter

(i) Endel kirkeligt Apparat fra den katolske Tid synes dog endnu en rum Tid efter Reformationen at være forblevet i Kapellet. 1556 d. 23de November fik Kapitlet Befaling at indsende „de Messeklæder og Alterklæder, som hører til hellig tre Kongers Kapel“, da Kongen vilde lade gjøre nogle Klæder efter dem; Danske Selsk. Begynd. og Tilvært S. 262.

(k) Forlehningsbrevet (Reg. over alle Lande Nr. 4) er eenslydende med det for Tyge Brahe (1579) i Danske Magazin II. S. 204. Han afsted i denne Anledning et andet Kannikedomme og Præbende i Domkirken, som han hidtil havde haft, til Kongens Sekretær, Antonius Bryske. 1536 havde han faaet Degnedømmet i Bergen efter den kongelige Rentemester, M. Christiern Hvids Død; Danske Magazin VI. S. 17. Kiøbenhavn d. 3die Aug. 1570 fik Roskilde-Kapitel Dvitting af Rentemesteren Otto Brokkenhuns til Voldereslef og Renteskriveren Peder Hansen for hvad Henrik Holt og residentes Canonici havde givet Kongen til S. Hansdag næstforleden, hvilket for Henrik Holts Vedkommende af det kongelige Kapel udgjorde 144 Daler. Til Henrik Holts Forlehningstid hører en Stævning fra A. 1548 af „Franciscus de Medina Herold“, til Borgerm. og Raad i Heddinge „for nogle aarlige Rentepeninge, som de skulle aarligen give til Konningens Kapel i Roskilde, og samme Rentepeninge ikke ere udkomne, at mød epaa Mandag forskommendes“; (Reg. over alle Lande Nr. 2).

(l) Danske Mag. II. S. 203 fg.

paalagdes det Denne (16de Juli 1579), ifølge en ældre Bestemmelse „i et synderligt Brev“, at lade Henrik Holks Enke (Magdalenæ Reventlow) og Arvinger samt Kjøbenhavns Universitet nyde Naadsensaaret af Kapellet's Indtagter, hvilken Befaling under 3die December s. A. i en strengere Tone gjentoges, da han gjordé Enken og maaskee tillige Universitetet Forhindring paa bemeldte Naadsensaar (m).

At Tyge Brahe henved tre Aar senere maa have stillet utilbørlige Fordringer til Henrik Holks Arvinger med Hensyn til Omkostningerne ved Kapellet's Vedligeholdelse, erfares af følgende Skrivelse til Landsdommer Lauge Beck:

(Frederiksborg d. 17de Juli 1582): Frederik II. m. m. „Vor Gnuft tilførn. Viid, at afgangne Henrik Holks Børn og Arvinger have underdanigst for Os berettet, hvorledes Os elskelige Tyge Brahe, vor Mand og Tjener, som nu af Os er forlehnet med Helligtrekongers Kapel, som deres Fader tilførn havde, skal have dennem ladet foregive, at han haver bekommet vor Skrivelse om Helligtrekongers Kapel til Roskilde-Domkirke at skulle med Tag og Binduer og i andre Maader ved Magt og særdigt holde, som det sig bør, og derfor vil fordre hos dennem hvis Beføstning Du efter vor Befaling paa samme Kapel haver gjort, baade Binduerne af ny at lade gjøre og samme Kapel indvendig at „donnecke“, som Du paa vore Vegne det hos hannem skulde fordre; da, efterdi god Tid er forløben, siden deres Fader er afgangen, og Vi derfor ikke vide hannem den Beføstning, som nu der er gjort, dennem at tilregne, bede Vi Dig og ville, at Du det lader indskrive udi Regnskab hvis dennem efter vor Skrivelse og Befaling derpaa haver anvendt og lader den Ene med den Anden derfor paa denne Gang være utiltalt, men, dersom nogen Forsømmelse fremdeles findes paa for^{ne} Helligtrekongers Kapel, at Tage eller Binduer ikke holdes ved Magt, at Du da haver det udi tilbørlig Agt og selv derpaa taler eller Os derom lader vide, at Vi derefter kunde fordre af for^{ne} Tyge Brahe eller Hvilken for^{ne} Lehn af Os haver det derudinden er tilbørligt og den „Begræffnis“, som udi samme Kapel er gjort, ikke skalde af Uveder fordærves eller i andre Maader for nogen Forsømmelse derudinden tager nogen Skade. Dermed“ m. m. (Sjællandske Tegnelser).

Efter længere Tids Forløb synes Tyge Brahe desuagtet at have unddraget sig Opfyldelsen af den sædvanlige Forpligtelse, at holde Lehnet „med sin Residents og andet Gods, som der tilliggendes er, ved god Hævd og Magt“, hvorfor saavel Kapitlet som han selv i Aarene 1591 til 1594 modtog temmelig alvorlige Paamindelser derom i følgende Kongebreve (n):

(m) Sammess. S. 208.

(n) Sjællandske Tegnelser.

1.

Til Roskilde-Domkirkes Kapitel.

(Kjøbenhavn d. 26de August 1591) Christian IV. m. m. „Vor synderlige Gunst tilførn. Viid, efter som Vi komme udi Forfaring, hvorledes at Hellig tre Kongers Kapel ved Roskilde-Domkirke skal meget være bygsældig, saa heiligen fornøden vil gjøres, at den udi Tide skal foretages og forfærdiges, da bede Vi Eder og ville, at I med det første forfarer den Leilighed og siden hvis Brøst og Mangel paa for^{re} Kapel findes, dertil staffe Raad og Middell, at det igjen af Domkirkens Rente og Indkomst nu strax med det allerførste kan blive forfærdiget, og derfor lade gjere Eder af Kirkeværgerne god Røde og Regustab, hvad derpaa bliver anvendt. Befalendes Eder Gnd“.

2.

Til Saamme.

(Kjøbenhavn d. 30te August 1591) Christian IV. m. m. „Vor synderlige Gunst tilførn. Vider, efter som Vi Eder nu kort Tid siden forleden naadigst haver tilskrevet, at I der af Roskilde-Kapitel og -Domkirkes Indkomst og Rente skulde lade forfærdige Hellig tre Kongers Kapel, som meget skal være bygsældig og forfalden, og Vi nu komme udi Forfaring, at det Forlehningsbrev, som Os elskelige Tyge Brahe til Knudstrup, vor Mand og Tjener, paa for^{re} Kapel og dets tilliggende Gods af vor kjære Hr. Fader, sal. og heilovlig Ahukommelse, naadigst undt og givet er, skal tilholde hannem iblandt andet mere at skulle holde for^{re} Kapel ved god Hævd og Magt, da bede Vi Eder og ville, at I med for^{re} Bygning lader betemme, hvilken Vi ved vor Skrivelse haver befalet for^{re} Tyge Brahe med det første, efter hans Forlehningsbrevs Lydelse, at skulle foretage og forfærdige. Dermed“ m. m.

3.

Til Tyge Brahe til Knudstrup.

(Kjøbenhavn d. 30te August 1591) Christian IV. m. m. „Vor Gunst tilførn. Viid, efterat Vi komme udi Forfaring, hvorledes Hellig tre Kongers Kapel ved Roskilde-Domkirke skal meget være bygsældig og forfalden, at den klart vil nederfalde og udi Grunden fordærves, saafremt dertil med det første ikke staffles Raad og kommes til Hjælp, og, efterdi dit Forlehningsbrev paa for^{re} Kapel iblandt andet nofsom tilholder Dig at skulle holde for^{re} Kapel med Residentsen og andet Gods, der tilliggendes er, ved god Hævd og Magt, da bede Vi Dig og ville, at Du med det forderligste tiltænker at staffe Raad og Middell, at samme Kapel visseligen, inden Vinteren paakommer, igjen kan blive forfærdiget og forbedret, efter dit Forlehningsbrevs Lydelse og Indhold; saafremt for^{re} Kapel paa sin Hævd, Grund og Bygning for din Forsømmelses Skyld lider ydermere nogen Brøst, Skade og Fordærv eller

og anden Ubelcighed deraf kunde indfalde, Vi da det ikke skulle vide hos Dig og dertil udi saa Maade tiltænke andre Raad og Middel, ved hvilke forn^e Kapel kan holdes ved sin tilberige Hævd og Magt. Dermed skeer vor alvorlige Villie og Befaling; thi tag her aldeles ingen Forsømmelse for. Befalendes Dig Gud^o.

4.

Til Samme^(o).

(Roskildegaard d. 1ste August 1593) Christian IV. m. m. „Vor Günst tilforn. Vider, efterat Vi nu selv personligen haver været her udi Kirken og besæet det Kapel, som kaldes Hellig tre Kongers Kapel og Du nu naadigt med forlehnnet er, og forn^e Kapel befindes udi mange adskillige Maader, baade paa Tag, Tømmerværk og Hvalvingen, at være meget bygfældig og brostholden, saa det er heiligen at befrygte, at, dersom det ikke udi Tide og endeligen, førend Vinteren paakommer, bliver igjen hjulpet og forfærdiget, at det da plat og aldeles nedersfalder og gier stor Skade baade paa Begravelsen udi samme Kapel og udi andre Maader; da bede Vi Dig og ville, at Du endeligen er fortaukt udi (og) forn^e Kapel nu strax med det allerførste og endeligen uden al Undskyldning eller Forhaling lader foretage at forfærdige, efterfom det sig ber og det Behov haver, baade med Tommer, Steen og Kalk. Saafremt det og inden en stakket Tid ikke bliver udi saa Maade foretaget at bygges og forfærdiges paa, da ville Vi selv, dog paa din Befostning, lade handle med en Bygmester, som samme Bygning sig skal paatage og forn^e Kapel, udi hvis Maade det nu findes bygfældig, igjen at forfærdige og forbedre, og saadan Forsømmelse udi andre Maader hos Dig at sege, efterfom Du og nogen Gange tilforn derom har bekommet vor Skrivelse og Befaling. Dermed^o m. m.

„Postscriptum. Sammeledes bede Vi Dig og ville, at Du strax ved nærværendes Brev viser Dig herom imod Ds erklærer, paa det Vi kunde vide Ds derefter at rette“.

5.

Til Samme.

(Koldinghus d. 4de September 1594) Christian IV. m. m. „Vor Günst tilforn. Vider, efterat Vi Dig tilforn have tilskrevet, at Du uden Forsømmelse skulde lade foretage den Bygning paa det Kapel udi Roskilde-Domkirke, som kaldes Hellig tre Kongers Kapel og vore kjære Forældre, sal. og heilovlig Ihufommelse, have deres Begravelse udi, hvilket dog hertil aldeles ikke er skeet, meden samme Kapel jo mere og mere Dag fra Dag fordærves og

(o) Dette Brev er tilforn trykt i Danske Magazin II. S. 281, men meddeles her paa ny for Fuldstændigheds Skyld.

forarges, og forundre Vi Ds heiligen, at Du samme vor Befaling ikke anderledes haver agtet og efterkommet og samme Bygning forfærdiget, da bede Vi Dig og ville, at Du aldeles er fortæukt udi forn^e Bygning paa forn^e Kapel endelig og uden al Undskyldning at lade foretage og forfærdige inden Juul førstkommendes udi det allersæneste, udi hvis Maade det kunde have udi Behov at bygges og færdiges paa. Saafremt det ikke skeer, at forn^e Bygning inden forn^e Dag og Tid bliver forfærdiget, da ville Vi naadigst befale vor Embedsmand paa vor Gaard udi forn^e Roskilde forn^e Bygning at skulle lade færdiggjøre og da strax at forlegne en Anden med forn^e Kapel og dets tilliggendes Gods og Indkomst. Og at Du Dig med det allerførste herom imod Ds erklærer, hvad Du er herudinden til Sinds at ville gjøre, paa det Vi kunne vide, hvorefter Vi Ds skulle forholde. Dermed" m. m.

6.

Eil Samme.

(Kjøbenhavn d. 8de November 1594) Christian IV. m. m. „Vor Gunst tilførn. Viid, efter som Vi nogen Tid siden forleden naadigst haver skrevet Dig til om Hellig tre Kongers Kapel udi Roskilde-Domkirke, som var meget bygsældig og bræstholden, at Du den med det allerførste skulde lade igjen forfærdige og forbygge, og Du nu underdanigst lader give tilkjende, at samme Kapel besværligen kan igjen forfærdiges og siden holdes ved Hævd og Magt enten med Tag eller udi andre Maader, med mindre at den everste Hvalving maatte aftages og igjen lægges med Bjælker og Loft; da, paa det samme Kapel med det første maatte igjen blive forfærdiget og siden desbedre kunde holdes med Tag og anden Nødtørst ved Hævd og Bygning, bede Vi Dig og ville, at Du lader samme everste Hvalving aftage og det igjen lader lægge med Bjælker og Loft paa de bedste Maader forvaret og forn^e Bygning paa forn^e Kapel med det allerførste skee kan lader færdig gjøre. Dermed" m. m.

Den Forandring med den everste Hvalving, som det i sidstnævnte Kongebrev blev tilladt Tyge Brahe at foretage, kom ikke istand, da han efter halvtredie Mars Forlob faldt i Unaade, mistede alle sine Forlehninger og forlod Riget. Dmtrent paa samme Tid, som han ankom til Rostok, erholdt (10de Juni 1597) Kongens og Kronens Bønder under Kapellet Befaling at erlægge den aarlige Landgilde og anden Rentighed til Kantøleren Christian Friis til Borreby (p), som under 14de Juni s. A. blev forlehnet med Kapellet. Ved Kongebrev (Kbhvn. 8de Oktober 1597) fik Frederik Godtke og Holger Gagge Befal-

(p) Danske Magazin II. S. 325. Chr. Friis's Forlehningsbrev paa Kavellet er af 14de Juni s. A. Under 12te Juni 1596 havde Kongen begjæret af Roskilde-Kapitel, at Chr. Friis maatte erholde S. Laurentii Kapel, som endnu var ledigt efter Niels Kaas (Sjæl. Teg.).

ling „at skulle graafte og forfare, hvorledes Hans Maj. og Kronens Kapel ndi Roskilde er ved Magt holden, som Hs. Maj. Christian Friis Kantsleren naadigst haver med forlehnet, saa og lade registre hvis Inventarium og Bostab, som der kan findes, og det klarligen give fra dennem beskrevet, som de ville antsvaret og være bekjendt“ (Sjælandske Tegnelser Nr. 19).

Saaledes var det ikke umiddelbart efter Reformationen, men først 60 Aar efter dette Tidspunkt, at Kapellet blev en Forlehnning for de kongelige Kantslere. Efter Chr. Friis's Død d. 29de Juli 1616 blev Kantsleren Hr. Chr. Friis til Kragerup d. 8de Januar 1617 forlehnet med Kapellet, som efter Dennes Død d. 1ste Oktober 1639 kom til Eftermanden i Embedet, Hr. Christen Thomesen (Sehested), ved Forlehningsbrev af 1ste Mai 1640. Efter Dennes Død d. 5te August 1657 erholdt Peder Reedtz til Tygestrup (som i Slutningen af Oktober 1660 blev Kantsler) denne Forlehnning d. 22de November sidstn. A. Allerede inden hans Død blev Kapellet i A. 1670 ndlagt til Nyttergods (q). Enkelte Forandringer synes i dette Tidrum at være foretagne med det Kapellet ved Stiftelsen tillagte Gods (r).

De til enkelte Altene i Kapellet henlagte Præbender bleve, Tid efter anden, forundte en og anden Embedsmand som personlige Emolumenter eller forenedes med visse Embeder (s).

Til Hellig-Trefoldigheds Alter valgtes Søren Olsen d. 14de Januar 1558 efter Hr. Ole Windts Død og bekræftedes af Kongen paa Livstid (u). Siden blev det lagt til Universitetet (v).

Til St. Annes Alter nævnes Frederik Knoff, Son af Frederik den Andens Høspæst, Christopher Knoff, som Vikar ved Maren 1585, 1598 og 1601 (v). Det blev siden lagt til det juridiske Professorat ved Universitetet (x).

(q) J. Bircherods Samling om Roskilde-Kapitel i Suhms Saml. til den danske Hist. I. 3. S. 109.

(r) Saaledes led Frederik II. annamme fra Kapellet noget af dets Gods i Birse og Sorupe, „ndi vor Frede-Dagt liggendes“, hvorimod han lod ndlægge til Kapellet i Somme-Herred Gudensføegaard med 9 Gaardsæder, i Løve-Herred i Giersløff 3 Gaarde, i Nyge een Gaard, i Hallensløff 4 Gaarde. Den, som var forlehnet med Kapellet, skulde have frit Fisseri i Gudensføer (7de Juni 1563; Reg. o. a. Lande Nr. 8). I Wolfs Encomion regni Danie S. 456 hedder det, „at Godset til dette Kapel er et meget godt Præbende paa 12 Læster Korn og 4 Pund, som 63 Bønder med anden Herlighed yder og giver“. Ifølge Behrmanns Roskilde-Demf. Bestr. S. 45 vare Kapellet's aarlige Indtægter 1023 Tønder 1 Sk. 2½ Otting.

(s) Behrmann S. 43. 45.

(t) Statuta Capit. Roskild. i *Scr. rer. Dan.* VI. p. 603.

(u) Suhms Samlinger I. 3. S. 118.

(v) D. 7de Mai 1585 understrev en Peder Iversen Statuterne paa hans Vegne; *Scr. rer. Dan.* VI. p. 604.

(x) Suhms Saml. a. Et. S. 117.

Til St. Johannes Evangelists Alter nævnes d. 25de 1577 November den kongelige Kapelmester, Arnold de Fine, som „Ejere“ eller Vikar (y). 1640 efter Dynis Christeusens Død blev det lagt til Universitetets Kobberstikker (Formschneider) (z).

IV.

Kapellets Forbindelse med det af Christian den Første stiftede Broderskab; Elephantordenens formeentlige Oprindelse fra dette.

Tidligere end Kapellet havde Christian den Første allerede stiftet et Broderskab for Personer af begge Køn, hvoraf, foruden han selv og Dronningen, mange fyrstelige og adelige Personer vare Medlemmer. Det karakteriseres af en nyere Historieforsker som „et højere Broderskab, oprettet i Ideen af et ved Religionen helliget Familie-, Venstabs- og Belvillies-Samfund, repræsenteret ved et udvortes Mærke eller Dekoration“ (æ). Da dette Broderskab allerførst omtales under Kongens Ophold i Stockholm i Maret 1457, kan det muligens være stiftet i Anledning af hans svenske Kroning i dette Aar, skjøndt visse Udtryk i de opbevarede Medlemsdiplomer ogsaa kunne vise hen til et ældre Tidspunkt (ø).

Dette Broderskab blev sat i Forbindelse med det senere stiftede kongelige Kapel (a), hvis øverste Etage, i Benævnelsen Ridderfal, endnu bevarer Grindringen om hiin Forbindelse. I Stiftelsesbrevet af 1464 forekommer herom følgende: „Item skal bedes i for Kapelle for Os, vor kjære Hustru og Børn, vore Forældre og Efterkommere, for Kongning Christopher, Markgreve Hans, Hertug Alf (b) og for alle dem, som vort Sel-

(y) Han var blandt de formedelt Religionsforfølgelsen her indvandrede Nederlandere; Zwergius's Sjæl. Clerici S. 474.

(z) S. R. D. VI. p. 605; Suhms Samlinger a. St. S. 118. Consistorium antog til „Formschneider“ Hans Andresen Griis ved Bestallingsbrev af 21de December 1640. Om hans Arbejder s. Suhms Nye Saml. IV. 1. S. 51 (hvor han kaldes Hans Andreas Greys) og Weinwicks Malerkunstens Historie S. 79.

(æ) Engelstofts Rec. af Schlegels Statsret i Maanedsskrift f. Litt. I. S. 575.

(ø) Jfr. Langebeks Jubeltale 1749. S. 102.

(a) Det er altsaa ved en Feiltagelse, at Parebullen af 1478 (Suhms Saml. I. 1. S. 68) nævner Kapellet som ældre end Broderskabet.

(b) Markgreve Hans var Dronningens Fader, Johan Alchymista af Brandenburg, og Hertug Alf Kongens Morbroder, Adolph, Hertug af Slezwig og Greve af Høsten.

ffkab bære og baaret have, og thi have Vi med forre vor hjære Huusfrue efter vort menige Raads Raad saa skicket, at, naar Nogen deer og afgaaer, som vort Selskab bær eller baaret haver, da skal forne Selskab sendes og komme til forne Kapelle (c) og fem rhinske Gyldene med (d), som hver, som Selskabet bær, skal pligtig være at give did i sit Testament til Guds Tjeneste og Kapellens Oppehold, og skal forne Selskab og fem rhinske Gyldene antvordes vor Kapellan, Kaantik i forne Kapelle, og han skal da strax lade holde en høitidelig Begjængelse med Vigiliis og Sjelemesse i høje Chor og give da tre rhinske Gyldene, skifte skullendes mellem dem, som i Chor og i Guds Tjeneste, ere efter gammel Sædvane, og da skal bedes for Os, vor hjære Huusfrue og Børn og for ham, som da deder er og begjænges, og for alle Andre, som for er rort. Item den hjerde Gyldeu skal skiftes besynderlige blandt fattigt Folk og den femte med Selskabet skal nedlægges til Kapellens Bygning og Nytte og deraf skal han gjøre Regnskab for Biskoppen og To af Kapitel, naar Behov gjeres, som fremdeles skulle undervise Os og vore Efterkommere al Leilighed derom. Item, ville Vi eller vore Efterkommere have nogre ud af Selskabene, da skulle Vi des Magt have, dog saa, at Vi igjen nedlægge fuldt Værd, Guld, Sølv og Penninge, for Vi det udtage. Ti Aar efter Kapellens Indvielse, under Christian den Førstes Opbold i Rom, stadfæstede Pave Sixtus den Hjerde ved særskilte Buller saavel Kapellens som Broderskabets Stiftelse (e).

I Pave Pius den Andens første Stadsfæstelsesbulle for Kapellet af 1462 forekommer Broderskabet udtrykkeligen som en ny Institution (f); der findes intet Spor af nogen ældre, som det kan have været Kongens Hensigt ved denne Leilighed atter at kalde tillive. Derimod er det ikke usandsynligt, at han kan have havt et eller andet fremmed Forbillede for Dje. Selv var han desuden, tilligemed Dronningen, Medlem af flere Gilder (g); og dette Broderskab som flere lignende kunde i visse Henseender ogsaa henregnes blandt disse Samfund.

(c) Dette gjentages i Dve Wildes Brev (Münters Danske Ridderordener S. 113).

(d) Tilligemed den Afdedes adelige Naabens og Navns Underskrift, tilføjes i Pavens Tilladelse for Broderskabet at vælge sig en egen Skriftefader m. m. 1474; Suhms Saml. I. 1. S. 66.

(e) Suhms Saml. I. 1. S. 60 fg.

(f) De novo instituerit. Her er altsaa ikke Tale om Fornyeelse, som Münter (Danske Ridderordeners Opriidelse S. 52 og Kirchengesch. von Dänem. u. Norw. II. S. 913) antager. Om Kapellet siges ogsaa i Stiftelsesbrevet, at det var bygt af Ny, og Stadsfæstelsesbulen 1474 (Suhms Saml. I. 1. S. 60) kalder det *de novo erecta ecclesia s. capella*. Udtrykkene i Stiftelsesbrevet om dem, som vort Selskab bære eller baaret have, bevise ikke, at Broderskabet skulde være ældre end Christian I., men vel, at det i A. 1464 allerede var 7 Aar gammelt. I Magnum Chronicon Belgicum (Pistorii Scr. rer. Germ. III. p. 142) siges Tempelordener at være *de novo institutus* 1118.

(g) F. Gr. af Calendet i Münsterdorf; Westphalens Monum. I. col. 1799; Geuss, Beiträge 3. Kirchengesch. u. Alterthumskunde S. 132. En gammel Forteguelse over Medlemmer af St. Knuds-

I Stiftelsesbrevet nævnes ikke Broderskabet som saadant; det betegnes kun ved dem, „som vort Selskab bære og baaret have“. Men i Stadsfæstelsesbullen og andre Pavebullaer i samme Anledning forekommer *confratria*, *confraternitas* og i et andet officielt Brev *fraternitas*, som latinske Udtryk for et og samme Begreb. Dets gudelige Virksomhed ved Kirketjeneste, Faste m. m. kjendes vel ikke fuldstændigen, men kan, i det Væsentlige, antages at have været den samme, som andre lignende Samsunds, f. Ex. den engelske Hofesbaandse og det gyldne Skinds Orden. Overhovedet synes den usforberedte Maade, hvorpaa Stiftelsesbrevet omtaler Broderskabet, at forudsætte Tilværelsen af et tidligere Aftestykke angaaende dets Stiftelse samt af særegne Statuter for dette, hvilket Alt dog — mærkeligt nok — for længe siden er forsvundet (h).

Af de forhaandenværende Dokumenter fremgaaer imidlertid, at Medlemmernes Antal, i det ringeste i A. 1474, har været bestemt til 50 og at Disse havde pavelig Tilladelse til at vælge sig en egen Skriftefader, uden Tvivl Domprovsten i Roskilde, hvem den udvalgte Konge, Christian (den Anden), i A. 1508 forundte et Embedsbaaben med en Elephant i Skjoldet (i).

Broderskabets Medlemmer havde en særegen Decoration, nemlig en Kjæde til at bære om Halsen (k); den nævnes senere udtrykkelig som et Ordensstegn (l) og forekommer saa-

gildet i Kallundberg fra Begyndelsen af det 16de Aarh. nævner Kængerne, Valdemar og Dlaf, Drenning Margareta og Kong Christian, formodentligen Christian I.

(h) I Pavebullaerne nævnes de til Broderskabets Stiftelse hørende *capitula & ordinationes*; Suhms Saml. I. 1. S. 63. 65. 68. I et Brev af 1457 omtales det Løste, de Nyoptagne skulde aflægge „de observandis institutis, ad illam fraternitatem decretis“; Samme St. I. 3. S. 100; *Scr. rer. Dan.* VIII. p. 337. Følgende Sted i Dve Bilses Brev synes at indeholde Reminiscenser af de tabte Ordens-Statuter: „Have vi og hert, at alle de, som vilde være udi samme Orden, skulde være pligtige nogen Tjeneste at gjøre den allermægtigste Gud med nogen Almisse, Gjærninger og Læsning, hans Død og Pine til Ihukommelse, og med nogle flere Artikler, som os ikke nu kan drages til Minde, besynderlig udi de Dage, de paa dennem ferne Selskab bære vilde“. Skulde ikke Kongens Andragende (*insinuatio*) til Paven om Broderskabets Stiftelse, som omtales i Stadsfæstelsesbullen af 1462, endnu kunne opdaget i det pavelige Archiv? I Resens utrykte Beskrivelse over Clerh.-Ordenen cap. 5 siges, at Pavebrevene om Kapellet først fandtes i Kapitlets Gjemme i Roskilde, men nu bevares, efter Kongens Villie, „i Nogens Archivo i en Lade, dertil gjort“; jfr. J. Bircherods *Breviarium equestre*, p. 49.

(i) Wünter, *Hidderord*. Oprindelse S. 34. 111; jfr. Suhms Samlinger I. 3. S. 104.

(k) *Torques* — *qua regales humeros pro candore magnificentiae et in specimen justitiae circumcingere soliti sumus* — — *private & publice deferenda*; Suhms Saml. I. 3. S. 101; *Scr. rer. Dan.* VIII. p. 389. Heri lignede Broderskabet ogsaa et Gilde; thi til Gilderne hørte sædvanligen visse Gildetegn eller Smykker; jfr. Tibell, *Seraphimerordens Historia*. S. 51.

(l) *Torques in signum confraternitatis*; *Torques pro insigni confraternitatis*; Suhms Saml. I. 1 S. 66. 68.

vel i Stiftelsesbrevet som i et Pavebrev under Benævnelſen Selskab (m). Men intet ſamtidigt Afſtykke eller Kunſtværk lærer os nærmere at kjende denne Kjædes Form og Beſkaffenhed (n). Førſt henved hundrede Aar efter Stiftelſen meddeelte Dve Bildes beſkjendte Brev til Kantſleren Joh. Friis (o) følgende Oplyſning derom: „Den Tid gammel K. Chriſtian var til Rom, da gav Pave Sixtus den Fjerde hannem og hans Afkom Konginger udi Danmark, et Ord en in memoriam passionis Domini Salvatoris nostri til den chriſtelig og mærkelig Fundats, K. Chriſtian havde ſtiftet, ſunderet og gjort udi Roſkilde-Domkirke med hans

- (m) *Torgues sub vocabulo societatis*; ſammest. S. 67. Ordet Selskab, i Betydning af Broderſkabs- eller Ordenſtign, forekommer ſaa vel i et Brev fra Erik Walkendorf (1515), hvorom mere i det Følgende, ſom i D. Bildes Brev; i Sverrig kaldtes det 1470 Sølſkay (Werlauff, Monum. over K. Hans S. 14). Det er formodentlig laant fra det tydeſke Sprog: „Ein jeglicher, der in der Geſellſchaft iſt, ſoll die Geſellſchaft tragen“, hedder det i Statuterne for en Orden, ſom nedenfor nærmere vil blive omtalt. Den frankiſke St. Michaels Orden, ſom Frederik I. havde modtaget, kaldtes Geſellſchop; Nye Danske Mag VI. S. 66. At Ordens- tegnet ſelv kaldtes Selskab, Geſellſchaft, var ikke beſynderligere end at Hefebaandsordenens Baabekonge kaldes *the garter* og det gyldne Skinds *Toison d'or*. Mærkeligt, at denne Betydning af det latiniſke, ſveſke og tydeſke Ord ſaaves hos Ducange, Ihre, Wachter og Adelung.
- (n) Navnligen ikke fermeentlige gamle Portraiter af Chriſtian I., hvoraf et ſkal exiſtere i en Kirke i Florents (Monum. over K. Hans og Dronn. Chriſtine S. 16) og et Freskomateri i Hospitio di S. Spiritu i Rom, hvor han foreſtilles med en Guldkjæde om Halsen, der falder ned paa Bryſtet og Nyggen (Meddelelſe af Aſſiſtent Herbt ved Muſeum for nordiſke Oldſager).
- (o) D. Bilde var født adſkillige Aar før Chriſtian d. 1ſtes Dedsaar 1481 (Nye Danske Magazin I. S. 197); hans Broder, Eſte B., ſom levede, da Brevet blev ſkrevet, døde 1552; D. B. kan alſaa letteligen have bevaret Traditioner om Broderſkabet. Til at anfæe det for nægte er der ingen Grund, (Mon. over K. Hans, S. 14) ſaa meget mindre ſem det var kjendt allerede i Slutningen af det 16de Aarhundrede, hvilket erfares af en Kopi deraf i et Bind hiſtoriske Miscellanea af N. S. Vedel blandt Univ. Bibl. Miſ. Addit. Nr. 122, 410 (G. F. Wegener om Vedel S. 49) med Overſkrift (med Vedels Haand?): „Om den danſke Orden“. Efter denne, uden Tvivl ældſte, Afſkrift kunne følgende Feil rettes i den forſte Udgave i Dänſche Bibliothek II. S. 106, der igjen er aftrykt hos Münter S. 112—14. Münter S. 112 L. 5: die Selskab l. det Selskab; S. 113 L. 9: wid hans Kapel l. met hans Kapel; L. 22: Aflader, Friheder l. Afladsfrihed; L. 3 f. n.: giver l. gives; S. 114 L. 2: will l. vel, Lin. 8: ſer Billie l. ſer Billie; L. 12: Barne Venner l. baarne Venner; L. 13: will l. vel; L. 15: deres Selskab fergylt l. ſamme fergylte Selskab; L. 8 f. n.: vielder l. vuller; beſigle l. beſigtet; ſidſte Lin.: Udſkrift l. Vidniſer. Det fortjener at bemærkes, at en Adelsmand, Olivier de la Marche, ſom havde tjent ved den burgundiſke Hertug Philip den Godes Hof, i en Alder af 76 Aar paa lignende Maade meddeelte Kong Philip af Kaſtilien, i en udførlig Memorial, Underretning om det gyldne Skinds Oprindelſe og ældſte Hiſtorie. J. Chiſſlet, Kunſtgeſtafte Hiſtorie des Toison-Ordens, Nürnberg. 1741, S. 16.

Kapel, og at han maatte tage udi samme Orden Herrer og Fyrster, Riddere, gode Mænd, Fruer og Jomfruer, som af Adel vare komne og det begjærendes (p) var udi samme Orden at være, og at de, som udi samme Orden vare, maatte og skulde bære et Selskab, som var gjort udi Lignelse efter Elefantdyr, og et Spejel under udi samme Selskab udi Lignelse med en blodige Tornekrone og tre blodige Nagler in honorem et memoriam passionis Domini Jesu Christi Salvatoris nostri". D. B. har altsaa ikke kjendt nogen Uddelelse af disse Ordens-Rjæder, ældre end A. 1474. Naar han forøvrigt tilføjer, at han fra sin Barndom kunde mindes, „at mange gode Mænd, som Riddere vare, droge og bare samme forgyldte Selskab og de andre gode Mænd, som ikke vare Riddere, drog og bare deres Selskab uforgyldt“, da bestrækkes dette af en Ytring, der forekommer i et Medlemsdiplom af Christian den Første (q), og leder til den Slutning, at ogsaa dette Broderskab har havt forskjellige Grader og disse igien forskjellige Ordenstegn (r).

Skulde Medlemmerne end ikke have naaet det bestemte Antal af 50, er det dog mærkeligt, at vi ikke kjende Navnet paa nogen eneste Nordbo, som under Christian den Første selv var optaget i Broderskabet, og blandt de Udlandinge, hvorom det med Visshed vides, kun Italienerne (s). Antallet af disse kan forøges med endnu Een, som i Italien modtog Ordenstegnet, eller

(p) Exempler paa, at Ordenen kunde begjæres, forekomme i Christian II's Tid (s. nedenfor). Ogsaa den samtidige brandenborgske Evancorden uddeltes efter Ansøgning; s. Statutterne § 17 i J. D. Koellers *Abh.* (som nærmere vil blive omtalt) S. 10. 15.

(q) *Enhms Saml.* I. 3. S. 101; *Scr. rer. Dan.* VII p. 392.

(r) Münter, *Dausse Ritterordener* S. 70. I det af Greve Adolph V. af Cleve og Mark A. 1393 stiftede „Gesellschaft van den Rosenkrantz“ skulde ethvert Medlem daglig bære enten en Guld- eller Sølv-Rosenkrants, „malk nae syner Staet“; v. Steinen, *Westphälische Geschichte* I. Th. 1. *Abh.* S. 280.

(s) *Enhms Saml.* I. 3. S. 100—2; *Scr. rer. Dan.* VIII. p. 432; Münter, *Dausse Ritterordener* S. 73—74. Paa sin italienske Reise 1474 gav Kongen „der Marggräffin (von Mantua) seine güldene Gesellschaft“; Petersen, *Helst. Chronik* S. 126; Hamelmann, *Oldenb. Chronik* S. 209 (der Marggräffinnen). Naar Hvitfeldt II. S. 943 nævner Markgreven, maa det være en Misforstaaelse af foranførte Steder eller en Trykfeil; jfr. Langebeks *Jubeltale* S. 107. De Ridderflag, Kongen ved andre Leiligheder uddelte paa denne Reise, vedkom ikke Broderskabet; Hvitfeldt II. S. 942—43; Schlegels *Samml.* II. 4. S. 29. Om et Vertrait af en nederlandsk Greve van Meegen, som havde været i Danmark, med en Guldjæde af Elefanter, en Elefant nedenunder og Narstallet 1480 s. R. Hans's *Men.* i *Ddense* S. 16, ndaf V. Rezensens udrykte *Beskrivelse af Elefanterordenen*. Formodentlig var denne den samme Comes de Meghen, der blandt Carl den Driftiges øvrige Naader i Niens d. 29de Nov. 1474 underkrev en Overenskomst mellem Hertugen og Greve Gerhard af Oldenberg, da denne gik i Hertugens Tjeneste; Hamelmanns *Oldenb. Chronik* S. 277. Meghen (Wegen, Wegheim) var eller er et Grevskab i hollandsk Brabant.

Selskabet af Kongens egen Haand og som et utrykt Skrift af N. S. Bedel (1) lærer os at kjende. Om denne Ridders Personlighed har vel intet Nærmere kunnet opdages; men Bedels Beretning indeholder saa megen Detail, at han maa antages at have fulgt en nu tabt Hjemmel, og er i flere Henseender saa interessant, at den fortjener at meddeles med hans egne Ord.

„Da Kongen foer tilbage igjen (fra Rom) og kom til en Stad i Valland, kaldes Mantua, da kom der en af Keiserens gode Mænd til hannem, som heed Philippus Ronolonius, og gjorde hannem denne Ords til Gre paa Latin som herefter følger, i Margrevens og mange Hertugers og Grevers, Bisper og Bralaters, Ridders og Riddermandsmænds og i andre mange Fleres Nærvarelse, som hos Kongen var“. Som Tilstedeværende nævnes „Margreven af Mantua, Hertugen af Mediolan og andre flere ædelig Hertuger og Grever, som have nu fulgt den ædelig Konge fra Rom, som er Hertug Rogens af Mickelborgh, Hertug af Brunsvig, Hertug Hans af Saffen, Greve Gert (af) Oldenberg, Greve Jakob af Rupin og deslige alle værdige Bisper og Bralater og andre Borgere og Klærke“.

I den vidtloftige Tale, der især dvæler ved de gamle „danske“ (østgothiske) Kongers Bedrifter i Italien, forekommer blandt andet følgende:

„Andre Konger, Herrer, Tyrster, de førte hid deres Skjolde, Orne og falske Orne og Bjorne, men Du, som est Jesu Christi Ridder og Tjener, Du førte hid i dine Vaaben Jesu Christi Kors og tre stumpede Nagle, som han var slagen gjennem Hænder og Fodder med. Du førte hid paa din og din Tolkes Klædebon de Ord, som den gode Ridder sagde under Korset Langfredag, saa lydendes: Sandelig var denne Mand Guds levendes Sen“. . . . „Endog at jeg haver i mange Mar faret i mange Strider, Orlog og Krig og faaet der stor Priis og Gre med Sværd og Glavind, da haver jeg ikke alligevel fanget dertore nogen særdeles Navn eller Titel, at jeg kunde have en evig Hukommelse efter min Dod, dog at jeg er født og kommet af gammelt Ridderkab her i Valland. Derfor beder jeg dig, o vældige Konge! at Du vilt endnu værdes til at slaae mig til Ridder med dit ædelig blanke Sværd og bepryde mig siden med din Gave og skinnende Guldskind (u) som Svævane er; da fanger Du derfor evindelig Priis og Gre. Der han havde dette sagt, da slog Kong Christiern hanrem til Ridder og gav hannem en deilig Selskaff af Guld“.

Angaaende Broderskabets Bedligholdelse under Kong Hans meddeler D. Bilde følgende: „Droge og bar vor Konning Hans forn¹ Selskab altid til sin Dødsdag og (i) alle høitidelige Dage og Værtffaber og holdt samme Selskab udi stor Gre og Værdighed, som Mangen nu vel vitteligt er, og tog K. Hans udi samme Orden og Broderskab med

(1) Danske Kronike fra Saronis Tid indtil Kong Christian den Første. (Bl. kongel. Manuskript. Samling Nr. 828. Fol.)

(u) Dette Ord er utydeligt i Haandskriftet.

sig gamle Kønning Henrik af Engelland og Kongen af Skotland, hans Søstersøn, og sendte dennem baade foru^o Selskab, hvilke som og holdte samme Orden og Broderskab og Confoederats med hannem til deres Dødedag med stor Villie, Venfkab og Kjærlighed. Item gav K. Hans mange Herrers og Fyrsters Sendebud samme Selskab, som han slog til Ridder, og sammeledes mange af Danmarks Raad og Adel, desligeste Fruer og Jomfruer baade af vores Slægt og baarne Venner og andre Flere udi Riget. Ved den gamle Kong Henrik af Engelland forstaaes Henrik den Syvende, saa kaldet til Adskillelse fra Sønnen Henrik den Ottende (v); Kongen af Skotland, Kong Hans's Søstersøn, var Jacob den Fjerde (1488—1513). Blandt de „mange af Danmarks Raad og Adel, desligeste Fruer og Jomfruer“, som K. Hans havde tildeelt sit Selskab, kjendes Ingen af Navn (x). Derimod kan til denne Konge henføres det første Monumentalbeviis for Elephanten som Broderskabets oprindelige Ordenstegn. Paa det Steen-Epitaphium, der betegnede hans Hvilested i Graabrødrefirke i Odense og nu er opstillet i St. Knuds Kirke sammesteds, vises nemlig Kongen med et bredt Baand om Halsen, hvorpaa en Kjæde, sammensat af taarnede Elephanter og Figurer, der ligne Sporer, og under denne to Medailloner; i den øverste og største Maria med Barnet over Halvmaanen, i den nederste og mindste Christi tre Nagler (y).

Uagtet D. Bilde ved denne Leilighed ikke nævner Christian den Anden, Hayes dog fra andre Kilder sikker Hjemmel for, at ogsaa denne Konge har uddeelt Ordenstegn eller de saakaldte

(v) I en Traktat mellem Henrik VII. og Kong Hans af 6te August 1489 (*Rymer Foedera XII. p. 374*) kaldes hiin denne *confrater*, hvilket Mr. Petrie (*Keeper of the Records in the tower of London*) i et Brev til Grev Spencer (16de Okt. 1822), i Anledning af en Forespørgsel fra Biskop Münter, formodede at have havt Hensyn til det danske Broderskab. Men da K. Hans i en Traktat af 20de Jan. 1490 kaldes den engelske Konge blot *frater noster charissimus* og da han selv først efter 1491—92 blev Ridder af Hvidebaandsordenen (*Beltz, Memorial of the order of the garter, London 1811. p. CLXIX*), har hiint *confrater* uden Tvivl blot været et Hoflighedsudtryk.

(x) Om et Portrait af Hr. Dirck van Leynden (1494) med en Kjæde af Elephanter og Taarne og nedeunder en Elefant med Taarndække, hvorpaa et D (Dania?), hvilket Portrait Klevenfeldt urigtigen ansaae for uagte (*Suhms Saml. I. 1. S. 51*), s. Monument over K. Hans S. 15; jfr. Münter, *Danske Ridderordener S. 75*. En Guldmedaillen med Mariebilledet paa den ene og en Elefant paa den anden Side, i Kamler Friis's Eje, kan muligens have hert til en saadan Broderskabs-Kjæde; *Mon. over K. Hans S. 16*; jfr. *Bircherod, Breviarium equestre p. 75*.

(y) *Mon. over K. Hans S. 13*; *Mumme, St. Knuds Kirke i Odense S. 185*. Paa ingen af de øvrige virkelig eller formeentlige Foresillinger af K. Hans forekommer Elefantkjæden; *Monum. over ham S. 17*. I et Haandskrift om Elefantordenen (*Nye kgl. Saml. Nr. 1427. 4to*) beretter Herzhelm, at „Kong Hans førte en Guldkiæde med kronede halve Portraiter runden om Kiæden, desjen reliquias jeg selv haver havt, som udi den store mig overfaldne Ildbrand forbrændte“.

Selskaber. Saaledes tilstrev Erik Valkendorf (Helsingør, Onsdagen næst efter S. Marcelli Ep. Dag 3: 17de Jan. 1515) Kongen følgende: . . . „Item heresta nadige herræ bliffuer meg forstæket paa reysen (derjom jeg skulde doe paa Reisen), Tha beder Jeg ether nade, ati willæ rammæ myn broders Hennings bestæ; ether nade finder hannom willig, nyttig oc tro effter ether nades sind. Och at ether nade will werdes sende hannom ith aff ethers nades selskaff met en aff ethers nades smojvennæ eller drengæ: kan thet swo falle sig, tager hannom i rodet; thet er ether nades beste fore mangæ sager skyld“ ic. (Orig. i Geh.=Archivet). Henning Valkendorf, hvis Søn var den berømte Christopher W. til Olomp, bliver altfaa den eneste navngivne danske Adelsmand, som synes at have modtaget denne Decoration. Ligesom K. Hans havde givet „mange Herrers og Fyrsters Sendebud samme Selskab“, saaledes maa ogsaa Christian den Anden dermed have benaadet en fransk Gesandt i Maret 1518 (2). At denne Konge, selv i sin Landsflygtighed, har tildeelt Enkelte, navnlig sin Vice-Kantsler, Cornelius Scepper, denne Orden, kan sluttet af følgende Uttringer i Breve fra en af Kongens Fortrolige, Melchior de Germania (a):

„Mechlen V daagen Juli anno &c. XXIX.

Som ethers Kongl. Ma' skrifuer meg tiil: och begerer ath wiidhe om herr Cornelius skrifuer om nogen anden deel ethers Kong. Ma' skulle hafue lofuet hannem: en ether Kongl. nadis selskab ic. keriste nadigte herre ieg fornommer ey andet en thet same: och vare han af alt syt hierthe begerendes som ieg kan formercke han kunde fange thet medt seeg tiil Spanien: men efter thy thet ey kan blifue redhe (færdigt) for en han faar (reiser) tyckes meg goddy were: ath ether Kongl. Ma' skrefue eller budhe hannem tiil och lofnede hannem at wele andworde . . . em han begerede eller wille gifue Kongl. Ma' tiil kiende: och gifue hannem bres for han soer affstedt tiil Spanien: thet tiicte meg (som ether Kongl. Ma' troo thiuener then gerne wille see: same ethers Ma^{ts} riget (til) gaing [Gavn?] och are) skulle moget hielpe tiil han ware deste vlttigger vthy ether Kongl. Ma^{ts} Wrende“.

„Mechlen then XXVI augusti anno &c. XXIX.

. . . Idermehr verdus ether Kongl. Ma' at wiide, at her Cornelius skref meg tiil fran andwerppen seer han soer tiil Zelande: ath hannom forundrede therpaa: ath ether Kongl. Ma' saagde hannom ythet af syn orden eller seelskab: ether nade hadde ladit hannom sie tiil medt meg och siden ether Kongl. Ma' och sielfuen(r) muudtlid here y mechlen: y ether Ma^{ts} herberge hafuer lofuet hannom: och baadh han meg forthy at gifue ether nade tiil kiende Ether Kong: wille verdus tiil och forsee hannom ther medt af synderligh nade“ (b).

(a) Nye Danske Mag. V. S. 55, Monum. over K. Hans S. 13.

(b) Af de mündenske Dokumenter i Stockholm meddeelt af Mag. Allen.

(c) At C. Scepper virkelig maa have erholdt den kongelige Orden, lærer Indskriften paa hans Grav-Monument i Kirken i Landsbyen Cede (endnu hans Estertommers Besiddelse) i Ostlandern midt

Endelig er det ikke usandsynligt, at Kongen har meddeelt sin troe Tilhænger Borgermester Hans Mikkelsen Midderværdighed eller, uden Tvivl, den her omtalte Orden (a).

Under de følgende Konger maa Broderskabet, som en katholsk Institution, antages at være, om ikke udtrykkelig, saa dog stiltiende ophævet og Ordenstegnet ikke længere uddeelt (b). Dog er det et Spørgsmaal, om ikke Institutionens Fornyelse, i en tidsparende Form, kan have været paatænkt under Christian den Tredie og D. Bildes Svar paa Kantolerens Forespørgjel om det gamle Broderskab og dets Smykke netop derved foranlediget. I Maret 1544 (Glensborg=Slot, So. Johannis Bapt. Dag) sendte nemlig Kongen til Statholderen paa Kjøbenhavns Slot Hr. Gffe Bilde „en vore Giolden, bedendes og begjærendes, at I antvorder helbaarne Fyrstes Regentens udi Skotland, Ambazat samme Giolden, bedendes hannem, at han for vore Skyld vilde drage samme Giolden, og, dersom for^{re} Ambazat ere draget til Helsingøre, at I da strax sende hannem den did, og, ere han bort draget, at I da forvarer den til vore Tilkomst“ (c). Kan ikke et saadant Giolden have været identisk med de tidligere saakaldte Selskaber? I hvert Tilfælde maa det have været forskjelligt fra de Guldfjeder med Portraiter, som Kongerne ellers plejede at skænke til fremmede Gesandter. Men forevrigt

imellem Gent og Dudenarde, hvor han siges: „a Christiano II., Daniæ, Nortvegiæ ac Sueciæ rege, Vice-Cancellarii dignitate, regii ordinis torque et ditionis Zempelandiæ (Jemtelandiæ) dominatu colonestatus“. Denne Gravskrift er meddeelt i Note sur quelques particularités relatives à Corn. Scepperus par De Smet, i *Bulletin de l'Acad. roy. des Sciences de Bruxelles*, 1843 No. 7, p. 73. At Scepper 1529 blev forlehnet med Jemteland, erfares af Saml. til det nærfste Folks Sprog og Historie I. S. 52.

- (a) „Til det hætterlige, uchristelige og ubesindige Brev, som den ubestjammede Kjettere Hans Mikkelsen af Malms led udgaac med det nye Testamente“ (af Poul Eliassen). Næstet 1527. 4to. fol. 3: „Deg dit Navn er vide nok ført, om du havde end hverken skræret det Brev eller ndsat S. Pauli Epistler; men vi havde da ikke vidst, at Du wæsth(!) bleven Ridder, uden Konning Christiern havde sat et stort D for dit Navn“. — I Mænden: „Hans Mikkelsen er slegen til Ridder“. — fol. 1: „Troer Du Hans Mikkelsen, at der ikke er saa vise og lærde Mænd i disse forstrevne Riger og Land, som Du kan være, i hver Du est nu baade Konning Christierns Raad og Stadholdere, Ridder til med, og meer, naar Gud vil“? — fol. N. 5: „Du fermener, at Konning Christiern sidder endnu i Hoved og Hjerte paa Mauge, og fordi vilde Du skynde dennem ydermere i samme Mening, at en Part af dennem kunde blive Riddere med Dig, paa det eder nye Adel maatte forøges“.
- (b) D. Sperling (*Antiquarische Collectanea*, i den gl. kgl. Nstt.=Samling, Fel. Tom. II. fol. 89) antager, at det roskilde Broderskab er ophørt fra A. 1536; jfr. Klevenfeldt i *Suhms Saml.* I. 1. S. 51. Ogsaa den samtidige brandenborgske Svane=Orden ophørte efter Reformationen.
- (c) Orig. i Geheime=Archivet. Om Gesandten Johan Hay og hans Vende her s. *Krag's Christian III.* I. S. 271.

forekommer Elephanten hverken paa Mynter, Portraiter eller andre Mindesmærker fra denne Konges eller hans Faders (d) Tid; heller ikke paa deres Monumenter i Eleshvigs og Roskildes Domkirker.

Det bliver altsaa først under Frederik den Anden, at sikkre Spor forekomme til et Hærs-tegn eller en Hofdecoration, som tillige kaldtes en dansk Orden (ordo danicus) (e) og som under de to følgende Konger modtog flere Forandringer. Naagtet nu det roskildske Broderskab dengang ei længere eksisterede, kunne muligen dog traditionelle Grindringer have bestemt Kongen til, i denne Anledning, netop at vælge dets gamle Symbol — Elephanten (f).

Det kan vel forekomme besynderligt, at danske Lærde allerede i det 17de Aarhundredes første Halvdeel savnede en nærmere Kundskab om Elefantordenens Oprindelse; men det maa tillige bemærkes, at Ingen af disse havde offret denne Gjenstand en dybere Under-søgelse; Ingen af dem kjendte eller lagde Mærke til de foranførte monumentale og diplomatiske Kjendsgjerninger; disse havde endog selv undgaaet dem i det forrige Aarhundrede, der vare fortrolige med den danske Specialhistorie (g). Imidlertid viste dog Sagnet hen til det oldenborgske Husets Stamsfader, som Stifter af den Institution, fra hvilken Elefantordenen siden udgik, og saavel ældre som nyere Historikere have med større eller mindre Visshed troet

(d) Dersom ikke den brede Guld-Damekjæde, hvis Led lignede Hesteføe (Hoff-Jseren), blandt Frederik d. Førstes Esterladenskab kan have haft Hensyn hertil; Nye Danske Mag. VI. S. 66; jfr. Schlegels Oldenb. Køn. I. S. 177.

(e) Saaledes kaldte H. Kanthau den i et latinist Epigram (Commentarius bellicus, Francof. 1595. p. 406), hvori han tillige omtaler Ordenen som meget gammel:

„Ordinis danici insignia
Turrigeri multum celebres elephantis honores
Tempore jam longo Danicus ordo gerit“.

Jfr. Danske Magazin I. S. 354. 361.

(f) Med Hensyn hertil er følgende Beretning i H. Hamelmanns Oldenburgische Chronik (1599) S. 428 om hvad der foregik efter Prindsesse Augustas Daab d. 26de Juni 1580 af Bigtighed: „darauf der König, als er mit andern anwesenden Fürsten und Herrn eine Bündtniß aufgerichtet, auch Grafen Johan in solchen Bundt aufgenommen, und ihme zur Zeugniß einen von Gold und Edelgestein gemachten Elephanten (welche des dänischen Bunds, gleichwie das güldene Flies des burgundischen und das Hofebendel des engelandischen, ein Zeichen ist), an einer gülden Kette hangend, mit seinem Contrafeth oder Bildniß, daran diese drey Buchstaben T. J. W. d. i. Drew ist Bildpret, geschenket“. Jfr. Klevenfeldts Samling om Eleph.-Ordenen i Suhms Saml. I. 1 S. 51.; Willum Worm samlest. I. 3. S. 92. 93.

(g) Saaledes nægtede Klevenfeldt (anf. Et. S. 50), at Kong Hans paa hans Gravsteen i Odense forestilles med Elefantkjæde!

at kunne tillægge et saadant Sagn historisk Hjemmel (b). Følgende Bemærkninger turde maa-
ske bestyrke saavel Førgjængernes som Forfatterens egne Ansuelser i denne Henseende.

Derfor Christian den Første med sit roskildste Broderskab virkelig har tilsigtet Indstiftelsen
af en Ridderorden, efter den Tids Begreb, kan det i denne Henseende hverken have manglet
ham paa Motiver eller Forbilleder.

Det er nemlig historisk vist, at saavel de to næstforegaaende Unionskonger som Kon-
gens egen Morbroder, Hertug Adolph, vare optagne i fremmede Ordener. Erik af Pommern, gift
med en engelsk Kongedatter, modtog i A. 1404 eller 1405 Hosebuaandsordenen (i). Chris-
toper af Bayern skal, ifølge en nyere Opdagelse, have erholdt et Ordensstegn, forestillende en
Drage (k), uden Tvivl det samme som den Lindorm, den tydske Keiser Albert i A. 1439 til-
sendte Hertug Adolph af Slesvig gjennem Biskop Johan af Lybek med Fuldmagt ogsaa at
meddele denne Orden til nogle Navngivne af den holstenske Adels samt tillige til Borgermesterne,
som det synes, og en Raadmand i Lybek (l).

(b) H. Rangan, ovenfor Num.(c); Hvitfeldt II. S. 943 om Christian I., „Gyldne Flus: en Elephant“
(jfr. Hamelmann, anf. St.); Ogerii Her danicum (1634) p. 86; Relation d'un Voyage fait
en Danemarck á la suite de l'envoyé d'Angleterre, 2de Ed. Tom. II. p. 440—41; D. Sper-
ling, Antiquarische Collectanea, Folio, gl. kgl. Mist.-Saml., T. II. fol. 89; Langebeks Jubeltale
S. 101. 105—7; Schlegels Gesch. der Ddenb. Könige I. S. 48. 286; Sammets Samml.
3. dän. Gesch. II. 1. S. 131; Suhms Danm. Hist. VIII. S. 194; Münters Kirchen-
geschichte Dänem. u. Norw. II. S. 915; Maanedsskrift f. Litt. I. S. 575.

(i) G. F. Beltz, Mem. of the order of the garter p. CLV. Mærkeligt, at Kongen først i Aaret
1421 afslagde Sed paa Statuterne og 1424 først sendte sit Banner og sit Vaaben til at ophænges
over hans Sæde; p. LX—LXIII.

(k) I Klosteret Himmelron ved Culmbach blev for faa Aar siden fundet et „Steindenkmal, woran sich
neben mehreren, verschiedenen Fürsten gehörigen Ordensketten und Zeichen auch das hierfolgende
(en Drage) mit der auf einem Schriftbände angebrachten Unterschrift: König Kristoffel von
Denmark, befindet“. Om denne interessante Opdagelse forekommer mere blandt Tillæggene.

(l) Brevet er dateret „im Felde an der Teis“; Falks Sammlungen zur nähern Kunde des Vater-
landes III. S. 218; Suhms Saml. I. 3 S. 98. Blandt de holstenske Adelsmand, som denne
Orden tildeelte, nævnes først Schack Rangan, om hvem i *Genealogia Rantzoviana* (Helmæst.
1587) fol. O 1 forekommer følgende: „D. Schacko, eques auratus, quem Imperator Al-
bertus equitem sui ordinis, cujus insigne fuit *Draco cum cruce*, elegit in principio Anni
Dom. 1439. Diploma imperatorium, cuius vigore Dux Slesvicensis *Adolphus* et hic Schacko
eo ordine donati sunt, in hodiernum usque diem in archivis Gottorpiensibus asservatur“. Paa hans tilføjede Portrait, med Omkrift: „Schacko Ranzovius, auratus eques ordinis Alberti
Imperatoris“, forekommer Ordenskjæden, hverunder en Drage med et Kors paa Siden, hængende
i et Kors.

Foruden disse Ordener, som kunne formodes at have været Kongen bekjendte, vare desuden i Løbet af det femtende Aarhundrede, „da det — som Langebek bemærker (m) — var den højeste Mode iblandt Konger og Fyrster at stifte eller fornye Ridderordener“, tre Ordener stiftede, som kunne tænkes at have fremkaldt hos ham Ideen til en lignende (n).

Den første var den af Keiser Sigismund, efter Conciliet i Costniz, stiftede Drageorden (Ordo Militum draconicorum, Collegium ordinis draconici, Societas draconica), hvis Ordenstegn (Gesellschaft) var en dobbelt Guldkjæde, hvorunder en død Drage med brudte Vinger (clenodium, signum draconis), der skulde betegne det undertrykte Rjæatteri. Ikke blot Fyrster og Magnater, men ogsaa Damer, navnlig Keiserinde Barbara, vare optagne i denne Orden, som imidlertid ophørte efter Keiserens Død (o).

Den næste var den berømte burgundiske Orden af det gyldne Skind, stiftet Aar 1430 af Hertug Philip den Gode, i Anledning af hans Formaling med den portugisiske Prindsesse Isabella, til den catholske Læres og den hellige Kirkes Forsvar, til Ære for Gud og Frelseren, for den hellige Jomfru og Apostelen Andreas. Ridderenes Antal var, foruden Ordensherren, bestemt til 30; Ordenstegnet skulde, efter en Ridders Død, af Arvingerne sendes tilbage; paa Ordensens Bekostning holdtes Sjælemesser over den Afdøde. I Forbindelse med denne Orden stiftede Hertugen tillige et Kapel ved Kirken i Dijon, hvortil han lagde aarlige Indtægter til trængende Ordensmedlemmers Underholdning; her bleve Ridderenes Vaabener ophængte over deres Sæder; her holdtes Sjælemesser over dem; her havde de Ret til at begraves.

Men det var dog især den tredje af disse Ordener, hvis Indretning havde saa meget tilfældes med det roskildske Broderskab, at man, naar Hensyn tages til Tiden og til Stifterens personlige Forhold, lettigen maa ledes til den Tanke, at Christian den Første nærmest har havt den for Øje. Churfyrst Frederik den Anden af Brandenburg, Dronning Dorotheas Farbroder, stiftede i Aaret 1443 en Orden eller et Broderskab, kaldet Unser lieben Frauen Brüderschaft oder Gesellschaft (p). I dette Samfund optoges

(m) Jubeltale 1749. S. 101.

(n) Følgende Yttring i Brevet, hvormed Christian den Første 1462 tilsendte Markgreven af Mantua sin Kjæde, synes at antyde noget Saadant: *Nec ratione impari aut causa dissimili viris hac nostra ætate clarissimis, ut nostro censemus arbitrato, insignia conferuntur*; Suhms Samlinger I. 3. S. 102.

(o) A. Miræi *origines equestrium ordinum*. Ed. 2da Colon. Agr. 1638. p. 156; *Gryphii Entwurf der geistl. u. weltlichen Ritterorden* S. 251; *Ducange, Glossarium* T. II. v. *Draco*.

(p) Om denne Orden gives fuldstændig Oplysning i J. D. Koeler, *Sacra et illustris sodalitas b. Mariæ virginis in monte ad vetus Brandenburgum, h. e. die Gesellschaft unser lieben Frauen auf den Berg bey Alt-Brandenburg* (Allorli Noric. 1723. 4to), og i C. F. Jungens *Miscella-*

Fyrster og Adelige af begge Kjøen, først i et bestemt, siden i et ubestemt Antal. I en Solv-kjæde, sammensat af Bremsler (Jerubailer, som anbringes paa Mullen af ustyrlige Heste) og Hjerter, hængte Billedet af den hellige Jomfru med Barnet indeni en Halsmaane, omgivet af Solstraaler (Maria i Solgislen), under denne et sammenrullet, hvidt Linklæde med en Svane indeni. Kjæden med sammenpressede røde Hjerter var et Symbol for den Anger, hvorpaa Medlemmerne skulde beslitte sig; det hvide Linklæde antydede de rene Sæder, der forudsattes hos dem, og Svanen (som Sagnet lader synge, naar den skal døe) mindede dem om deres Dødelighed. Det maatte ikke veje under en Mark fint Solv og kaldtes, ligesom Samfundet selv, die Gesellschaft (Selskab). Den Nyoptagne skulde til Provsten ved vor Frue-Kirke paa Bjerget ved Alt-Brandenburg erlægge 11 rhinske Gyldeu og maatte love den, som overleverede ham Ordenstegnet (der ym die Gesellschaft einhenget) — altsaa ikke altid Ordensherren selv — at holde og iagttage alt hvad der i Statutterne var foreskrevet. Medlemmerne vare, under Bøder, forpligtede til at bære Ordenstegnet eller Selskabet ved Churfyrstens Hof, paa Herredage og ved høitidelige Veiligheder, i Kapitlerne paa alle vor Frue-Dage og alle Loverdage. Ordenens første Sæde var vor Frue-Kirke paa Bjerget ved Alt-Brandenburg, ved hvilken Churfyrsten tillige stiftede et Præmonstratenser-Kapitel. Senere fornyede Efterfølgeren, Churfyrste Albert, i Maret 1485 Ordenens Statuter og indrømmede ved samme Veilighed Ordenen et Gital-Kapel (der Ritterschaft Kapel) ved St. Gumperts Kirke i Dnolzbach (a). Provsten og Kapitlet skulde holde en daglig Gudstjeneste i den omtalte Frue-Kirke (senere i Kapellet i Dnolzbach), hvorved der skulde gjøres Bøn for hele Christenheden, for Regjeringsen, for alle levende og afdøde Ordensmedlemmer samt for Stifterens og alle Ordensbrodres (Mitgesellen) Forældre. Efter hvert Medlems Død skulde det Selskab, han havde baaret, og, dersom det var en Dame, der i levende Live ikke havde baaret det (hvilket dog var hende uformeent), en Mark Solv eller saa meget, som det i Penge var værdt, tilstilles Provsten (senere Dekanen i Dnolzbach), med Angivelse af Dødsdagen; ligesom ogsaa en Afbildning af den Afdødes Vaaben skulde indsendes og ophænges i Kapellet. For de afdøde Medlemmer holdtes høitidelig Sjælemedse.

neorum (enthaltend verschiedene rare, noch nie gedruckte, die historiam medii ævi erläuternde Documenta). Erf. u. Lpz. 1739—46. Tom I—IV. Her (Tom. II. S. 48) findes Pius den Andens Stadfastelsesbrev af 16de Januar 1459, hvori Ordenen kaldes laicorum nobilitum societas, hvis Tegn var den hellige Jomfrues Billede i en Solv- eller Guldskjæde; der omtales tillige det Kapel ved Dnolzbach, som Markgreve Albert agtede at stifte for de Medlemmer, der havde forlangt en Wei til Alt-Brandenburg; Decanus ved Kirken i Dnolzbach fik Ret til at udnarne Præster eller Ordensgeistlige til Skriftefædere for Medlemmerne. Mere herom blandt Tillægene.

(a) C. F. Jungens Miscellaneorum Tom I. S. 134 fg. II. S. 47 fg.

Efter Reformationen ophørte denne Orden (r) saavel i de brandenburgske som frankiske Lande med Aaret 1554; fra Aaret 1472 til dette Aar havde i Alt 332 Personer af fyrstelig og adelig Stand, blandt hvilke 123 Damer, været optagne i den; dog nævnes blandt dem Alle ingen Dansk eller Holstener (s).

Sammenlignes nu disse tre Ordners Indretning og Statuter med hvad Kilderne have levnet os om det roskildske Broderskab, da fremtræder i flere Henseender en umiskjendelig og mærkelig Overensstemmelse. Man tænke sig nemlig Ordenens Forbindelse med et særegent kirkeligt Anlæg eller Kapel (Dijon, Alt-Brandenburg, Duolzbach); Optagelse ikkun af Adelige, men ogsaa af Damer (Drage-Ordenen og den brandenburgske Orden); et bestemt Antal af Medlemmer og at Ansøgning kunde skee om Ordenen (Gyldne Skind; Brand. Orden); Ordet Selskab som Benævnelse for Ordenstegnet (Br. O.); Ordenstegnets Tilbagefendelse efter hvert Medlems Død tilligemed hans Vaaben og Navns Underskrift (Gyldne Skind: Br. O.); særegne Skriftefædre for Ordenslemmerne (Br. O.); Sjælemesser over afdøde Medlemmer (G. Skind; Br. O.); endelig Ordenssjæderne af forskjellig Bestaaenhed (Br. O.).

Med Hensyn til den fjernere Anledning kan det roskildske Broderskab muligens ogsaa have havt noget tilfældes med det gyldne Skinds Orden. Det var den burgundiske Hertugs Hensigt af denne at danne en ridderlig Forening mod Tyrkerne, hvis stedse voksende Magt dengang truede Christenheden og Europa. Kan ikke en lignende Tanke have forebravet Christian den Første, som netop kort før og efter Aaret 1457, da det roskildske Broderskab først omtales, havde tiltraadt de af Paven og Keiseren aabnede Underhandlinger angaaende et Korstog mod de Bantroeende? (t). Da vi savne bestemt Kundskab om Tiden og de særegne Omstændigheder ved det roskildske Broderskabs første Stiftelse, kan dette naturligtvis kun blive en Gissning. Imidlertid frembyder sig endnu en Parallel, som muligens ikke er uden Betydning. Ved det høiidelige Gjæstebud den 9de Februar 1454, Aaret efter Constantino-pels Indtagelse, aflagde Hertug Philip den Gode selv og alle de Tilstedeværende det saakaldte Løfte til Tyskerne om at bekriige Tyrkerne og ved denne Leilighed fremledtes tillige en Elephant med en Bygning paa Ryggen, hvorfra en Dame, der forestillede Religionen, holdt

(r) J. D. Koeler S. 28 nævner dette Selskab udtrykkelig som en Ridderorden: „Si demum disquiratur, an ad equestrem dignitatem hæc sodalitas B. M. V. Brandenburgica sit referenda, an non? censeo utique eam ad equestres ordines pertinere, quoniam omnia ea habuit, quae ad constitutionem equestri ordinis requiruntur“.

(s) J. D. Koeler; Bilagene S. 13 fg., 19 fg.

(t) Werlauff, Tre Afhandlinger til Christian den Førstes Historie S. 126—38. Dagsaa under sit Besøg i Rom 1474 arbejdede Kongen, sjøndt forgjæves, paa at tilvejebringe en almindelig Forening mod Tyrkerne; Schlegels Samml. I. 4. S. 17.

en Klage tale over sin sorgelige Skjæbne (u). Kunde Elephanten, som det roskildske Broderskabs Symbol, ikke bringes i Forbindelse med den ogsaa af Christian den Første paatankte Tyrkekrig?

Til Oplysning af Elefantordenens ældste Historie ere i den nyere Tid flere hidtil ubekjendte Data komne for Lyset. Men, selv om end dens Oprindelse ingeninde kunde bringes til historisk Bished, er dette dog altid mere forklarligt end den Dunkelhed, der endnu svæver over Hofbaandsordenens ældste Historie. I hvert Tilfælde vil neppe Noget tage i Betænkning at underskrive følgende Ytring af en lærd Engländer fra Nutiden:

„The Order of the Elephant is one of the most antient and after the Order of the Garter and that of the golden fleece the most distinguished among the orders of Europe“ (v).

V.

Udsigt over det danske Kongehusets Gravsteder i Middelalderen.

Det Indtryk, Roskilde-Domkirke, som Hvilested for saa mange af Danmarks hedsfarne Konger, frembringer hos den alvorlige, med vort Fædrelands verdende Skjæbner ei ubekjendte Betragter, har en nyere Forfatter, hvis øvede Blik og paa vidtstrakte Reiser indsamlede Erfaring satte ham fuldkomment i Stand til at anstille Sammenligning, tolket i følgende Linier (x):

„Die Ruhestätte der dänischen Könige hält wohl, sowohl in Bezug auf Geschmack, Pracht und Anzahl der Monumente, welche sie enthält, als auch in Bezug auf die Fülle der historischen Erinnerungen, welche beim Anblick dieser Monumente in der Seele aufsteigen, als endlich auch in Bezug auf Schönheit und Großartigkeit des ganzen Gebäudes, in der Lage desselben an der westlichen Spitze des Iseffords in der fruchtbarsten Centralgegend der Insel Seeland — den Vergleich mit allen übrigen königlichen Ruhestätten aus, und man schwankt, ob man ihr den Lorbeer oder andern geben will“.

(u) Meusel's Geogr. Frankreichs II. S. 373.

(v) N. Carlisle, account of several foreign orders of Knighthood. London, 1839. 4to. p. 99.

(x) J. G. Kehl's Reisen in Dänemark. I. S. 418 (Leipzig 1846). Han sammenligner de roskildske Kongegrave med andre i Europa s. Gr. i Østerrig, Preussen og Rusland, de tydske Keiseres og de engelske i Westminster-Abbedi. Som de meest udmærkede nævnes de polske Kongers i Krakau.

Dog er det først i de sidste tre Aarhundreder, at disse Hvalvinger udelukkende indslutte de jordiske Levninger af Personer af det danske Kongehus. I de foregaaende sex Aarhundreder findes vore Kongegrave adspredte i Rigets forskjellige Provindser, nogle endog udenfor Riget; ikke saa ere aldeles forsvundne. Ligesom Kongerne først fra Midten af det femtende Aarhundrede fik en stadig Resident, saaledes fik de først et Aarhundrede senere et fælleds Hvilested efter Døden (1). Tidligere havde i denne Henseende tilfældige Omstændigheder Indflydelse paa Valget. Havde ikke den Afdøde selv i levende Live truffet nogen Bestemmelse, som da i de fleste Tilfælde blev fulgt, valgtes paa en Tid, da Vejene og Befordringsmidlerne vanskeliggjorde Transporten, ikke letteligen et Sted, som laae altfor fjært fra Dødsstedet (2). Det blev enten et Kloster, som den Afdøde fortrinligen havde yndet, eller en Kirke, hvis Forstander det kunde lykkes, stundom endog ved en vilkaarlig Fremgangsmaade, at skaffe den de med en kongelig Begravelse forbundne Fordele, hvorved igjen Ugtefæller og Aarbeflægtede ofte kom til at hvile adskilte. Dog skete det ogsaa stundom, at visse Kirker i et længere Tidsrum samlede Flere af Slægten. Historiske Kjendsgjerninger kunne godtgjøre disse almindelige Bemærkninger.

I den ældste — Hellig Trefoldigheds — Kirke i Roskilde, som skyldes Harald Blaatand, kom saavel denne Konge som hans Søn og Efterfølger, Svend Tveskjæg, efter dennes egen Bestemmelse, til at hvile. Da Kirken oprindeligen var en Træbygning, der først mod Slutningen af det ellefte Aarhundrede gav Plads for en muret, maae Begges Liig, fra hiin være henflyttede til denne; Sagnet paaviser den Førstes Gravsted indmuret i den

(1) Herom fremsatte i Slutningen af Aarhundredet Gr. Latius følgende Verser (Rerum Danicarum Libri XI. 1573. p. 181):

Quin vero optarem *communia* regibus istis
mausolæa dari: iunctis ubi corpora bustis
 insererent: ut quos patrii successio regni
 æquasset curis, aquaret fructibus urna:
 quæ vicina pios cumularet laude tyrannos.
 Nunc sparsi, minus afficiunt: cum nesciat ætas
 sera suos.

(2) Saaledes blev Erik Klipping begravet i Viborg-Domkirke, naagtet han selv havde bestemt det 1279 stiftede Franciskanerkloster i Odense til sit Hvilested (*Scr. rer. Dan.* V. p. 516), hvor Sagnet i Begyndelsen af det syttende Aarhundrede endog paaviste hans Grav (Suhms Saml. I. 1. S. 85). Derfor indførte Hertug Christoffer (den Anden) i sit Gavebrev til Klosteret i Sorø (1315) den udtrykkelige Betingelse, at hans Liig, hvad enten han døde i eller udenfor Riget, paa Klosterets Bekostning skulde afhentes og der begraves; Suhms Danmarks Hist. XI. S. 749. Svend Estrichsen, som døde i Sønderjylland, tog endog Ed af sine Umgivelser, at han skulde blive jordet i Roskilde; Saxo, p. 566; jfr. Anon. Roskild. i *Scr. rer. Dan.* I. p. 378.

første Pille paa venstre Haand i Choret (a); den Sidstes kjendes ikke (b). Svend Estrithsen var den næste Konge, som, ligeledes efter eget Dnske, kom til at hvile i den nye St. Lucii Kirke (a), hvor hans Been formodes at være indmurede i den anden Pille til højre Side i Choret (b). Hans fem Sønner og Efterfølgere paa Thronen ere derimod

(a) *Adam. Brem. Lib. II. c. 8; Saxo, ed. P. E. Müller, p. 490. Knytlingasaga* bemærker, at han var den første danske Konge, som blev begravet i viet Jord (*Forum. Sögur XI. p. 183*). Hans Been siges „at være nedsat og indmuret og udi en Tinkiste forvaret“; *Wolfs Encomion regni Daniæ S. 453*. Efter en for omtrent 20 Aar siden anstillet Undersøgelse synes der i Pillen at have været en Abning, som senere er tilmuret med Flensbergermurstenene, der ellers ikke findes i Kirkens Bygning; men der fandtes intet Spor til Been; *Behrmanns Beskrivelse af Roskilde, S. 78; Saxo, ed. P. E. Müller, p. 491*. Den omtalte Abning forekommer paa et Kobberstik i Qvart, uden Mesterens Navn, men fra anden Halvdeel af det syttende Aarhundrede, forestillende denne Konges Billede paa Pillen (tilligemed Kong Niels's Dronning, Margaretes), med Underkrift: *Haraldus VI. Gormonis filius, Rex Daniæ, a Svenone filio interfectus 980: Roschildiæ in templo S. Trinitatis a se fundato tumulatus*.

(b) Han døde i England; men hans Lig blev, nedlagt i vængtende Urter (*aromatibus conditum*), ført til Danmark (*Scr. rer. Dan. II. p. 480*), hvor Sønnenne begrove det *in monasterio, in honore S. Trinitatis ab eodem rege constructo, in sepulchro, quod sibi paraverat (Emmæ Encomium i Scr. rer. Dan. II. p. 480; jfr. Jomsvik. S. Forum. SS. XI. p. 159)*. Da Trefældighedskirken allerede var opført af hans Fader, kan her ved *Monasterium* maaskee forståes et Demkapitel; *Petersens Danmarks Historie i Hedenold II. S. 240*. Th. Gheismer lader ham efter Sagnet være jerdet i Roskilde-Demkirke i Choret ved Hvalteret (*Scr. rer. Dan. II. p. 351*); maaskee blot en Visning, fordi hans Fader og Svend Estrithsen her vare begravede. Ifølge *Wolfs Encomion S. 453* skulle ogsaa denne Konges Been være indsatte i en Tinkiste i en Pille; men det er uden Tvivl en Forverling med Svend Estrithsen.

(a) En Formodning om, naar Kirken egentlig har faaet dette Navn s. *Scr. rer. Dan. III. p. 338*.

(b) *Saxo, p. 566, 568*, hvor der omtales de før Kongen og Biskop Wilhelm i Kirken gravede tumuli paa en Waade, som ikke antyder nogen Indmuring i Pillen, der maaskee først senere har fundet Sted; dog bør man vel her, som paa flere Steder, ikke for meget urgere *Saxos* latinske Udtryk. Jfr. *Anon. Roskild., Scr. rer. Dan. I. p. 378; Ælnothus, ibid. III. p. 338*. Formodentligen var det denne Kong Svend, som skal have givet Penge til Kirken for sine Anniversaria; *Scr. rer. Dan. VIII. p. 323*. Sagnet og den her ligesom paa Harald Blaatands og de to andre Piller anbragte gamle Gravskrift paaviser hans evnævnte Hvilested. Ved den ovenfor omtalte Undersøgelse befandtes Nummet en Alen 2 Tommer høit, en Al. 5 T. bredt og 15 T. dybt. Af de der liggende Been var Hovedet (i hvis Underkjaeve kun manglede en Tand) samt Laars og Armbeen i god Behold. I Nummet fandtes tillige en drejet Trædaase med Laag, der indeholdt nogle Træskaarer, formodentligen Reliquier. Biskop Wilhelm er begravet i første Pille til Høire; hans Been fandtes ved den omtalte Undersøgelse samlede i en mindre Tinkiste, omtrent saa stor som den indmurede Sandsteen. Abningen i Muren, hvorigjennem Kisten kan sees,

jordede paa forskjellige Steder; Harald Hein i Dalby i Skaane (c), den eneste danske Konge, der hviler i denne Provinds; Knud den Hellige og Niels i de Byer — Døense og Slesvig — hvor de i bevægede Tider fandt en voldsom Død (d); Erik Ejegod paa en fjæru asiatiske Ø; om Oluf Hungers Hvilested tie Mærkegerne aldeles. Kong Niels's Dronning, Margareta Fridkulla's, Been skulle være indmurede i den anden Ville til Venstre i Roskilde-Dømkirkes Chør (e); hun bliver saaledes den første danske Dronning — Thyra

fandtes der allerede i Slutningen af det syttende Aarhundrede. Det hedder nemlig i Mikkel Hansens Jernskjægs trykte Beskrivelse over Roskilde-Dømkirke (1685 — Iyettste Afst. Nr. 718. Fol.):

„Den Bispeste staaer indmuret blandt de Stene,
Mit Dje haver seet og solet paa hans Been,
Nu Stenen er udstødt, hvor Kisten er indproppet
Jeg har min halve Haand i Hullet selv indstoppet.“

Om hans Liigs gjentagne Omflytning i Kirken, som ikke er let at bringe i Forbindelse med de nuværende lokale Forhold, s. Saxo, ed. P. E. Müller, p. 576 sq. I Museet for nordiske Oldsager forefindes et Halsbeen, som skal være af hans Skelet; Antiquariske Annaler. IV. S. 467.

- (c) *Ælnothus*, p. 341; jfr. Melbechs historiske Mærkeger I. S. 23. Her øvrigt haves neppe andet Beviis for Gætheden af den Liigsteen, der skal have bedækket hans Grav, end det blotte Sagn.
- (d) Om Knud den Helliges Begravelse i St. Albani Kirke s. Nordisk Tidsskrift f. Oldkyndighed II. S. 193—223, 363—68; jfr. Wummes St. Knuds Kirke S. 258. Ingen samtidig Kilde omtaler Kong Niels's Begravelse; men, da han blev dræbt i Slesvig, er der vel neppe Tvivl om, at han er bleven begravet i St. Peders- eller Dømkirken sammesteds.
- (e) For hendes Begravelsessted haves intet andet Beviis end den gamle Gravskrift paa en Pergaments-tavle, hvor hun, formodentligen ved en Forveiling med Evend Estrithsens Moder, tillige kaldes Estrith; Subms Danm. Historie V. S. 453, jfr. P. E. Müllers Bemærkninger herved i Vita Lagonis Urne, P. II. p. 13. Wolf, Enc. r. Daniæ S. 453, tilføjer, at der „staaer op til Pilleren et Altar, hos hvilket i fordums Dage er Messe holdet“. Det udhuggede firkantede Rum i Pilleren, som formodentligen indslutter hendes Been, er 10½ T. dybt, 20 T. høit, en Al. 5 T. bredt; Behrmanns Beskrivelse af Roskilde, S. 79. Ved senest anstillet Undersøgelse erkjendtes Venene at tilhøre et quindeligt Skelet; de vare næsten alle samlede i Orden og fuldkommen hvide; alle Tænder vare tilstede og ubeskadigede; der var Spor til, at Overarmen havde været bruffet og slet læget. Denne Begravelsesmaade i Piller eller Nure forekommer hos os i flere Kirker s. Ex. i Sers, hvor Skialm Hvides og hans Søn, Tyges, Been opdagedes 1774 (*Ser. rer. Dan. IV. p. 569—70*); i Ringsted, hvor Erik Mevpenning, og muligens i Bjernede-Kirke, hvor Finn Ebbesen, en Sønesøn af Skialm Hvide, hviler (*Annaler f. nordisk Oldkyndighed 1846. S. 302*). „Auch diese Art von Beerdigung hat in ihrer Weise etwas Gregariges“; Kohl auf. St. S. 420. Da Indskrifterne, som betegne de omtalte Levninger (tilligemed Bispe Vilhelms Been), indsluttede i fire af Hvidereets Piller, først ere forfattede af L. Urne (jfr. *Danske Magasin III. S. 290*) mangle de egentlig historisk Hjemmel, ligesom de ogsaa indeholde adskilligt Urigtigt; men sandsynligt er det dog, at han, med Hensyn til Identiteten af de her Begravede, har fulgt gamle Sagn. Disse Begravelser have for øvrigt megen Lighed med dem i Gly-Kirkes Chør

Danebod fraregnet — hvis Grav kjendes. Erik Emun, som blev dræbt ikke langt fra Ribe, hviler i denne Byes Domkirke (1); Erik Lam, efter sin egen Bestemmelse, i St. Knuds Klosterkirke i Odense (2). Maaskee hviler Knud (den Femte) Magnussøn i St. Lucii Kirke i Roskilde, da han i denne By fandt sin Død; herimod kan den jydste Kirke, hvori Svend Grathe's Been jordedes, ikke med Visshed betegnes (h).

Var Knud Lavard bleven jordet i Roskilde-Kirke (1), vilde denne uden Tvivl bleven Hvilested for dem af hans nærmeste Efterkommere, der senere med deres Dronninger og Børn i meer end et Aarhundrede kom til at hvile hos Stamsfaderen i Benediktinerklosterets Kirke i Ringsted; disse vare Valdemar den Første med Dronning, Sophia, hans Sou-

(Cambridgeshire) i England, hvor 1769 fandtes syv adskilte Rum i Muren, hvert 22 T. langt, 7 T. bredt og 18 T. dybt, indsluttende Benene af en Erkebisp, nogle Bisper og en northumberiff Hertug, alle fra tiende og ellefte Aarhundrede. Ovenover hvert Rum var den Begravedes Billede afmalet, med Navn og Dødsaar (Engelske *Archæologia* II. p. 364). Ved Hensyn til disse i Viller indmurede, sjændt ikke opreiststaaende, Kongelig fritjener at erindres det gamle Sagn, at Birger Jarls Moder, Ingerid († 1251), skal være begravet opreist i en muret, firkantet Vile i Bialbo-Kirke i Ostergotland, fordi hun havde ferudsagt, at hendes Æt skulde blomstre, saalænge hendes Hoved var opreist; *Messenii Scandia illustrata* XII. p. 117; *Brocman's Ostergothlands Beskrivelse* S. 729.

(1) Hvittfeldt I. S. 102, 258; *Terpager*, *Ripæ Cimbrica* p. 208, 324; *Pontoppidans Ann. eccl. Dan.* I. S. 269; *Suhm* V. S. 518. Ved en Nabning af Kongens formeentlige Grav i Aaret 1830 opdagedes, at de der indsluttede Levninger tilhørte tre Riber-Biskopper fra ellefte og telfte Aarhundrede; *Nordisk Tidsskrift f. Oldkyndighed* I. S. 211—12. Hvorledes det anførte Sted hos *Terpager*, uden Tvivl, skal forståes, og Formodning om, hvor Kongens Gravsted snarere maa søges, s. P. T. Hanssens *Efterretninger angaaende Ribe* I. (Stofprogr.) 1831 S. 20. *Kjøpenhøvisen Udvalgte danske Biser fra Middelalderen* II. S. 28) lader Erik Emuns Liig „hviles under Marmorsteen hvid“.

(2) Formodning om det Sted i Kirken, hvor han skal være begravet, s. *Bedel Simonsens Bidrag til Odenses Historie* 1. Bd. 1. H. S. 102.

(h) De forskjellige ældre Beretninger og Sagn om hans Begravelse ere samlede af *Suhm*, VI. S. 284, og af *Wolbeck*, *Hister. Aarbøger*, S. 43.

(1) Hans Barndomsvenner, Skiatm Hvides Sønner, bade Kong Niels om, at han maatte blive begravet i Roskilde-Kirke, (in *Roskildensium monumentorum area*); men, da Kongen afleg det af Frygt for Døds i Byen, blev hans Liig i al Simpelted (tenui funere) ført til Ringsted; *Saro* p. 640; jfr. *Suhm* V. S. 382. At hans Søn, Valdemar, og hans Brodersøn, Svend, 15 Aar efter hans Død, paa egen Haand, lode hans Liig optage af Graven og hensatte paa en Baare, berettes i Legenderne om ham i *Scr. rer. Dan.* IV. p. 262; jfr. *Suhm* V. S. 635. Ringsted ansaaes derfor ejus sepulchri titulo conspicuus; *Saro* p. 957. Saavel Knud Lavard som Erik Plovenning kaldtes af deres Hvilested her Ringstadiensis; jfr. *Rofod Anders's juridiske Skrifter* III. S. 165, 235; ligesom Erik Gieged af samme Grund kaldtes Cyprius; *Scr. rer. Dan.* II. p. 159.

ner Knud den Sjette og Baldemar den Anden med Dennes to Dronninger Margareta Dagmar og Berengaria; og af den Sidstes Sønner den før Faderen afdøde, udvalgte Kong Baldemar med Dronning Eleonora og Erik Ploppenning (k). Abel, der faldt paa et Tog mod Nordfriserne, jordeedes, ikke som Danmarks Konge men som Sønderjyllands Hertug, i Slesvigs Domkirke (l); Christopher den Første i Ribe, hvor han døde (m); Dennes Søn Erik Glipping, ikke i Odense efter hans egen Bestemmelse, men i Viborg, som var nærmest ved det Sted, hvor han blev myrdet (n). Den sidste Konge og Dronning, som jordeedes i Ringsted, var Erik Menved og Ingeborg; ogsaa de eneste, hvis Gravmæle Tiden har faaet (o). Ingen dansk Kirke indslutter de jordiske Levninger af flere til det danske Kongehus hørende Personer fra Middelalderen. Hvad Klosteret i Ringsted gennem en Række af Slægtsfølger havde været, blev nu for et halvt Aarhundrede et andet Kloster, hvortil flere betydningsfulde Grundringer knyttede sig end til nogen lignende Institution i vort Fædreland — Klosteret i Sorø. Til dette havde Christopher

(k) Ingen dansk Konges jordiske Levninger ere saa tidt omslyttede som denne Konges. Hans i Elten opdagede Liig blev først jerdet i Dominikanernes Kirke i Slesvig (*Scr. rer. Dan.* I. p. 24. 209. II. p. 631. IV. p. 24. V. p. 499), hvorfra Abel lod det bringe til Nonneklosterets Kirke saumstedes (ib. I. p. 209. II. p. 631. V. p. 499) og Bispnen derfra igjen til Domkirken i Slesvig (I. p. 24. IV. p. 24); endelig lod Christopher I det i Aaret 1257 eller 1258 i Bispens Fraværelse med megen Pomp føre til Ringsted (ib. I. p. 168. 371; jfr. Suhm X. S. 328), hvor siden Biskop L. Urne (maaske i Lighed med de ældste Liig i Roskilde-Domkirke) lod Kisten indmure i en Pille og en Gravskrift der anbringe (ib. II. p. 262; Rejersens St. Bendts Kirke S. 51; jfr. Nyerups Fædreneel. Mindesmarker S. 255).

(l) Suhm, X. S. 211—12. Angaaende Sagnet om hvad der skal være foretaget med hans Liig, jfr. Müllenhofs Schl. Holst. Sagen, S. 362. fg.

(m) Midt i Domkirkens Cher, hvor Hvitfeldt (I. S. 251) beretter, at Marmorstenen paa hans Grav var „for nogen Tid borttagen, til nogle Folks egen Nytte“. Dette benægter dog Terpager, paa hvis Tid den endnu var til, sjøndt meget forslidt og berøvet den Metalplade, hvermed den tidligere havde været overtrukket; Ripæ Cimbr. p. 205. 324; jfr. Antiqu. Annaler III. S. 15. Ifølge Frost's Efterretninger om Ribe-Domkirke S. 7 ligger „Stenen endnu i Cheret og er usædvanlig stor; men Indskriften kan ikke læses“. Engang i det attende Aarhundrede maa denne Grav have været aabnet; Antiqu. Annaler IV. S. 401.

(n) Den hvalvede Grav bag Alteret, en Alen over Jorden, var ikke større end at den netop kunde indslutte Kisten, som var af Seg og ndenom den igjen en Blykiste; i Kisten fandtes, foruden Kongens Hovedskal, hveri Huller af Stridsvæb, og flere Been, tillige hans Sværd og en Sølvaeste med den viede Hostie. Graven blev 1708, i Anledning af en Reparation, aabnet og flyttet; men ved Branden 1726 aldeles ødelagt; *Marmora Danica* II. S. 191—92; Pentoppidans Ann. eccles. Dan. I. S. 550; Iestrups Danmarks Krigsarmatur S. 56.

(o) Beskrevet af nærværende Skrifts Forfatter i Antiqu. Annaler III. S. 1—18.

og siden sin Son Oluf begrave (r). Selv synes hun ogsaa at have valgt sit Hvilested her; men Naret efter hendes Død lod Biskop Peder Jensen af Roskilde sin høje Velgjørerindes Liig med Magt føre til sin Domkirke (s), som allerede gjemte hendes ældre Broders Hertug Christophers Levninger. Ved sin Efterfølgers Pietet fik Margareta det første Gravmæle, som for nogen Person af Kongehuset er reist i denne Kirke (u). Erik af Pommern selv jordedes udenfor de Riger, han engang havde behersket; men den sidste af Estrithstammen, Christopher af Bayern, hviler under Domkirkeus Hvalvinger.

Christian den Første havde bestemt det af ham selv stiftede Kapel til Hvilested for sig og sin Dronning samt for sine Efterkommere; men to Menneskealdere henrandt, inden denne Bestemmelse blev fulgt; hans tre nærmeste Efterfølgere paa Thronen hvile fjernt fra Stammefaderen.

Kong Hans døde i Nalborg den 20de Februar 1513. Vel havde han tidligere valgt sit Hvilested i Roskilde-Domkirke; men senere bestemte han ved sit Testament at ville begraves i Graabrødefirken i Odense, hvilket ogsaa bleve sterkommet (u). Da imidlertid Roskilde-Biskop

4), at „hans sorte Marmorsteen og hvide Malasters Grav blev i Grevens Feide fordærvet“, ei kan være rigtig; Spørgsmaal, om ikke Odelæggersen hidrører fra den svenske Krig og Kobberet kan være stukket efter en ældre Tegning? Ved Nabningen af Valdemars Grav i Soro omtrent 1726 og siden den 13de September 1756 fandtes Kisten af Fyrretræ, $1\frac{1}{2}$ Alen og 4 Tommer lang, 13 T. bred og 14 T. høi, hvori nogle Been, Levninger af guldbroderet blommet Silketoj samt et rustent Jerngreb med Knop til et Sværd; Fyrrekisten (maaskee ei ældre end 1726) blev 1756 ombyttet med en Tinkiste, hvori alle de forefundne Levninger nedlagdes og som forsynedes med en Indskrift; Thurachs Danske Vitruvius II. S. 179; Danske Atlas III. S. 69; Hofmans Fundatser VII. S. 549. Paa S. Abildgaard's Tegning af Monumentet er bemærket, at ved Udmaalningen (som dog neppe var aldeles nøiagtig) befandtes Hovedets Længde fra Tænderne til Nakken $7\frac{1}{2}$ T., Skinnebenets Længde $16\frac{1}{4}$ T. og Laarbenets $20\frac{1}{4}$ T. Monumentet er atter blevet restanreret 1777; Wendelboe S. 48.

(r) ad gradum Presbyterii, juxta chorum Prioris — sub lapide cum nomine suo et insignibus exsculpto; *Ser. rer. Dan.* IV. p. 542; *Subm XIV.* S. 184. Ifølge Iver Berthelssens Gravskrift var hans Grav mellem Odelæderens og Bedstefaderens; M. Pedersen fol. S. 1. Hans Indvolde bleve jordede „midt i Lunde-Kirke for vor Frue-Altar“ (Hvitfeldt I. S. 572); Liget derimod i Soro-Kloster: „dar meer Konginge unde Konginynnen lighen begraven“, ifølge det i Solviusberg den 27de Juni 1402 om Kongens Død og Begravelse udstædte Dokument; H. C. Behrmanns Beretning om Kong Oluf Hagensøns Død (1846) S. 36.

(s) *violenter translata & Roskildis sepulta*; Soro'ste Tavle, *Ser. rer. Dan.* IV. p. 542; „imed Munkene ndi Soro deres Villie“; Hvitfeldt I. S. 660—61, hvor Erkebispens Peder Kruse urigtigen nævnes som den, der foranstaltede Flytningen, skjøndt det rigtige findes foran S. 643.

(u) Hvitfeldt I. S. 695; Behrmanns Beskrivelse af Roskilde S. 78.

(v) Hvitfeldt II. S. 1099.

og -Kapitel holdt sig til Kongens første Bestemmelse (maaskee ogsaa til den pavelige Stadsfæstelsesbulle for Kapellet af 1462), ja endog truede med, efter Enkedronningens eventuelle Død, at lade Riget føre til Domkirken, udvirkede hun, som selv vilde begraves i samme Kirke eller i en anden af samme Orden, sex Aar senere Paveus Bekræftelse paa dette Punkt i Kongens Testament (v). I hiin Kirke var deres, efter Franciskanerordenens Stifter opfaldte yngste Son Prinds Frands, død 1ste April 1511 i Kjøbenhavn, bleven begravet; her kom ogsaa Dronning Christine selv (død 8de Decbr. 1521) til at hvile (x). At Christian den Anden, hvis Linie her i Norden uddøde med ham, jordeedes ved Siden af sine Forældre og sin Broder, var efter de daværende Forhold let forklarligt, muligens endog efter hans eget yttrede Ønske (y).

Frederik den Første, den nye Linies Stammefader, døde paa Gottorp-Slot og kom til at hvile, ligesom senere hans Dronning Sophie (død 1568), i Slesvigs Domkirke. Efter denne Konges Død blev Riget i meer end tre Aar Skneplads for borgerlige Urolig-heder; men da hans Son endelig kom i rolig Besiddelse af Regjeringen, kunde det ei letteligen falde ham ind at flytte Faderens Liig fra et Land og en By, hvor han meest og helst havde opholdt sig (z).

- (v) Leo X. Bulle, 10de Marts 1519, i Waddings Annales Minorum XVI. p. 82. Det var paa Grund af en særegen Hengivenhed for Ordenen i Almindelighed og for Graabrødrklosteret i Odense, at Kongen der havde valgt sit Hvilested. Skulde dette Testament, som mangler i Geheime-Archi- vet, ikke kunne opdaget blandt de mænchenste Dokumenter, enten i Christiania eller i Stockholm?
- (x) I Aaret 1618, da Albani Kirkes Menighed lagdes til St. Knuds Kirke, bestemtes dog, at hiin Kirke skulde vedligeholdes, „og, efterdi Choret ndi for“ Kirke er adskilt fra Kirken og ingen Tjeneste der- ndi (i Choret) gjøres, skal det for heilørlig Ihukommelse Kong Hans's Begravelses Skyld tillukt holdes“ (Kbhvn., den 12te Marts 1618; Tyenske Register). Men i Aaret 1804 blev Kirkens Nedbrydelse befundet nødvendig og Levningerne af de her jordeede kongelige Liig bleve der- efter bragte til St. Knuds Kirke; Werlauff, Monument over Kong Hans og Dronning Christina S. 5; Mummens St. Knuds Kirke i Odense S. 183—202.
- (y) Hvertil en Ytring af ham 1554 om hans „Lejersted“ efter Døden, synes at have sigtet; Histo- risk Forenings Tidsskrift IV. S. 668.
- (z) Det over Frederik den Første opførte Pragtmonument af Marmor er ikke af Carrara (?) i Mai- land, som angives i Danske Atlas VII S. 610; Suhms Saml. I. 1. S. 50; Schröders Gesch. u. Besch. Schleswigs S. 83 (hvor det temmelig udførligt beskrives) og paa flere Steder; men derimod forfærdiget i Nederlandene, maaskee i Antwerpen. Tolderen i Helsingør, Sander Leyel, tilskrev Christian III. Kydelmiesedag 1557 og sendte ham tre „Udkastninger“ paa den „Font“, som han havde befaleet ham at bestille „westert“ (westwärts?), og tilføjer: „Er det den samme Mesters Udkastning paa for“ Font, som gjorde Eders Herre Faders Grav, og er der ingen here (bedre) Mester, som saadant kan gjøre, end som han er“. Den tydske Kunstner i Kon- gens Tjeneste, Jakob Wink, havde i Aaret 1551 faaet Befaling at hefte Monumentet i Neder- landene og besørge dets Opsættelse; men, naar denne egentlig er gaaet fer sig, vides ikke bestemt

Som Tillæg til Foranferte meddeles her en geographisk Udsigt over danske Kongers og Dronningers samt kongelige Borns Hvilesteder for Christian den Tredie. Muligen kan derved Opmærksomheden henledes paa en eller anden endnu skjult eller ubekjendt Kongegrav.

I Skaane:

Dalby: Harald Hein (ovenfor S. 39); Bæ: Knud den Sjettes Dronning Gjertrud, formodentligen i det St. Gjertruds Kapel, hun der havde ladet opføre (a). Mærkeligt, at Ingen af Kongehuset er begravet i Lunds Domkirke.

I Sjælland:

Ringsted (c): Knud Lavard (a); Baldemar den Første med Dronning Sophia; hans Søn Hertug Christopher og hans Datter Rikiza, gift med den svenske Konge Eric Knudsen; Knud den Sjette; Baldemar den Anden med begge hans Dronninger (b); hans

(Nye Danske Magazin I. S. 335. 358. 362, rettere S. 338. 352). At J. Wind skulde have gjort Tegningen til Monumentet, er blot en Gissning i N. Danske Mag.; at det skulde være opsat 1555, siges vel i Danske Atlas anf. St., men uden videre Hjemmel.

- (a) Ifølge Hvitfeldt I. S. 163 „blev hun begravet til Bæ; hendes Liggsteen udi vor Tid er funden og var ikke andet end en flæt rød Feldsteen, udhuggen med et Laag paa; men hendes Been var fortæret“.
- (b) En Fortegnelse over de her jordeede kongelige Liig, efter Gravstedernes Feligheden, haves i den saakaldte Ringstedste Tavle fra det fjortende Aarhundrede, hvor dog enkelte Aarstal ere urigtige (*Scr. rer. Dan. IV. p. 278—81*; jfr. Rejersens Et. Vends Kirke i Ringsted S. 45 fg.). *Regum multorum sepulturis celebris* kaldes Ringsted i Reg. til *E. Lati Res Danicæ*. De oprindelige Gravmaler (med Undtagelse af Eric Menveds) ere formodentligen odelagte, da Kirken 1571 blev en Segnekirke og „de gemene Altere, som ingen af fremfarne Konger eller Dronninger have stiftet“, bleve nedbrudte for at give Plads for Kirkestele; Danske Mag. VI S. 368; Rejersens S. 12. De nu eksisterende Liigstene, neppe alle paa de rigtige Steder, ere lagte ved Foranstaltning af Forstanderen i Ringsted og Seerøe-Kloster (1571—73 og 80—83), Iver Berthelsen, nogle maaskee af Jørgen Seefeldt; Suhms Danh. Hist. VII. S. 327. Uden Tvivl vilde, ved en nærmere Undersøgelse, flere af selve Gravene endnu kunne opdages under Kirkens Gulv; Antiquariske Annaler III. S. 5.
- (c) Hans Grav var midt i Choret, foran Høialteret; *Scr. rer. Dan. IV. p. 278*; Danske Atlas. VII. S. 610. Da den i Aaret 1513 blev aabnet, var Legemet, formedelt Stedets Fugtighed, næsten fortæret, paa nogle faa Been nær, hvoraf Biskop Gotskalk Ablefeldt førte endeel, som Reliquier, til Esløvig; Danske Atlas anf. St. I Slutningen af firtende Aarhundrede fandtes i Klosteret Hertug Knuds Heredskal med Sper af et kjendeligt Hug; Suhms Samlinger II. 2. S. 117.
- (d) I Museet for nordiske Oldsager (forhen i det kongelige Kunstmuseum) opbevares et Guldkors af byzantinsk Arbejde, som i Tidsrummet 1696—1710 skal være fundet i Dronning Dagmars Grav i Ringsted; (Annaler for nordisk Oldkyndighed 1842—43, S. 13 fg.; jfr. 1846, S. 345—47); maaskee er denne bleven aabnet 1699, da det nye Alter blev opsat; Rejersens S. 12. Indtil Midten af ferrige Aarhundrede bevaredes i et Skab i Kirken en Hovedskal, som foregaves at være denne Dronnings; Mønt. om Ringsted-Kirke i Thottste Saml. Nr. 1411, 4to.

Sønner: den udvalgte og kronede Konge Valdemar den Tredie med Dronning; Hertug Knud af Laaland med Søn Hertug Erik af Halland og Erik Flovpenning; Christopher den Førstes Søn Valdemar (c); Erik Slippings Dronning Agnes; Erik Menved med Dronning; Erik Menveds Søster Margareta med hendes Egtefælle Kong Birger Magnússon af Sverrig (d).

Roskilde (e): Harald Blaatand; Evend Tvestjæg; Evend Estrithsen; Margareta, Kong Niels's Dronning; Hertug Christopher, Valdemar Uterdags Søn; Dronning Margareta; Christopher af Bayern; Christian den Første med Dronning Dorothea og deres Søn Oluf. Muligen hvile her ogsaa Knud den Femte Magnússon (ovenfor S. 40) og Harald Heins Dronning Margareta (f).

Soro (g): Erik Slippings Søn Valdemar (h); Christopher den Anden med Dronning Euphemia og Børn Erik, Helvig og Agnes; Valdemar Uterdag; Oluf Hakússon (i).

(c) Hvitfeldt I. S. 235: Christopher den Første havde to Sønner „Valdemar og Niels, som udi deres Ungdom hendede, begravne til Ringsted“. Dette gjælder vistnok blot om den første (Ringst. Tavle, *Scr. rer. Dan.* IV. p. 280), nægter Suhm (X. S. 386) og flere Agerer have henført det til den Begge.

(d) Dises Grav blev sloiset og den derpaa liggende Steen nedstukket for at give Plads for det 1699 opførte nye Alter; Rejersén S. 12; anførte Ibskottiske Nist Nr. 1411. At den svenske Dronning Blanka, som døde i Kjøbenhavn 1363, skulde være begravet i Ringsted-Kirke, har ingen Hjemmel; Hvitfeldt (S. 530) siger blot, at „bende sterte en baderlig Begjængelse“; men Meursius col. 524 tilføjer, at det var i Ringsted, hvilket er gjentaget af Lagerbring i S. N. Hist. III. S. 487 og af Suhm i *Danm. Hist.* XIII. S. 486. Messenius (*Scandia illustrata* Tom. XII. p. 199) mener, at hun var begravet i Soro-Kirke ved Siden af Bengt Algotshen, og denne formoder han igjen at være begravet i Soro: *siquidem insignia, nomenque illic fenestris inusta per encausticen, hodie deprehendantur* (Tom. III. p. 19), hvilket, uden Tvivl, blot er en Variation af Hvitfeldts Udslag S. 508, at Bengt Algotshens „Vaaben findes udi Soro-Kloster paa Baggen en Løve at have været“. Men dette Vaaben omtales ikke blandt de øvrige i Soro; ligesaa lidt som nogen af de svenske Kildeforfattere, Niimkrøniken, Erik Olsen eller Oluf Pedersen, nærmere betegne Dronning Blankas Hvilested.

(e) I Anledning af Evend Estrithsens Begravelse i Roskilde-Kirke tilføjer Soro p. 566: „*siquidem loci illius religio, regibus vetusto more exculta, ut vivis sedem, ita fato functis sepulturam præstare consueverat*“ jfr. p. 640.

(f) *Scr. rer. Dan.* III. p. 266.

(g) Ogsaa over de i Soro-Kirke begravede kongelige, adelige og geistlige Personer findes en gammel Fortegnelse, dog ikke ældre end fra 1524; trykt i *Scr. rer. Dan.* IV. p. 559 sq.

(h) Den Soro'ske Tavle (l. c. p. 542) angiver ham urigtigen for en Søn af Christopher den Anden, hvilken Feil er gjentaget af Morten Pedersen fol. G. 3, *Danske Atlas* III. S. 68 og flere Agerer, ja endog i den efter Kongegravenes Restauration 1777 andragte Indskrift; *Wendelboe*, *Mindeesm.* i Soro S. 48.

(i) Blandt de her begravede nævner den Soro'ske Tavle Følgende, der ogsaa kunne siges at henhøre til Kongehuset: Junker (Domicellus) Albert, nepos af Christopher den Anden; Frøken (Domicella)

Esrom-Kloster. Her jordeedes to af Erik Menveds mange Børn (k) og Valdemar Atterdags Dronning Helvig (l).

Kjøbenhavn. De eneste kongelige Liig, som vides at være begravne i Rigets Hovedstad, ere to Tvillingssønner af Christian den Anden, Maximilian og Philip, som døde i spæd Alder og bleve begravede, enten i Graabrødrekirken eller i en af Kongen opført Tilbygning til Helliggeisthuus (m).

I Byen:

Odense. I St. Knuds Kirke: Knud den hellige med hans Broder Benedikt (n); Erik Lam. I Graabrødrelosteret: Erik Glimpings to Døtre Catharine og Elisabeth (o); af den oldenborgske Stamme: Kong Hans med hans Dronning Christine og deres Søner Prinds Frands og Christian den Anden.

Anna, Søster af Christoffer af Bayern († 1446; Hvitfeldt I. S. 840); endelig den slesvigiske Hertuginde Kunigunde (g. m. Hertug Henrik † 1375); *Scr. rer. Dan.* IV. p. 542.

(k) Hvitfeldt I. S. 410.

(l) Hun døde kort før Kongen, uden Tvivl paa Søborg-Slot; jfr. Melbechs Histor. Aarbøger I. S. 93. Men Hvitfeldts (I. S. 554) Beretning, at hun „blev begravet paa Søborg-Kirkegaard, hvor paa hendes Grav udi lang Tid laa et Træ, saa stort som en Liigstøtte, og derudi udkluggen en Dronning med en Krone og en lang Hale“, maa være en Feiltagelse, da Dronning Margaretas Gavebrev til Klosteret af 10de Februar 1400 udtrykkelig nævner hende som begravet i Esrom-Klosters Høiher; Melbechs og Peterssens Uddalg af danske Diplomer I. S. 93; jfr. Danske Magazin IV. S. 354.

(m) Ifølge Eranius (Vita Christ. II. 1670, p. 88) skal Maximilian være født den 4de Juli 1519 og Philip 1520, men Begge være døde kort efter Fødselen (p. 165; jfr. P. Olai, *Scr. rer. Dan.* I. p. 196) og begravne i Graabrødrelosteret. Da Søsteren Dorothea er født den 10de Novbr. 1520, maae begge Sine være fødte 1519, hvilket ogsaa bekræftes af en Navneliste fra dette Aar i Geh.-Archivet med Overskrift: „Disse skulle forskrives til min Frues Kirkegang, som skal staae udi Kjøbenhavn Søndagen næst før S. Bartholomæi Dag (21de August)“. Hvitfeldt (II. S. 1140), der ogsaa omtaler dem som Tvillinger, fødte i dette Aar, tilføjer, at de døde strax efter Daaben og „bleve begravne udi det Taarn og Udflugt op til Helliggeisthuus-Kirke, som Konning Christen lod tilrette, hvis Been vi have seet udi vor Tid“.

(n) At den ene af de i St. Knuds Kirke ordagede Rister indeholder denne Prinds's Levninger, er godtgjort i *Scr. rer. Dan.* III. p. 369. 386 og i Nordisk Tidskrift for Oldkyndighed II. S. 222—23; jfr. Mummess St. Knuds Kirke S. 262. Knud, en Søn af den vendiske Fyrste Pribislav og Knud Lavards Datter Catharina, stjænkede i Aaret 1183 endeel Gods til St. Knuds Kloster, i hvis Kirke han valgte sit Gravsted lige overfor den hellige Jomfrues Alter; Therkelin, *Dipl. A. Magn.* I. p. 271.

(o) Monument over Kong Hans S. 7.

Svendborg. Kong Abels Son af samme Navn († 1279) i den 1828 nedbrudte Graabrødefirke (p).

I Jylland:

Ribe. I Domkirken: Erik Emun og Christopher den Første.

Narhns. I Domkirken: Knud den Femtes Son, den hellige Niels (q).

Viborg. I Domkirken: Erik Glipping.

I Hertugdømmet Slesvig:

Slesvig. I Domkirken: Kongerne Niels og Abel; af den oldenburgske Stamme: Frederik den Første med hans Gemalinde Dronning Sophie (r).

Flensborg. I Graabrødefirken: Baldemar den Andens Datter Sophie, gift med Markgreve Johan af Brandenburg, som i Maret 1248 begav sig herind for at stifte Forlig mellem sine Brødre, Erik og Abel, men døde i Barselseng i Flensborg (s).

Iffe alle til det danske Kongehuus nærmest henhørende Personer ere begravede indenfor Rigets Grændser; flere hvile i fremmed Jord. Saaledes i Sverrig: Svend Estrithsens anden Dronning Gyda i Gudhems Kloster i Vestergothland (u); Kong Niels's Son Magnus, valgt af Vestgotherne til Konge (død 1134), i Breta-Kloster i Ostergothland (v); Erik af Pommerns Dronning Philippa i Badstena-Kloster; den eneste af Unionens Kongehuset, som er begravet i dette Rige (v). I Norge: Magnus den Gode, tillige Norges Konge, i St. Clemens's Kirke, siden flyttet til Christ- eller Domkirken i Nidaros (x). I England: Knud den Store, ogsaa dette Riges Konge, i St. Peders Klosterkirke i Winchester (y); hans Dronning Emma i St. Martins Kirke i samme By;

(p) Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed III. S. 315.

(q) *Ser. rer. Dan.* V. p. 305; jfr. Hertels Narhns-Domkirke, 2den Afdeling, 2det Hefte, Indledningen S. XXVI fg.

(r) Hertugerne af Abels Stamme ere begravede i det store Cher; men allerede i det færrige Aarhundrede var ethvert Eder af deres Grarsteder forsvundet; Danske Atlas VII. S. 609.

(s) Ved Klosterets Nedbrudelse 1579 blev hendes Liig flyttet til Nicolai Kirke i Flensberg; Suhms Danm. Hist. X. S. 106.

(u) Suhms Danm. Hist. IV. S. 245; Brunius, Antiquar. och arkitektonisk Resa S. 336.

(v) Suhm V. S. 449; *Rhyzelii Monasteriologia Sviogothica* S. 117.

(v) *Ser. rerum Svecicarum* I. 1. 149; *Rhyzelii Monasteriologia* S. 102.

(x) Schoning (Ihrendhjems Domkirke S. 35) og Suhm (IV. S. 175) emtale hans fermeentlige Liigsteen; men nogle Tvivl derimod ere fremsatte i Klüwers Norske Mindesmarker (1823) S. 2. Prof. P. A. Munchs Formodning om en Flytning af denne Konges Liig s. Chr. Langes norske Tidsskrift for Videnskab og Litteratur, 2den Aargang, S. 74.

(y) Suhm III. S. 750—54; den engelske *Archæologia* III. p. 390.

Hardeknud, Konge i begge Riger, i Winchester. I Tydskland: Christopher den Førstes Dronning Margareta Sambiria, død i Kostof 1282, begravet i Klosterkirken i Dobberan; Erik af Pommern i Kirken i Rügenwalde i Pommern (z). I Flandern: Knud den helliges Søn Carl den Danske, Greve af Flandern († 1127), i Donatianskirken i Brügge, efter hvis Udælggelse 1794 hans Helgenfriin blev flyttet til Kirken St Sauveur sammesteds (æ); Christian den Andens Dronning Elisabeth i St. Peters Kirke i Gent (ø). Udenfor vor Verdensdeel hviler kun een dansk Konge og Dronning nemlig Kong Erik Ejegod paa Cypren (a) og hans Dronning Bothild i Josaphatsdal ved Jerusalem.

Af danske Konger ere Oluf Hunger og Knud den Femte (jfr. ovenfor S. 39. 40) de eneste, om hvis Gravsteder vore Aarbøger aldeles tie; om flere Dronninger, Kongesønner og Kongedotter gjælder derimod det samme. Her maa det derfor være tilstrækkeligt at hensele Dødsstedet paa dem, om hvis Dødssted og sidste Leveaar saa megen Bished høves, at deres Grave, skjøndt udenfor Fædrelandet, muligens engang ved et Tilfælde eller ved Efterforskning kunde opdages. Saadanne ere navnlig: Knud den helliges Dronning Adela, i andet Ægteskab 1090 gift med Hertug Roger den Anden af Apulien; Erik Lams Søn Lutzgard, siden gift med den sariske Greve Herman af Winzenburg; Svend Grathe Søn Adela, gift med Albert, Greve af Ballenstedt; Erik Floppennings Søn Jutta, gift med Burchard den Syvende, Borggreve af Rosenberg og Magdeburg; Abels Søn Mathilde, gift med den svenske Birger Jarl, maaskee begravet i Gismar-Kloster (b); Christopher den Andens Søn Otto, som 1347 indtraadte i den tydske Orden og muligens er død og begravet i Ordeneus Sæde i Marienburg; endelig Christian den Andens Søn Prinds Johan, som døde 1532 i Regensburg.

(z) Om hans Gravsted ere endel Notitser samlede i Molbechs historiske Aarbøger I. S. 105. I Aaret 1811 skal Kongens Lig være lagt i en ny Kiste.

(æ) Wegener om Carl den Danske S. 106. 128

(ø) Om hendes pragtfulde Gravmale, som 1810 blev ødelagt af de Franke, s. Altmeyer, Isabelle d'Autriche & Christiern II. S. 35; Kalkar i Schl. Holst. Lauenb. Archiv für Staats- und Kircheng. V. S. 488—89.

(a) Han døde her og havde begjæret at begravet i den auferligste By paa Den (apud celeberrimam Cypri urbem); Særo p. 613; regali sepultura tilføjer Abbed Vilhelms danske Kongers Genealogi; Scr. rer. Dan. II. p. 159. *Knyttlingasaga* p. 317 lader ham døde i Baffa (efter et andet Kildestrift Bessa; Werlauff, Symbolæ ad geographiam M. Æ. ex monumentis islandicis p. 27); jfr. Suhm V. S. 109. 112. Den kongelige Commission for Oldsagers Opbevaring søgte allerede i Begyndelsen af sin Tilværelse at indhente Oplysninger om denne Begravelse, enten i Baffa, hvor han formæentligen var død, eller i Domkirken i Samagusta, men uden Virkning; Antiquariske Annaler I. S. 123.

(b) Her udstødte hun, i det mindste et Dokument d. 18de August 1288, i hvilket Aar hun skal være død; Suhm, Danm. Hist. XI. S. 49.

VI.

Kongegrave og kongelige Gravminder i Kapellet.

Den Bestemmelse, Christian den Første havde tiltænkt sit Kapel som det sidste Hvilested for hans Slægt (e), blev kun i saa Tilfælde fulgt og kunde naturligtvis, paa Grund af det indskrænkede Rum, heller ikke længe have været vedligeholdt. De Personer af Kongehuset, som her kom til at hvile, vare, foruden Christopher af Bayern, Stifteren selv med hans Dronning og maaskee deres i Slutningen af Maret 1450 fødte og i ipad Barndom bortdøde Søn Olaf (d); Sønnesønnen Christian den Tredie og Dennes Søe Frederik den Anden med Begges Dronninger.

Christopher af Bayern, død i Helsingborg den 6te Januar 1448, blev først begravet i Domkirkes Høichor (e); senere flyttedes hans Liig til det af Efterfølgeren stiftede Kapel (f).

Christian den Første døde paa Kjøbenhavns Slot den 21de Mai (Mandagen før Urbani Dag) 1481 (g); Dronning Dorothea døde i Roskilde — uden Tvivl —

(e) I den pavelige Stadskættelsesbulle af 9de Juni 1462 siges, at Kongen, Dronningen og deres Søner (dengang levede dog kun Prinds Hans?) for dem selv og Efterkommere havde valgt deres Hvilested i Kapellet. Den roskilde Præst Morten Vederseu (død 1595) skriver i nogle Chronologiske Optegnelser (Ny kgl. Nst.-Samling) ved 10de Novbr. 1495, at Kapellet var øjført, ut ibidem reges ex ea stirpe, comitum videl. Oldenburgiensium, tumultentur.

(d) Grams *Meursus* col. 634; *Mølbechs historiske Aarbøger* I. S. 113; *Hist. Foren. Tidskrift* VI. S. 326. Det eneste diplomatiste Beviis for denne Søns omtrentlige Alder er, uden Tvivl, Christian I. Herredning for Island af 26de Novbr. 1450, hvor han nævnes som Kongens eneste Søn (einka son); *F. Johamæi Hist. eccl. Isl.* II. p. 238. Ifølge *Hamelmanns Oldenburg. Chronik* S. 199 skal denne Olaf være født Søndagen før Mikkeisdag 5: den 27de Septembr.

(e) *Intra chori summi cancellos*; Registeret til *E. Lati Res Danicæ* (1573).

(f) „Men uden noget Monument og Gravskrift“; *Hvitfeldt* II. S. 842; jvfr. *Paludan de templo S. Lucii* p. 29; *Wehrmann, Roskilde-Byses Beskrivelse* S. 32.

(g) Denne Tidsbestemmelse er godtgjort af Gram (*Meursus* col. 660) og af *W. G. Christiani* (*Disp. exhibens emortualem R. Christiani I. annum diemque, utrumque temporum rationibus mathematicis et diplomatum sive assertum*, Kjøb. 1781). Begge have dog eroveret det ældste Udsagn for Kongens Dødsaar i den danske Rimekrønike (1495), *Mølbechs* Udg. S. 257 (jvfr. *Jahns Unionshistorie* S. 563—64), samt det ældste Vidnesbyrd om Maret og Dagen i den plattyske Oversættelse af *Jh. Gheysmærs Kompendium*, som netop slutter hermed og altsaa maa være troet kort efter Dødsfaldet, maaskee i samme Aar. Det kan bemærkes, at Kongen endan 16 Dage før sin Død var i Malmø; *Hist. Foren. Tidskr.* IV. S. 352.

den 10de November 1495 (b). Begges Begravelse vil udferligere blive omtalt i det følgende.

Christian den Tredie døde paa Koldinghus den 1ste Januar 1559 (i). Paa Grund af Narstiden blev hans Liig forelobigen ført til Odense, hvor det „efter hans egen Begjæring, foruden alfor overmaade stor Pragt“ (k), blev bisat i St. Knuds Kirke Mandagen den 13de Februar (l). Siden foranledigede vel de paafølgende Krige og den lange Tid, der hengik inden Jultførelsen af det Monument, hvormed Sonnen havde besluttet at hædre hans Minde, at Liget ikke før i Maret 1578 efter den 24de Juni, da den sjælandste Adelsfulde møde i Korsør for at modtage det, blev ført til Roskilde for, efter hans eget Ønske, at hvile i det af Farfaderen stiftede Kapel (m). Hans Enke, Dronning Dorothea, døde den 7de Oktober

(b) Hvitfeldts (II. S. 1011) og flere Nyeres Angivelse af Kallundborg som Dronningens Dødssted er urigtig. Roskilde nævnes af hendes Kantsler (siden Erkebiskop) Birger, der maaskee selv var tilstede ved hendes Død (Sanctuarium Birgerianum i Suhms Samlinger I. 3. S. 22); af den reskildste Præst Morten Pedersen (evens. Num. (c)); af en dansk Narbog (Bl. kgl. Mst. Saml. Nr. 1180; Folio) og af J. Ulfeldt, Danske Hist. S. 22. I Roskilde havde hun sin egen Gaard (curia reginæ, 1490; „Drotninggaarden“, 1579). Naar Hvitfeldt og de fleste Nyerer sætte Dødsdagen til S. Catharines Dag (den 25de November), da skriver dette sig formoesentligen fra en temmelig upaalidelig Kilde, den gamle Gyderstedtske Kronike, hvor hun endog kaldes Margreta (Staatsbürgerliches Magazin IX. S. 716). Birgers Sanctuarium har Søndagen efter Mortens Dag (den 15de November); hvoimod Morten Pedersen, den omtalte danske Narbog og Magni Matthiæ Series reg. Daniæ (Mst.) alle have den 10de November. At hun blev begravet den 19de November, kan sluttes af et Fredagen næst for Cæcilie virg. et mart. Dag (20de November) 1495 af Deguen i Roskilde Johan Jensen og Ravittet udstedt Brev, ifølge hvilket Biskop N. Skave og Hr. P. Larmand ikke havde kunnet møde for dem den foregaaende Dag „for høyderen Forstianes Drotning Dorothees Jordeferd skyld“ (Original i Geh. Archivet, Sjælland og Næsen, Nr. 130). Hendes aarlige Sjælemesse holdtes den 26de December; Ser. rer. Dan. VI. p. 595.

(i) Høe Er. Lætus, Res Danicæ, p. 252—53, berettes omstændeligen Thronfølgerens Ankomsf fra Skaane. Feranstaltningerne i Anledning af Begravelsen m. m. Man var i 3 Dage undervejs med Liget til Odense, hvor det urigtigen siges at være bisat i St. Hans's Kirke.

(k) Resens Frederik II. Kronike S. 4; Hvitfeldt II. S. 1555 siger derimod, at det skete „med stor Herlighed“; jfr. Krag's Christ. III. I. S. 400.

(l) Mandagen efter Søndagen Invocavit; Resen S. 1; Vedel Simonsens Odenses Hist. II. 2. S. 114. At Bisættelsen ikke kan være foregaaet paa nogen anden Dag, godtgjøres af de i denne Anledning holdte Liigprædikener; Krag I. S. 409. 422. 457.

(m) Resen S. 315; Vedel Simonsen aaf. St. S. 181. Da Lehnsmændene i Odense, Jørgen Maiwein, hvem derom tilskreves den 31te Mai, under 18de Juni s. A. fik Forlehningsbrev paa Selvitsborg, maa det være skeet 1578, naagtet Krag I. S. 400, Meursius col. 1048 og selv M. Matthiæ henføre Ligets Flytning til 1579.

1571 paa Sønderborg=Slot og „blev der efter dronninglig Viis og Sædvane hæderlig begravet og nedsat“ (n). Ti Aar senere, 1581, blev hendes Liig ført fra Sønderborg, hvor spanske Adelsmænd vare tilføjede at møde den 21de Mai, til Korsør, hvor sjællandske Adelsmænd skulde møde den 24de for at følge Liget til Roskilde (o).

Frederik den Anden døde paa Antvorskov den 4de April 1588. Den følgende Dag blev Kongens Ansigtstræt afstrykt i Gips, maaskee ogsaa aftegnede (p); Paaskedag (den 7de April) blev Liget balsameret, lagt i en Kiste og båret i Antvorskov=Kirkes Chor. Herfra blev det den 24de Mai i en med 8 Heste forspændt Vogn, betrukket med sort Flojel, i et heitideligt Optog ført gjennem Ringsted til Roskilde, hvor det ankom den 25de og blev henført i Bispegaarden (det nuværende kongelige Palais). Her henstod det til den 5te Juni, da den heitidelige Begravelse fandt Sted i de hellige tre Kongers Kapel, hvor Kongen selv

(n) Rejsen S. 262.

(o) Iver Berthelsens (ikke Birg. Brockenhuus's) Røm over danske Konger (jfr. Nyerups og Rahbeks Bidrag til den danske Digttekunsts Historie II. S. 191 — efter Dedicationen til Kanteler Chr. Friis serau J. Jakobsens Jodekrønike, 1603) i D. Bangs Saml. VI. S. 381:

„sin Moder Dorothe han og hid
fra Sønderberg led føre,
der som han hende før ti Aars Tid
havde ladet sit Lejersæd gjøre.
Han vilde, at hun med den i Grav
til Dommehag skulde blive,
med den hun levde i Egtteskab
det Stund hun var i Live.
Thi også hun deden i Maji Tid
den anden Dag og tyve
og 30te Dagen indferdes hid
det Aar man menne skrive
Halvfertende Hundred 30 og et“.

(p) Den theologiske Professor Hans Oluffen Slangstrup har tilføjet sin ved Universitetet holdte latinske Liigtale over Kongen (Hafn. 1588. 8.) en Beskrivelse over Begravelsen og Heitidelighederne derved, som igjen med Tillæg og Forandringer er meddeelt i N. H. Sarilds danske Oversættelse af Liigtalen (Kbhvn. 1589); hvilket alt er omstændeligere og paalideligere end hvad herom forekommer hos Rejsen S. 357—63. Om det i Tien anførte har den latinske Original fol. K. 3: *Postridie, cum jam compositum esset cadaver, pictor, vocatus Antvorschoviam in arcem, gypso faciem et totum caput usque ad humeros expressum diligentissime formavit et expressit.* Men i den danske Oversættelse hedder det: „Anden Dagen derefter blev en Contrafeyere henkaldet, til den Sal. Herres Liig, Hans Naades Ansigt slittelige at beskue, og det siden at afmale og contrafeyre“. Hvo denne „Contrafeyere“ har været, vides ikke med Visshed; maaskee enten Tydskeren Job. Gemperlin, især Portraitmaler, som 1586 havde malet J. Brabes Portrait, eller den kongelige Maler Hans Knieper fra Antwerpen, som var her samme Aar; Nye Danske Magazin II. S. 98—103.

havde udvalgt sit Gravsted (q). De Kister der indsluttede Kongens jordiske Levninger, beskri-
ves af en Samtidig paa følgende Maade: „Det kongelige Liig var nedlagt i en Trækiste og
denne Trækiste var sat i en Tinkiste; siden var denne Kiste sat i en anden Trækiste, hvilken
var ganske overtakt med sort Flojel, som var paa alle Sider tilfæst med forgyldte Selv-
nagler. Oven paa den øverste Part af Liigkisten var et Sølvkors, forgyldt, hvorpaa var sat
Christi Billede, under hvis Arme de tvende Cherubim og Engle med forgyldte Selvnagler
vare paafætte; men neden under den ene Engle vare paafæt H. K. M. Symbola og Ord-
sprog. Paa den anden Side tvært derimod var denne efterfølgende Sentents sat: Salige ere
de Dede, som dee herefter udi Herren m. m. Hvilket altsammen var gjort af idel Sølv og
med puur Guld forgyldt. Dernæst under Korset ved Enden stod og Danmarks Vaaben af
Sølv og forgyldt, under hvilket var sat en Tavle af Sølv og forgyldt, hvorpaa udtrykt
var med store Bogstaver, baade paa latine og tydske Sprog, vor Sal. Konges Fødselsdag, H.
K. M. Regimentsaar og paa hvilken Tid og Aar H. K. M. blev af denne Verden henfaldet“ (r).

Frederik den Andens Dronning Sophie dede paa hendes Enkesæde Nykjøbing=Slot
den 4de Oktober 1631. Hendes Liig blev ført til Kjøbenhavn og den høitidelige Liigbegjæn-
gelse foregik i Vor Frue Kirke den 13de November. Dagen efter blev Liget med et talrigt
Følge ført til Roskilde, hvor hun, ligesom Svigermøderen og Stammøderen, hviler ved sin
kongelige Høgtæfælles Side (s).

(q) Slangers latinske Liigtale anf. St.

(r) Saxilds Dvers. af Liigtalen fol. B. Allerede paa Kongens Dødsdag (den 4de April) tilskre-
ve N. Raas og Mr. Hvitsfeldt, efter Dronningens Befaling, Christoffer Vallendorf om at lade for-
færdige en Liigkiste af Tin, efter vedlagt Maal, og siden en „Kiste af Begustud, udi hvilken
den anden kan indsættes“; (Sjællandske Tegnelser). Om Høitidelighederne ved Kongens Begrav-
else udkom kort efter et Kobberværk under Titel: Typus pompæ funebris 5. Junii A. 1588 ha-
bitæ Rodtschildii in exequiis serenissimi ac potentissimi Domini D. Friderici II. . . . opera
et consilio . . . Henrici Ranzovii efformatus et D. Christiano III. dedicatus a Francisco
Hogenbergio et Simone Nouellano; 21 Blade i aflang Felle; Titelvignetten har 1588, 20.
Novemb. Fr. Heegenbergh, en tydsk Kunstner, døde i Köln 1590; Sim. Nouellanus,
fermedentligen en Italiener, er aldeles ubekjendt; s. Naglers neues allgemeines Künstlerlexicon.
I Molleri Cimbrica literata III. p. 592 nævnes blandt H. Hansens Skrifter: Descriptio pompæ
funebris habitæ Roschildii in exequiis Friderici II. . . . una cum epitaphiis nonnullis in obi-
tum ejus. Adjecta sunt descriptio sacelli prope Monast. Segebergense &c. Hamb. 1588.
4. og i flere Udgaver; fermedentligen det samme Skrift, som Schlegel omtaler i Gesch. Chri-
stian IV. I. S. 73. De Faner, som vare bærte i Liigprocessionen, bleve ophængte i Kapellet
paa høire Side fra Indgangen, men vare for det meste forsvundne i Begyndelsen af det forrige
Aarhundrede.

(s) Slanges Christ. IV. Hist. II. S. 725.

Christian den Tredie og Frederik den Anden ere de første Konger, over hvis Grave i Roskilde-Domkirke pragtfulde Monumenter have sig. Mærkeligt, at disse udelukkende vare bestemte for Kongerne og at ingen Hentydning til deres Dronninger forekommer paa noget af dem.

Ti Aar efter Christian den Tredies Død, samme Aar, i hvilket Kommunitetet stiftedes, og et Aar før Stettinerfredens Slutning, kom hans Monument i Arbejde. Under 30te November 1569 tilstrey Kongen Peder Dre om at udrede 1000 Daler, som Forstud til en Mester i Nederlandene, hos hvem en Begrebniis til den afdøde Konge var bestilt, der skulde koste 3000 Daler (v). Denne Mester var en Billedhugger og Arkitekt i Antwerpen, Cornelius de Briendt eller Cornelius Floris (u). Monumentet var færdigt fra Kunstnerens Haand inden hans Død 1578; men, maaskee af Mangel paa Penge til at udrede Resten af Honoraret, blev det henstaaende hos Kunstnerens Enke, som med 1000 Gylden maatte frikjøbe det fra Odelæggelse under Antwerpens Plyndring af Spanierne 1576 (v). Dog varede det endnu indtil Mai 1579, før det ankom hertil, efterat Kongens Kommissjonær, en Danziger-Kjebmand Johan Maria eller Mariaborg med 2500 Daler havde gjort Udlæg til Resten af Honoraret og til Transportomkostninger (x). Monumentet kan altsaa antages at have kostet i Alt 5500 Daler foruden de omtalte 1000 Gylden i Løsepenge.

Kun halv saa lang Tid hengik med Frederik den Andens Monument, maaskee ved Jndskydelse af Enkedronningen. Allerede to Aar efter Kongens Død blev det vaataenkt af den daværende Regjering (y). Under 29de November 1590 udgik fra Koldinghuus et Brev

(v) Historisk Tidsskrift IV. S. 669.

(u) J. C. Synglers Bidrag til dansk Kunsthistorie S. 81.

(v) Dette erfares af en Ansøgning til Kongen paa Plattudst, uden Dag, Aar og Sted, fra „Elisabeth Wedewe wilen (weiland) Cornelis Floris Bildchower“, som flere Gange havde anholdt om, at „das Sepultur van G. W. Heer Vader“ maatte blive afhæntet, hvilket dog ikke endnu var skeet: „is daer derch gretlich beschadicht“. Under Antwerpens Plyndring den 4de November 1576 havde hun maattet laane 1000 Gylden til at erlægge i Løsepenge, „in Respect van so ketelickennu Sepulture“ (Langebeks Dipl. i Geh.-Archivet).

(x) 7de April 1578 fik Tolderen Henrik Mogenssen Ordre at betale til Ds Gist. Johan Maria 500 gamle Daler, da der endnu resterede „Mester Floris Stenhuggers Qvinde“ en Sum Penge for den i Nederlandene bestilte „Begræffnis aff Alabastitt“. Den 1te Mai 1579 fik han Ordre at betale en Verel paa 1000 Daler, som Johan Mariaborg havde udstædt for sit Udlæg i Nederlandene „til den Sepultur, som er ankemmen“. Ifølge Kongens Befaling til Hienstemesteren Christopher Valkendorf af 29de Mars 1580 skulde den omtalte Kjebmand have sin Betaling i Srevel eller andre gode Varer; Nye Danske Magazin I. S. 52.

(y) Det kan bemærkes, at der paa Titelbladet af det i Anm. (r) omtalte Kobberværk, som maa være udkommet ikke længe efter Frederik den Andens Begravelse, allerede findes Forestilling af et Monument, som næsten fuldkomment ligner det nuværende.

til Tolderen i Helsingør om af Tolden at udbetale halvtiende hundrede Daler, da den kongelige Kommissiønær, ogsaa ved denne Leilighed, „Ds Gkft. Johan Maria“, havde i Nederlandene bestilt „et Begravnis over vor kjære Herre Faders Grav“. Efter Brev af 18de December 1593 modtog han og Peter von Ehegener 1000 Daler som sidste Rest for det Marmor og Alabast, „de her ind i Riget ført have“. Der kan være Grund til den Formodning, at den sidste Haand er bleven lagt paa Monumentet herinde. Den 17de Juli 1596 fik nemlig Tolderne i Helsingør Brev om at „lade forskrive fra England Alabaster, som endnu til K. Maj. Monument og Begrebniis at forfærdige gjøres fornøden, saa det inden Michaelis nu forstkommendes kan være her tilstede“; (Sjælandske Tegnelser). Endelig blev Monumentet i Aaret 1598 ført til sit Bestemmelsessted og der opsat (z).

Kunstneren, hvem dette Monument skyldes, kendes ikke af Navn; men saavel begge disse, som det over Farfaderen i Slesvig-Domkirke, kom alle fra Skulpturens daværende Hjem, Nederlandene, i et Tidsrum af noget over 30 Aar, hvoraf man, uden Tvivl, kan forklare den Lighed i Stil og Udførelse, der findes Sted mellem alle tre Kunstværker. Begge fremkaldte de baade Samtidens og Efterslægtens Beundring (x) og henføres endnu blandt de fortrinligste Monumenter i sit Slags (ö).

(z) Kbhvn. den 8de Juli 1598 fik Lehnsmanden paa Roskildegaard Christoffer Parsberg Brev, at Monumentet over Kongens Faders Grav „er nu færdig... og nu med det første did skal henføres og opsattes“, hvorefter han skal forskaffe „Mesteren hvis Jern, Bly og Kalk, som han dertil kan have fornøden, og hvis derfore udgives haver han til sit Regnskab at indføre, saa og forskaffe hannem Hjælp med Folk, eftersom dertil kan behøves“; (Sjælandske Tegnelser).

(x) J. N. H. Savilds Oversættelse af H. D. Slangernys latinske Liigtale over Frederik den Anden (1599) fol. Na ii siges, at Monumentet over Christian den Tredie „er saa subtilig i Alabaster udarbejdet, at der ikke enten i disse eller andre nærværendes Stater, ja i det ganske Tydskland, findes hendes Lige“. Monumentet over Frederik den Anden kalder Resen S. 363 „et kosteligt og kunstnerigt, vel forarbejdet Alabaster-Monument, hvis Lige neppe findes udi ganske Europa“; jfr. Enboms Nye Saml. til den danske Hist. III. S. 103.; Wolfs Eucomion regni Daniæ S. 457; Behrmanns Roskilde-Byses Beskrivelse S. 97—100.

(ö) Kohl, Reisen im Dännemark I. S. 432—33, hvor dog urigtigen antages, at begge Monumenter skulle være udførte i Italien, efter Tegninger af T. Brabe; en Formodning, som allerede T. Hoffman udtrede, men uden videre Hjemmel (Danske Adelsmænd III. S. 14). Ifølge Behrmann, Roskilde-Byses Beskrivelse S. 97, maa der i det slesvig-holsten-lauenborgske Kancellies Arkiv cristere eller have cristeret specielle Aktstykker om begge disse Monumenter, som uvaa- trivteligen nærmere vilde kunne oplyse deres Historie. At Frederik den Andens Monument er nederlandsk Arbejde, antages ogsaa i Weinrichs Malerkunstens Hist. i D. og N. S. 43.

VII.

Kong Christian den Førstes og Dronning Dorotheas Grav.

Da ingen Indskrift og ingen andre Udmærkelse betegnede det Sted i Kapellet, hvor Stifteren og hans Dronning hvile ved hinandens Side (a), var det en Selvfølge, at Grindringerne derom efterhaanden maatte forsvinde, og da længer hen i Tiden et Pragtmonument paa hver Side af de i Jorden skjulte Gravhvalvinger udelukkende fængslede Opmærksomheden, blev tilsidst kun Historiens Vidnesbyrd tilbage om de ældre Kongegrave, uden at disse selv kunde paavises.

Hundrede Aar efter Christian den Førstes Død kjendtes dog endnu hans Hvilested. At Nedsættelsen af Dronning Dorotheas Liig den 30te Mai 1581 i Christian den Tredies Gravhvalving maa have foranlediget en nærmere Undersegelse af Stamfaderens Grav, kan sluttes af følgende Skrivelse fra Frederik den Anden til Lehnsmanden Lange Beck (Frederiksberg den 26de Mai 1581), der, skjøndt to Gange tidligere trykt (b), atter her meddeles, som et i Kapellets Historie interessant Aftestykke:

„Viid, at, efterjom Du haver ladet give Os tilkjende, at Du efter vor Befaling haver optaget Hoibaarne Fyrstes, høilovlig, eviglig Ihukommelse, Konning Christians den Førstes, Grav der udi Roskild, og at hans Liigliste endnu er heel, holden og ufjordærvet, da, efter vi gjerne ville vide Hoibe^{te} Herres Længelse, hvor høi og lang han haver været, bede Vi Dig og ville, at Du hans Liigliste behændelig lader optage og at Du siden

(a) Det ældste Vidnesbyrd for Kongens Begravelse i sit Kapel findes i den plattyske Gheysmer: „wart begraven te Roskylidis in sine Capelle in dem Dome“. Dronningen blev begravet *juxta Christiernum, maritum suum*; *Chron. Skibyense* i *Ser. rer. Dan.* II. p. 560; Hvitfeldt II. S. 1011. Er. Vætus som udgav sine *Res Danicæ* 1573, altsaa ikke fuldt hundrede Aar efter Kongens Død, synes at antyde, at han selv havde bestemt, at hans Grav skulde være aldeles simpel (p. 187): *condi quo pridem membra jubebat, non ita magnificis congesta sumptibus urna*.

(b) Efter Sjælandske Tegnelser trykt i Rahbeks *Tritogenia* IV. S. 133 og i *Historisk Tidsskrift* IV. S. 669. I Melbechs *historiske Aarbøger* I. S. 112 henføres Brevet til 1584; men at 1581 er det rette Aar, kan sluttes saavel af den ovenfor S. 52 omtalte Nedsættelse af Dronning Dorotheas Liig i Kapellet 4 Dage senere, som af den Omstændighed at Frederik den Anden den 26de Mai 1581 netop var paa Frederiksberg, men derimod samme Dag i Aaret 1584 var i Jylland; *Historisk Tidsskrift* II. S. 32. 35. Det kan bemærkes, at Høifalig Kong Christian den Ottende ogsaa besøgte sig paa Frederiksberg-Slet, da han under 7de December 1843 tillagde Statsraad Thomsen og nærværende Skrifts Forfatter Befaling nærmere at undersøge de den 4de s. M. opdagede Kongegrave.

forfatter Os et vist Maal derpaa, hvor lang Heibe^o Herres Liig egentlig er, og at Du Kisten derefter igjen lader tilslaae. Vi sende Dig det Sværd, som Du Os haver tilskicket at besigte, som haver ligget paa Heibe^o Herres Liigkiste, at Du det derefter igjen paa Kisten lader indlægge^o.

Skjondt L. Beck's Svar paa dette Kongebrev ikke haves, lader Gravens Bestaaffenhed, som vi snart skulle lære at kjende den, dog ikke formode, at han har funnet efterkomne Kongens Begjæring ved at lade Kisten „behandelig“ optage og Ligets Heide ndmaale. I hvert Tilfælde var dette den første og eneste Gang Graven vides at have været synlig lige indtil vore Dage. Men mærkeligt bliver det altid, at en Kjendsgjerning, hvorom hele Domkirkes Personale og saa mange blandt Roskilde-Byes Borgere maae have været vidende, ei har funnet vedligeholde Erindringer om Gravens Beliggenhed ved Tradition fra Slægt til Slægt i et Par Aarhundreder (c). En og anden Forfatter i det syttende Aarhundrede synes vel endnu at have vidst rigtig Besked derom (d); men de øvrige i dette og næste Aarhundrede vidste blot i Almindelighed, at Christian laae begravet i Kapellet (e). Enkelte formodede, at Graven var nær ved den store Granitpille midt i Kapellet (f); Andre faldt endog paa den urimelige Tanke, at den var under selve Villen (g). Tilfidsst opgav man al Gissning og Efterforsk-

(c) Hamelmann, Oldenburgische Chronica (1599) S. 198 anfaae det endog for tvivlsomt, om Christian I. laae begravet i Roskilde eller i Sønderborg.

(d) Helvader, Sylva chronologica maris balthici (Hamburg 1624—25) I. S. 37, II. S. 233, beretter, at Frederik II. ligger ved Siden af sin Fader Christian III. og sin Oldefader Christian I. I et Haandskrift om Roskilde-Domkirke fra Slutningen af det 17de Aarhundrede (Thottske Samling Nr. 1406, 4to) hedder det, at Christian I. siges at være begravet midt imellem Christian III. og Frederik II.

(e) Belfs Encomion regni Daniæ, S. 456. I M. H. Jernsljægs ovenfor (S. 39) anførte Roskilde-Domkirkes Beskrivelse hedder det om Christian I.:

„Hans Legem er nu skjult i Jordens Skjød, det forte,
dog er hans høje Navn ei ganske død og borte,
lad være, intet Tegn af Mabafter-Stene
paa Graven er opstæt.“

Valudan, de templo S. Lucii 1722 p. 29 siger at han har fundet Christopher af Bayerns og Christian den Førstes Grave tillukte (clausa).

(f) Pontoppidan, Annales ecclesiae Daniæ II. S. 365. I Danske Atlas II. (1764) siges derimod blot, at Kongen og Dronningen menes her at være begravne, men at deres Gravsted er ukjendeligt.

(g) Bl. A. en glückstadt'sk Værk Gustav Schrödter i sin, ellers temmelig fuldstændige og nøiagtige utrykte Beskrivelse over Domkirkes Monumenter (1707); dette under er dog maafee oprindelig et teknisk Udtryk, der ikke skal forstaaes begstaveligen.

ning og henholdt sig blot til Behrmanns Vitring i Aaret 1832: „At Christian den Første, Christopher af Bayern og deres Dronning ligge i Omfanget af dette Kapel, er nu lige saa vist, som det er vist og ved de nyeste Undersøgelser afgjort, at de ei ligge der, hvor man med Magt har paaستاet, de skulde ligge“ (b).

Endelig forbeholdtes vor Tid Opdagelsen af de i henved tre Aarhundreder skjulte Grave. Hvad Tiden havde levnet af disses Indhold lærte man at kjende ved den d. 17de Juni 1847 anstilt Undersøgelse, hvis nærmere Omstændigheder ere berørte i Fortalen og hvis Resultater her meddeles.

Mellem Christian den Tredies og Frederik den Andens Monumenter, dog nærmest det første, strakte sig fra Granitpillen i Kapellets Midte indtil den østre Muur to aflange, af røde Muursteen opførte Gravhvalvinger, der jævnsides berørte hinanden, skjøndt begge divergerede omtrent 6 Tommer mod Vest fra den rette Linie. Ved Fødderne, af disse Hvalvinger fandtes en af Kridtsteen muret Kiste med Spor af et Skelet; denne saavel som de mange ved Gravningen fundne Been, uden nogen Orden, hidrøre uden Tvivl fra en ældre Kirkegaard, paa hvis Grund Kapellet er blevet opført. Den største og længste af Gravene, 12 Tommer under Gulvets Overflade, var 4 Alen 15 Tommer lang, omtrent 1 Alen 16 Tommer bred og 2 Alen 2 Tommer høi; den stod omtrent 18 Tommer fra Fundamentet af Frederik den Andens Monument. Denne Hvalving, som fremviste Kjendtegn af en tidligere Aabning, indsluttede Kongens Kiste, hvilken dog ikke stod paa Jorden, men hvilede paa tre Jernstænger, der ved Jernkjæder paa hver Side vare befæstede i Sidemurene. Da Hvalvingens Gulv ikke var muret, har man formodentligen paa denne Maade villet, saa længe som umligt, forebygge Kistens Fortærelse af Fugtighed (c); ligesom det ogsaa var kjendeligt, at den paa Sidemurene hvilende øverste Hvalving

(b) Reskildes Bys Beskrivelse S. 96. Allerede i A. 1809 hørte dog Fers. saavel Behrmann som en gammel Kirkebetjent yttre den Overbeviisning, at Graven maatte findes i Rummet mellem Christian III. og Frederik II. Hvalvinger; jfr. Fers. Afh. om Christ. I. Begravelse i Rahbeks Tritogenia IV. (1829) S. 135.

(c) Der findes kun faa Exempler paa denne Begravelsesmaade. I Chr. Eriksens utrykte Beskrivelse over Viborg berettes, at den hellige Kjelds „Ark“ (Kiste), af Kobber, stærkt forgyldt, med hans Been svøbte i „Sinden“, som indtil Alderbranden 1726 fandtes bag Alteret, i en ældre Tid (1560—1630) skal have hangt over Altergulvet i to Kobberkjæder, befæstede i to store Ringe, som dengang endnn saaes i Hvalvingerne; jfr. Kreggs Viborgs Beskr. S. 203. Jorgen Gyldenstjernes (†1551) Liigkiste hang ved 4 Jernkjæder i Graven i St. Knuds Kirke i Odense, da han af Andagt ikke vilde, at hans Legeme maatte røre ved Jorden; Danske Magazin IV. S. 162; Mummens St. Knuds Kirke S. 234. Erik den Fjortendes Grav i Vesterås-Domskirke, som aabnedes A. 1759, synes i denne Henseende at have haft nogen Lighed med de reskildste Grave. Den beskrives nemlig som liden og snæver, 1 $\frac{3}{4}$ Alen bred, 2 $\frac{1}{2}$ Alen høi til Hvalvingens Begyndelse og 3 Alen høi med Hvalvingen, som naaer op over Jorden. Kisten, af

har været opført efter Kistens Nedsættelse. Kistens nødvendige Længde var 3 Alen og 19 Tommer; dens Brede ved Hovedenden foroven omtrent 24 Tommer, forneden en Tomme mindre; ved Fodenden 18 Tommer foroven, en Tomme mindre forneden; dens Heide ved Fodenden var 17 Tommer. Den var af Fyrretræ, firkantet, med fladt Laag; den var indvendig beklædt med Læder, udvendig overtrukket med Beeg, hvorpaa grovt Lærred var befæstet; den ydre Beklædning var to Laag Skind (begge med Haarene udad). Denne var igjen overtrukket med Lærred af en saa fin Bæyning, at det næsten lignede Flor. Kisten var tilflaaet med Som og Fugerne tættede med Fæhaar; mellem den og Jernstængerne var desuden udbredt et af Fæhaar vævet Tæppe, der viste Spor af en Paastrygning. Saaledes havde man paa flere Maader draget Omjörg for at sikke det simple og tarvelige Gjemme i det ringeste mod en altfor snarlig Oplosning.

Ved Kistens Åbning, som skeete uden Vanskelighed, da Laaget tildeels var nedsinket, viste sig Benene af et mandligt Skelet i naturlig Orden. Den anatomiske Udmaaling angav en Legemsheide af tre Alen, altsaa ingen ualmindelig eller hjempemæssig, som Sagnet har villet tillægge denne Konge (k). Alle Tænderne vare tilstede med Undtagelse af to Skjæres-

Fyrretræ, beklædt med sort Flojel var $3\frac{3}{4}$ Alen lang, $4\frac{1}{2}$ Dv. bred ved Hovedenden, $3\frac{1}{2}$ Dv. dyb; den hvilede omtrent „et Quarter ifrån Marken (Jorden) på tre Stykker dertil i Muren fastsætte Jærnstænger“; Jants Upplysningar i svenska Historien I. S. 127. Denne Dødsstandighed forekommer dog ikke i L. G. Schibergs Beskrivelse af Westerås-Domsirke (1834) S. 50, hvor Graven beskrives, som den var før 1773. Ogsaa den Grav, der i Vadstena-Klosterkirkes Cher gjemmer Hertug Magnus af Östergöthland († 1595), er omtrent af samme Beskaffenhed: „Kistan af Koppar, hängande på Jærnkedior öfver Batten, war helt groft och enkelt hopfalsat, skall på Locket endast hafwa haft dessa Bokstafwer M. D. D.“; Widegrens Beskr. öfver Östergöthland I. S. 250.

- (k) Christian I. var ifølge Hvitfeldt (II. S. 960) „ndaf Været en stærk, høi, lang og fuldkommen Herre, mere end nogen hans Efterkommere have været“; jfr. Hamelmanns Oldenb. Chronik S. 198. Et af de ældste Vidnesbyrd om Kongens Høide forekommer uden Tvivl i Lud. Priggii latinske Digt over Christian III. Krøning — *humeris longe eminent altis*; *Scr. rer. Dan.* VIII. p. 513. *Procera & quadrata statura, membris magnis ac lepidis*; beskrives han af C. Hamsholt (de rebus Holsatorum; *Westphalen Mon.* I. col. 1728). Det er egentlig paa Grund af et fermeent Tegnet paa Granitpællen i Kapellet, at man har villet tillægge ham en Høide af 3 Al. 8 T eller, da Gulvet i Aaret 1740 var blevet forhøjet, endog af 3 Al. 10 T.; Thuras Danste Vitruvius II. S. 133; Pontoppidans Danste Atlas II. S. 346; Schlegels Geschichte d. oldenb. Könige I. S. 48; Tritogenia IV. S. 135; Behrmanns Roskilde-Bye Beskr. S. 100. Det ældste Skrift, hvori dette Sagn forekommer, er, uden Tvivl, en Reisebeskrivelse af en Tysker, Hermann von Besterflet, som i de første Aar af det 17de Aarhundrede besøgte Roskilde (nogle Aar efter Byens Brand, 1599), hvorefter et Udteq er meddeelt i Suhms Nye

tænder (*dentes incisivi*) paa den høire Side af Underkjaeben, hvilke han mistede i Slaget ved Brunkeberg 1471 (n). Hovedet, paa hvilket sandtes Spor af kastaniebrune Haar og Dverfskjæg(m), var af en oval Form; Underdelen deraf stærkt fremtrædende; Ansigtet havde været større paa høire end paa venstre Side; Næsen lang og kroget. Haauden havde været stor og kraftig; Underextremiteternes Længde lod slutte til en dygtig Rytter (n).

Den anatomiske Udmaaling af Skelettets enkelte Dele gav efter Lector Jbsens Meddelelse følgende Resultat:

Saml. til den Danske Historie III. S. 97 fg., men hvis fuldstændige Haandskrift har følgende herom: „in hoc sacello regio ad columnam quandam ostenditur *signum*, quod ego, in terra constitutus, vix manu et brachio elevato attingere potui; id affirmabant indicare *altitudinem Christiani primi R.*, qui valde robustus fuisse *dicitur*, quod et nunc hodie in posteris ipsius animadvertitur. Welfs Encomion regni Dan. S. 456 omtaler ogsaa „et Maal eller Teg, hvilket menes at være Christian I. Høihed“. Peter den Stores Mærke (han besøgte Demkirken 1716) 6 Tommer lavere end Christian den Førstes og senere Frederik den Sjettes kunne derimod vel anses for rigtige Maal (Efter et dansk Djevidnes Beretning var Peter Czar over 3 Alen høj; Giesjings Løwenørn S. 19). Baade i ældre og nyere Tid har Sagnet ladet Grindringen om kongelige Personers Høide bevares ved Mærker i Kirker eller paa andre Steder. Saaledes skal Frederik den Anden 1579 have ladet sin Høide mærke paa Raadhuset i Krumpe; Noodts Sammlung unterschiedenen seltenen Schriften I. S. 90. Christian den Fjerdes Høide skal være angivet paa Augvaldsnæs-Kirkemur; norske Tidsskrift Nrda II. S. 330. Allerede de norske Kongers Harald Haardraades, Oluf Kyrres og Magnus Barsefs Høide skal have været angivet ved Kors i Marielirken i Nidaros; Heimskringla, Kbhvuste Folio-Udg. III. S. 221. Undertiden betegnedes Hviden ved oprieft Kors; *Kristnisaga* p. 88; *Formn.* SS. II. p. 235. Det fortjener at bemærkes, at Christian den Femtes tredje Søn, Christian, der, 20 Aar gammel, døde i Ulm 1695, skal kun have været 2 Tommer lavere end Christian den Førstes Maal, ifølge Gustav Schrøders Udsagn i hans forhen anførte utrykte Beskrivelse.

- (n) Hvitfeldt beretter, II. S. 933, at Kongen blev stude i Munden „med et Lod, saa han miste nogle Tænder“; formodentlig efter Olaf Petri svenske Krønike (*Scr. rer. Svec. I. 2. p. 323*): „så blef och Konungen skuten i Munnen och miste några Tänder af en Hakebösselod“. Den store svenske Rimmkrønike (her vel den ældste Kilde) siger, at Kongen mistede tre Tænder (*Scr. rer. Svec. l. c. p. 176*); Magnus Matthia (*Series reg. Daniæ*), at han mistede fire af de forreste Tænder, hvilket stemmer overens med den svenske Job. Magni Beretning; jfr. Grams *Meursius* col. 653. Den lybekke Krønike beretter blot, at han blev stude med en Pæl i Kanden „unde of in en Been“; Grauteffs lübeckische Chroniken II. S. 339.
- (m) Efter Hvitfeldt II. S. 960 var „hans Skjæg raget ligesom de Geistlige og den Verdens Sad medferte“.
- (n) I Anledning af den „Dystrenden“, der fandt Sted ved Kongens Krøning i Upsala 1457, tilføjer Hvitfeldt II. S. 868, at han paa denne „Kunst var selv fuldfærdig og en Mester“.

a. Hovedet.

Omfaaget af Hovedskallen (cranium)	20 Tom. 6'''
Længdediameteren fra Sletten (glabella) til Nakkebenets yderste Knop (protuberantia occipitalis externa)	7 Tom. 2'''
Fra Næseroden (radix nasi) til Nakkebenets yderste Knop	7 Tom. 3'''
Fra Næseroden til nederste Rand af Hagen (margo inferior menti)	4 Tom. 9'''
Tværdiameteren fra Issebenets ene Knop (tuber parietale) til den anden	5 Tom. 3'''
Den perpendicularære Diameter fra Midten af Pilsømmen (sutura sagittalis) til den forreste Rand af Baghovedets store Abning (foramen magnum)	5 Tom. 3'''
Fra den yderste Flade af det ene Nagbeen (os zygomaticum) til samme Punkt paa det andet	5 Tom. 3'''
Fra den yderste Vinkel af Underkæbens Leddeknop (condylus maxillæ inferioris) til samme Punkt paa den modsatte Side	5 Tom. 2'''

b. Det øvrige Legeme.

Fra Issebenets Forening (symphysis pubis)	1 Al. 10 L.
Fra Issebenets Forening til nederste Ende af Skinnebenet (tibia)	1 Al. 10 L.
Udgraden fra den første Flade af den øverste Halsvirvel (Atlas) til Foreningen mellem den sidste Lændevirvel og det hellige Been (promontorium ossis sacri)	1 Al. 1½ L.
Overarmen (humerus)	13 Tom. 3'''
Underarmen fra Spidsen af Albuknoppen (olecranon) til Spidsen af Albubenets Griffeludvart (processus styloideus)	11 Tom.
Mellembenet for Pegefingeren (os metacarpi indicis)	3 Tom.
Laaret (femur) fra Spidsen af den store Fremragning (trochanter major) til den nederste Flade af den yderste Leddeknop (condylus externus)	19 Tom.
Skinnebenet (tibia) fra den øverste Flade af den inderste Leddeknop (condylus internus) til Spidsen af den inderste Ankellknogle	15½ Tom.

Ligets oprindelige Beklædning og Prydelser kunde af de svage Levninger kun høist ufuldkomment kjendes. Det syntes at have været indhyllet i vævet Løi, maaskee et Slags geistlig Ordensdragt; ogsaa fandtes Spor af fint Linned. Omkring Brystet, Armene og Livet fandtes Levninger af Silketresser af forskjellig Bredde, indvævede med Guld, tildeels med Zirater; langs Liget laae to smalle Silkelidser med takkede Kanter. Under det høire Kravebeen fandtes to guldspletterede Maller i Kloverbladform, befastede paa en af de smalle Tresser. Liget havde været nedlagt i Straa; fra Hosterne nedad laae paa hver Side et sammenbundet Knippe af Rughalm; et øpløst Knippe bedækkede Underkroppen.

Drenpaa Kisten laae det Sværd, som allerede fandtes der 1581 og som nu bidrog

til yderligere at godtgjøre Identiteten af Graven. Det er i Alt 2 Alen 3 $\frac{3}{4}$ Toime langt; Haandtaget, Knappen iberegnet 12 Tommer langt, har været omviklet med forgyldt Messingtraad, hvoraf meget endnu er tilbage; Pæreerstaugen, hvis ene Side fandtes afbrudt, var ligesom Knappen (der synes at have været forgyldt) af en Metalkomposition; paa Klingen vare fastrustede Levninger af en Læderfede, foret med Lærred (o).

Paralelt med Christian den Førstes Grav, umiddelbart op til Fundamentet af Christian den Tredies Monument, fandtes en lignende Gravhvalving, som ikke fremviste Spor af nogen tidligere Nabning. Den laae 4 Tommer dybere end hiin; ogsaa var den kortere, nemlig 3 Alen 9 Tommer lang, 1 Alen 3 Tommer bred. Den indsluttede Dronning Dorotheas Kiste, som var 3 Alen lang, henved 14 Tommer høi, ved Hovedenden foroven omtrent 20, forneden omtrent 19 Tommer bred; ved Fodenden noget smallere. Ogjaa denne Kiste var af Fyrretræ, overtrukket med dobbeltgarvet Læder; det indre var befæstet paa Kisten med Beeg, det ydre med Nagler. Den hang i sex Jerugreb, tre paa hver Side, som igjen hvilede paa Jeruhager, befæstede i Sidemurene. Nagtet den ydre Læderbeklædning var temmelig vel vedligeholdt, befandtes Kisten dog i en langt mere øjeblik Tilstand end Kongens, hvortil maa skee Gravens dybere Belægenhed kan have bidraget (p). Derfor opdagedes her kun svage Levninger af Benene; dog fandtes efter den fortærede Underkæbe endnu alle 16 Tænder. Af Ligets Beklædning var intet Spor tilbage. Under Hovedenden af Kisten fandtes en Leerpotte med tre Been og Greb; ved Siden af denne Træful (q).

(o) Tab. II. J (Grams) Index alphabeticus descriptionis Musei regii (Hafn. 1726.) Fol. P. II) fol. E. a., hvor Christian I. tillægges en Hvide af 4 Alen 3 $\frac{1}{2}$., berettes tillige, at han skal have haft et Sværd, 3 Al. 3 $\frac{1}{2}$ langt (gladium fertur portasse — — tres cubitos tresque quadrantis longum). Men dette ikke har været en Grindring om det 1581 paa Kisten fundne Sværd, hvis Længde dog er angivet for stor? Tidligere plejede man at nedlægge Sværdet i selve Kisten hos Liget; f. Ex. efter Erik Clipping (*Marmora Danica* II. S. 191; Klingen var 7 $\frac{1}{2}$ lang) og efter Valdemar Atterdag (*Suhm* XIII. S. 755); men Christian den Fjerdes Sværd ligger ogsaa ovenpaa hans Liigkiste.

(p) Tab. I. e. viser Dronningens Kiste, saadan som man kan tænke sig, at den oprindeligen har været, da dens destruerede Tilstand ikke tilstødede nogen tre Dvsfatning.

(q) 1823 blev i en muret Grav i Roskilde-Domkirke 1 $\frac{1}{2}$ Alen under Gulvets Overflade (hvor i Been af en Geistligs Liig) fundet en glasseret Leerkrukke uden Hank og Fod, indeholdende Kul, sat paa en muret Fod bag ved Hovedet, og tre glasserede trebenede Leerpotter med Hank, ligeledes med Kul, i en Ferdybning i de murede Sider af Graven; de to paa hver Side af Liget, den tredje ved Foden; *Antiquariske Aunaler* IV. S. 400). I Katalogen over Thotts Kunstsager og Antiquiteter forekommer S. 89 under Nr. 1589 en lille Leerpotte, udgravet af Muren omkring Christopher den Førstes Grav i Ribe-Domkirke; lignende ere fundne i Grave i Lunds Domkirke. I Gislum-Kirke (Gislum-Herred, Viberg-Stift) fandtes ved Hovedet af et Skelet en Krukke (Urna) med Afte; *Poutoppidans Theatrum Danicæ* S. 423. Det skal især have været med Geistliges

At Undersøgelsen af disse Grave frembød langt færre og ringere Resultater end andre endog ældre fra den danske Middelalder, som i den nyere Tid ere opdagede (r), hydrører vel fornemmeligen derfra, at der i ingen af Hvalvingerne var lagt noget Gulv; at Ligene kun havde været opbevarede i Trækister; men fornemmeligen derfra, at intet af disse Liig har været balsameret. Dette maa ansees som noget Særegent, da Balsamering af kongelige Personers Levninger alt i en tidligere Periode vides at have fundet Sted (s); ligesom denne Skik, endog blandt Adelige, var i fuld Brug i det 16de Aarhundrede (u).

Derfor kan neppe Noget, Dansk eller Fremmed, som besøger dette Kapel, uden en blaudet Følelse dvæle ved Grave, der ikke kunne tænkes mindre kongelige og mere skjulte, uagtet de dække Støvet af tre Rigers Beherskere, af Stamforældrene for et Kongehus, hvis Afkom gjenfindes paa de fleste europæiske Throner (u). I hvert Tilfælde svarer det Hele kun lidet

Liig, at saadanne Leerlar nedfattes, efterat Røgtelse var fastet paa Kullene; *Lenoir, Musee des Monuments français II. p. 13.*

- (r) Saaom Erkebisp Absalons († 1201) i Sorø (Nye Danske Mag. VI. S. 81 fg.); Biskop i Aarhus Peder Bognsens († 1204) i Aarhus-Domkirke (Nord. Tidskrift for Oldkyndighed I. S. 207); Erkebisp Anders Sunesens († 1228) i Lunds Domkirke.
- (s) Hvitfeldt I. S. 456 beretter vel, at Eriks, Christopher II. Søns, Liig hensted i 14 Dage, „indtil man kunde hente fra Lybke (Lybek) hvis til hans Balsamering Behov gjordes“; men i Kilden (*Continuatio Chronici Danorum 1308—57; Scr. rer. Dan. VI. p. 523*) hedder det blot: *donec nuncii de Lubeck redeunt cum necessariis pro ejus sepultura*. Derimod beretter det autentiske Dokument om K. Olufs Død og Begravelse (Wehrmanns Beretning om Kong Oluf Hakensøns Død S. 36), „dat he vppeschueden wart unde balsemet, alssem eynen Kening plecht tho doende“. Om Frederik II. berettes det udtrykkeligen; *Resen S. 357.*
- (u) *M. H. Lachmann de variis exequiarum ritibus apud utriusque Duc. cimbr. nobiles p. 41* (om Johan Hanzan † 1565); *Linnés stånfa Resa S. 96* (om Krild Urup † 1587).
- (u) Dette er yderligere udført i adskillige ældre og nyere genealogiske Arbejder, blandt hvilke kan nævnes: 1) en Tabel (af H. Pans?), der viser hørerledes dengang (1749) den romerske og russiske Keiser, Regenterne af England, Frankrig, Sverrig, Ungarn og Böhmen, Polen og Saren, Preussen og Brandenburg, Spanien og Sicilierne, Portugal og Sardinien samt af Bayern og Pfalz nedstammede fra Christian I.; 2) den Oversættelsen af Kongs Christian III. Historie vedføjede genealogiske Tabel, der viser de samme Regenthuses (med Udtagelse af Polens, Bayerns og Sarens) Nedstammelse fra Christian III.; 3) Königsfeldts genealogiske Tabeller over den oldenburgske Stamme (1840) Tab 7, som viser de da levende Regenters Nedstammelse fra Christian IV. og hans to ældste Søstre, Elisabeth (g. m. Hertug Henrik Julius af Brunsvig-Welfenbüttele) og Anna (g. m. Jakob I. af Storbritannien). Disse Regenter vare: Keiserne af Østerrig, Rusland og Brasilien, Kongerne af Danmark, Saren, begge Sicilierne, Sardinien, Nederlandene, Preussen, Grækenland, Bayern, Belgien, Württemberg, Hannover og Frankrig, Dronningerne af Portugal, Spanien og Storbritannien,

til det Tilnavn, som engang tillagdes Christian den Første, kjødt neppe med fuld Tøje — den Rige (v).

Bed de i Kapellet anstillede Undersøgelser for at opdage Christian den Førstes og Dronnings Gravsteder er ikke fundet Spor af noget, som kunde antages for Christopher af Bayerns; thi den ovenfor (S. 58) omtalte murede Kiste tilhørte aabenbart en langt ældre Tid. Men, da det Gjemme, som forud har indsluttet hiin Konges Levninger, maa formodes at have været omtrent af samme Bestaffenhed som Efterfølgerens og i Nærheden deraf, er det ikke usandsynligt, at det kan være blevet tilintetgjort, jensef da de Hvalvinger bleve indrettede, der skulde modtage Christian den Tredies og Frederik den Andens Liig.

Churfyrsten af Hessen, Storhertugerne af Toscana, Mecklenberg-Schwerin, Baden, Hessen-Darmstadt, Saren-Weimar og Mecklenburg-Strelitz, Hertugen af Anhalt-Bernburg, Hertuginde af Parma, Hertugerne af Lucca, Brunsvig, Nassau, Anhalt-Desfau, Saren-Altenburg, Saren-Koburg og Medena, Landgreven af Hessen-Homburg, Fyrsterne af Neuf-Greiz, Schwarzburg-Rudolstadt og Schwarzburg-Sondershausen.

- (v) Hamelmanss Oldenburg. Chronik S. 198: „Christian mit Zunahmen der Reiche“; hver- efter formodentligen i *Phil. Cypræi Genealogia regum Daniæ* (1622): „Christianus I. cognomine dives“, og i W. H. Jernskjægs utrykte Vestr. af Demkirken: „Kong Christian den Rige“. Maaskee forekommer det første Spor til dette Tilnavn i Chron. Skibyense (p. 559), hvor han kaldes „gloria & magnificentia dives“. Har Ordet rig her ikke havt den gamle nordiske Betydning, mægtig, med vidtstrakt Herredømme (rik), kunde et saadant Tilnavn for en Konge, der, ligesom flere af den Tids Monarker, jævnlig var stædt i Pengemangel, næsten anses for ironisk; imidlertid kan herved dog ogsaa tænkes paa Alb. Cranz's Bemærkning (Saxonia XII. c. 31), at Christian I. Gæmildhed vel ofte udsatte ham for Trang; „sed non potuit egere diu in iis regnis opulentissimis“.

VIII.

Den i Kapellet opbevarede Ridderfigur af Marmor.

De hellige tre Kongers Kapel har i længere Tid indsluttet en mærkelig Gjenstand, som, uden kjendelig Forbindelse med noget af de her begravede Kongelig, tildrager sig de Besøgendes Opmærksomhed (x).

I en med Laag forsynet Gæstgæstebue henligger en af Marmor udarbejdet mandlig Figur i en Ridderdragt, som henhører til det 14de Aarhundredes sidste Halvdeel (y). Hovedet er bedækket med den da brugelige Hjelme eller Baabenhue (Capeline, Kesselhut, Kesselhaube). Til denne var sædvanlig en kjædeslettet Ringkrave (Camaille, Halsbrünne) heftet. Hullerne for denne Tilhæftning, enten ved Netning eller, almindeligere, ved Øskener med en gennemgaaende Stift, ere her anbragte i Hjelmfanten, hvorimod selve Ringkraven, der gik ned over Skuldrene, mangler (z). Om det som Kjædesletning udarbejdede Stykke af en Metalplade, der findes ved Figuren, har udgjort en Deel af en saadan Ringkrave eller har været den opstaaende Krave paa en Pandserskjorte, maa lades usagt. Efter den Tids Brug er Figuren nemlig iført en saadan Pandserskjorte (cotte de mailles, jaque de mailles, Panzerhemd, Reitenhemd), hvorefter dog kun sees det yderste af Ørmerne fra Midten af Underarmen til Haandleddet, hvor Marmoret ogsaa er bearbejdet som Kjædesletning; derover en Collet (Colte-hardie, Lendner) med noget kortere Ørmer (a), der som østest var af Læder, stundom ogsaa af kostbarere Stoffer og, som her, prydet med Ridderens Baaben eller, i det ringeste, med den fornemste Deel deraf. Overarmens fra Skulderen til Albuen med Remmer fastgjorte Bedækning maa tænkes at have været af Pladejern, ligesom Benenes Bedækning af stærkt, presset Læder, styrket ved Jernknæstykker og nedad gaaende Jernknæer (b), og Skoene ligeledes af presset Læder med Forzjiringer. Sporer mangle nu; men de kunne muligens have været af Metal og

(x) Tab. 3.

(y) Figurens antiqvaristisk-komparative Beskrivelse skyldes Inspektoren ved det store kongelige Bibliotheks Udlean, Kammeraad Lassen.

(z) At denne Baabenhue gaaer ned over Ørerne og Halsen, antyder Tiden efter Midten af det fjortende Aarhundrede; for den Tid dækkedes disse Dele af Ringkravens Kjædesletning. Ringkraven gaaer langt op i Tiden, men forsvinder i første Halvdeel af det 15de Aarhundrede, da en Bedækning for Hage og Hals af Pladejern blev indført, den saakaldte Barthhaube.

(a) Det trekantede Parti nedenfor Colletten skulde, ifølge andre lignende Monumenter, ogsaa være en Deel af denne Pandserskjorte; men Marmoret er her glat og ligner ikke Kjædesletning.

(b) Indtil Slutningen af det 13de Aarhundrede var Ringkraven, Pandserskjorten og Beenbedækningen

senere bortkomne. Af Handsterne forestiller Fingerpartiet Kjædefletning, Klappen derimod Jernblik eller presjet Læder. Den høire Haand holder Høftet af en Dolk, hvis Knap og Klinge mangle; den venstre har formodentligen hvilet paa Sværdet, som nu er borte (a). Bestemmelsen af de paa Brystet nedhængende Kjæder var at heftes til Sværd og Dolk for at hindre, at disse Vaaben i Kamp skulde slaaes Ridderen af Haanden (b). Den tredie, kortere Kjæde tjente med sin lille Tværstang til at befastes i den nedenpaa Turneerhjelmen værende Abning for at forebygge, at den ved et forpaa anbragt Slag skulde falde bag af Hovedet.

Det ridderlige Belte, deels bestemt til at bære Sværdet og Dolken, deels til Prydelse, er paa denne Figur af drevet Metal og har været besat med farvede Stene, der nu ere borte tilligemed Spændet, der uden Tvivl ogsaa har været prydet paa lignende Maade (c). Puden, hvorpaa Hovedet hviler, tilligemed den flade Bagside viser, at Figuren oprindeligen har været bestemt til en liggende Stilling, ligesom paa Dronning Margaretas Monument og paa Gravmalerne i Soro-Kirke.

Paa Colletten forestilles syv kronede Drager eller Lindorme; fra den nederste Klo af hver nedhænger den ovenfor omtalte Kjæde; mellem de to øverste Kloer er anbragt en rudeformet Fordybning. Under denne findes ogsaa en Lindorm og under denne atter to ovenfor og to nedenfor Metalbeltet; de to nederste have ligeledes en rudeformet Fordybning imellem sig. I disse Fordybninger, ligesom i Beltespændet, i Rinene paa Lindormene, paa Skoene og paa flere Steder i Marmoret synes Metalzirater oprindeligen at have været anbragte (d).

Blot af Kjædefletning. I første Halvdeel af det 14de Aarhundrede tilføjes, især for Arme og Been, først Skinner, siden Nør eller Hylstre af stærkt, presjet Læder. Efter Midten af det 14de Aarhundrede begynder Pladejern at komme i Brug, først for enkelte Dele f. Ex. Knastykker, Arm- og Beenfinner, alle særskilte; siden (i det 15de Aarhundrede) gik man stedse videre, indtil den hele Rustning endelig kom til at bestaa af Pladejern.

- (a) Dolken paa høire og Sværdet paa venstre Side var almindeligt; men det omvendte fandt ogsaa Sted; sjeldnere forekomme begge Vaaben paa samme Side.
- (b) At befaste Dolk og Sværd med Kjæder for ikke at tabe dem i Kamp brugtes allerede i det 13de Aarhundrede og varede til henimod Slutningen af det 14de.
- (c) At bære Beltet nedenfor Høften kom i Brug omtrent ved Midten af det 14de Aarhundrede; i Begyndelsen af det 15de Aarhundrede stiger det igjen op til sit rette Sted.
- (d) I Klosterkirken i Arnshurg (Hessen-Darmstadt) findes en Liigsteen over Johan v. Falkenstein, Herre til Münzenberg i Wetterau († 1365), afbildet og bestreret i Müller's Beiträge zur deutschen Kunst- und Geschichtskunde, 1ster Jahrg. 2tes Hefte Nr. 16, som kan tjene til Tidbestemmelsen for den reskildste Figur. Her forekommer nemlig ligeledes Vaabensfortelen ovenover Vandserkjorten; en lignende spids Vaabenhue, paa Brystet to Kroner, hvorfra nedhængende Kjæder, den til høire med et Sværd, den til venstre med en Tværpind nedenunder. Sværdet, hvorpaa Haanden hviler, hænger tilhøire i Metalbeltet, i hvis Midte et rundt Spænde.

Figuren bestaaer af 13 særskilte Stykker, forsynede med Huller til Sammenføring; sammensat vilde hele Længden udgjøre 2 Alen og 8 Tommer(e). Denne, vistnok usædvanlige Maade, hvorpaa det temmelig maadelige Arbejde, formodentligen af en nederlandsk Mester, er udført, tilligemed den heller ikke sædvanlige Blanding af Marmor og Metal kan fremkalde den Formodning, saalænge ingen antageligere gives, at Figuren er forfærdiget paa et Sted, hvor det fornødne Material af Marmor (uden Tvivl fra Flandern) ikke var tilstede.

Som henhørende til Figuren indeholder Kisten endvidere af samme Steenart:

1. En Turneerhjelms (Stech-Helm), der som oftest var smykket med Ridderens Vaaben eller en Hjelmprydelse. Saadant mangler vel nu; men flere Huller i Hjelmens Overdeel vise tydeligen, at en Lindorm eller noget lignende der har været anbragt (f).

2. Tre lige store Vaabenskjolde; det ene med tre kronede Leopardter; det andet, hvoraf et Stykke er afbrudt, med en Leopard, hvorunder 22 Hjerter; det tredje med en kronet Lindorm, lig den paa selve Figuren(g).

Kisten med dens her beskrevne Indhold har tidligere henstaaet paa den nordre Side i Choret indenfor det Gitterværk, som i den katolske Tid adskilte Høichoret fra det ydre Chor (h), under den Pille, paa hvilken Banneret var ophængt, som den svenske Kong Albert til Spot skulde have sendt Dronning Margareta. Ved de Forandringer, der i Slutningen af det 17de Aarhundrede foretoges med Høichoret, som Christian den Femte havde bestuttet at indrette til en Begravelse for sine Forældre eller snarere for sig selv med Dronning og Børn(i), blev Kisten flyttet til Christian den Førstes Kapel(k), hvorfra den imidlertid længere hen i

(e) Hovedet, Overkroppen og en Deel af Underkroppen udgjøre tre Stykker; en Deel af Laarene med Venene to Stykker; Underarmen, Hænderne og Fødderne i Alt otte Stykker. Ifølge en Beskrivelse over Domkirken fra Slutningen af det 17de Aarhundrede (Thott'ske Saml. Nr. 1406 4to) bestod Figuren dengang ogsaa af 13 Stykker.

(f) Tab. 3 c—e. Turneerhjelms Plads var forskjellig; under Ridderens Hoved, ved en af Siderne, i den ene Arm og flere Steder. Den Hjelms af Messing, forgyldt, som omtales i Behrmanus Reskilde-Domkirke S. 70, har aldrig existeret her, men er formodentligen en Forverling med Ringkraven.

(g) Tab. 3 b.

(h) Welfs Eucomion regni Daniæ S. 454.

(i) Behrmanus Reskilde-Domk. S. 55; Nst, Thott'ske Saml. Nr. 1406 4to. I Haandskrift findes et latinsk Digt (af H. I. Gerner?) med Titel: Daniæ & Norvegiæ regum . . . Mausolæum . . . quale Christianus V. sibi ipsi suæque reginæ, liberis regis, posteris familiæ Oldenburgiæ stirpibus . . . in templo Ep. Lucio sacro poni curavit 1690; uden Tvivl sigtes herved til emtalte Foretagende, som dog aldrig er blevet udført.

(k) At den var her allerede 1707, erfares af G. Schröders ovenfor anførte tydske Beskrivelse over Domkirkens Monumenter; jfr. Paludan, de templo S. Lucii p. 31.

det attende Aarhundrede igjen maa være flyttet til et Kapel paa Kirkens nordre Side, strax ved den nordvestlige Indgang, hvilket Kapel senere benyttedes til et Materialhuus for Kirken. Her henstod dette mærkelige Kunstværk i den ulaafede Kiste indtil Aaret 1823, da Domkirkens nuværende Børge, Kammerraad Hansen, lod det atier henbringe til det her beskrevne Kapel.

Alle ældre og nyere Forfattere, som omtale denne Figur, have været enige om, at den skulde forestille Dronning Margaretas Sen Duf, Danmarks og Norges Konge (1); hvorhos de fleste tillige anføre det Sagn, at Figurens særegne Beskaffenhed skal betegne enten den Tilstand, hvori de Svenske havde tilsendt Moderen hans sonderhuggede Legeme (m), eller den Maade, hvorpaa de havde truet at behandle ham, dersom han faldt i deres Hænder (n), hvilket Sagn, saa uhyggeligt og usandsynligt det end er, dog nægteligen er foranlediget eller understøttet ved den Dunkelhed, der lige til den nyeste Tid har svævet over denne Konges Død (o).

M. H. Jernskjægs Niim over Roskilde-Domkirke indeholder den første omstændelige Beskrivelse over dette Monument med det dertil knyttede Sagn; den lyder saaledes:

„Fremdeles blev mig vist en Kiste hoi, paa Dødet (ildrækket, tillukt?),
 Af Bræder var den gjort, med intet overtrækket,
 Derudi laae en Helt med Brynie og med Pandser,
 En Kjømpedragt, naar man i Ledingsid uddanser.“

(1) Det omtales, uden Tvivl, allerførst i Mart. Zeillers *Itinerarium Germaniæ nov.-antiquæ*, Strasburg 1632 fol. pag. 404; senere i Wolfs *Encomion* samt hos de fleste Nyere f. Ex. Thurahs *Vitruvius II.* S. 138.

(m) Zeiller; G. Schrödter. I Haandskriftet af J. D. Majors „Spazierreise von Kiel aus nach Norden“ (Jfr. Suhms *Nye Saml. til den Danske Hist.* III. S. 125) tilføjes: „muß gestehen, das nicht vollständigen Glauben beymessen kann, indem nicht zu vermuthen, das die furieuse Attaque des feindlichen Nachschwertes ihr so viel Zeit genommen und den Körper ad leges geometricas so regulier zerhauen haben werde“.

(n) Suhms *D. H.* XIV. S. 184; Behrmanns *Rosk.-Domkirke* S. 70. I samme Forf. Grundrids af Roskildes Beskrivelse (Kbhvn. 1832) forbigaaes dette Monument aldeles.

(o) Følgende forekommer i en haandskrevet Optegnelse af Historieskriveren N. Højer: „In Dännemarf ist die Tradition annoch unvergessen, als ob er (Dlaf) auf der See von den Schweden oder andern Feinden aufgefangen und in Stücken gebauen sey. Welche wenigstens so viel zeigt, das sein Ende sehr apocryph und mysterieus musse gewesen seyn“. I den yngre Behrmanns „Besretning om Kong Dlaf Hagensons Død og den falske Dlaf“ (Kbhvn. 1846) omtales hverken nærværende Figur eller det dertil knyttede Sagn. Det bør forevrigt bemærkes, at ifølge et svensk Sagn Smaalønderne skulle have dræbt Dlaf og hugget Lem fra Lem, fordi han kom ind i Landet uden Gidsel; *Swenska Fatburen VII.* S. 103. Der tilføjes: „som ännu tilsendes är uti Nopelskyrka“ (formodentlig Nøbbeled i Konge-Herred i Smaaland), men uden at det nærmere betegnes, hvad der, med Hensyn hertil, findes i bemeldte Kirke

Af Mabaſter var det Billede udformet,
 Han har vel været med og Røverhytten ſormet,
 Hans Hoved bar en Hjelm, Lindormen er hans Mærke,
 Det synes, at hans Hæd har været ſtor og stærke,
 Hans Led, hans Laar og Been med Staaltraad var bebunden,
 Med Møſſing var hans Hals og Skuldere ombunden,
 Paa høire Side laae tre Løber, vel udhugne
 i Mabaſter-Steen, dog lidt i Stykker knugne,
 Paa venſtre Side laae Lindormen leed og grummer,
 dog kunſtig huggen ud i Mabaſter Temmer (!),
 Ja paa hans hele Liv og paa hans Heltepaandſer
 den fæle Ormetroy i Hobetal omſvandt ſer,
 Kong Hagen's Son de ſiger det ſkal være,
 de ſiger, Svenſten har beviſt ham (ſlig) Banære,
 de ſloge ham ihjel og Led fra Led parleret,
 Sliq Tale er blandt os i mange Aar ſpareret,
 Men det er ikke ſaa, ſom Hobelfolket taler,
 Den kloge Arild's Ven mig andet foremaler,
 Margreta, Dronning ſtor, en Son i Norge føde,
 Han var den ſiſte Mand af Norges Konger's Brode,
 Der udi tyve Aar og nogle havde levét (!)
 foruden Ledingsrog ſin unge Tid fordrevet,
 Da tog han gode Nat fra Kongeſtol og Sæde
 og arvet hos ſin Gud den endeloſe Glæde.
 Hans Indvold derhos nu af Lundekirk's Stene,
 Til Sore hviler ſødt den høje Herre's Beene,
 til Jalkerbo der laae den Herre ſyg og dode,
 thi kunde Svenſten ei tilføje ham ſliq Nøde.

Kunde nu end den af Sagnet givne Forklaring ikke fortjene videre Tiltro, have flere dog antaget, at ſelve Figuren maa have været beſtemt til et Monument over Kong Oluf (p). Den Omſtændighed, at den synes at foreſtille en Yngling, ſaavelſom dens oprindelige Plads i Nærheden af Dronning Margareta's Grav, har formodentligen givet den forſte Anledning til denne Forklaring, hvorimod dog flere Indvendinger kunde gjøres. Som bekiendt, hviler hiin Konge i Sore-Kirke hos ſin Morfader og Oldefader. At hans Moder, ſom lod ham her begrave, ſom ſelv havde her valgt ſit Hvileſted, ikke ſkulde have ladet den for et over ham paatænkt Monument beſtemte Figur føre til Sore og overhoved i de 25 Aar, hun overlevede Sennen, ikke ſkulde have havt Tid og Ro til der at lade ſelve Monumentet fuldføre, er i og for ſig høiſt uſandſynligt (q). Men, antages endog, at ubekiendte

(p) Suhm XIV. S. 184; Wehrmann S. 70. Paludan tilføjer (de templo S. Lucii p. 31). de quo tamen merito dubitatur.

(q) Reſen mener derſer i ſit Atlas, at Figuren er kommen til Hoſkilde-Denkirke, ſer at en By, der dengang anſaaes ſer Hige's Hovedſtad, ogſaa kunde have en Grindring efter den ſaa tidlig berettede Konge; jfr. Thura's Vitruvius II. S. 138.

Hindringer hele Dronning Margaretas Regering igjennem kunde have modsat sig Planens Iværksættelse og at Figuren endelig er ført fra Sorø til Roskilde-Domkirke tilligemed Dronningens Liig, savnes her dog altid nogle af de symboliske Tegn, som maatte tænkes uadskillelige fra et Monument over en til Danmarks og Norges Riger kronet Konge, nemlig Kronen paa Hovedet og det norske Vaaben ved Siden; ligesom man under hiin Forudsætning heller ikke letteligen kan forklare Vaabenet med Lindormen og de lignende Forestillinger paa Vaabensfortelen.

Kan det imidlertid ikke omtvives, at Figuren har været bestemt til at forestille en fyrstelig Person af det danske Kongehus, da forene sig flere Omstændigheder for nærmest at henlede Tanken paa Valdemar Atterdags ældste Son, Hertug Christopher, der ved en tidlig og følgerig Død efter et Saar i Krigen var bortfaldt d. 11te Juni 1363, i en Alder af omtrent 20 Aar, og hvis Liig blev ført med stor Pragt til Roskilde „og hæderligen der begravet udi Luz Kirke ud med Chorsdøren“ (r). Dersom man nu antager, at enten Faderen, som i Aaret 1374 stiftede, uden Tvivl for Sønnen, et Alter i Domkirkens Chor, ved hvilket en daglig Messe og „en Begjængelse hvert Aar paa S. Barnabæ Dag“ (Hertugens Dødsdag) skulde holdes (s), eller senere hen Søsteren kan have havt isjunde at udmærke hans nu skjulte Grav ved et Monument, kan Figurens oprindelige Plads i Choret allerede deraf forklares. De tilføjede Vaabenskjolde passe sig ikke mindre til en saadan Bestemmelse. Rigsvaabenet med de tre kronede Leopardter betegner Arvingen til det danske Rige (v); den kronede Drage, Lollands Vaaben, førtes af den 1359 til Hertug af Lolland ophøjede Kongesøn (u);

(r) Hvitfeldt I. S. 530.

(s) Ifølge et Brev, udstedt i Gurre 1374 af Biskop Niels og Kapitlet (ældste Archiv-Registratur i Geheime-Archivet); Kapellanen ved dette (Hellig Trefoldigheds?) Alter skulde holde Hertugens Aartid; Roskildske Gavebog i *Scr. rer. Dan.* III. p. 272.

(u) *Danorum Sclavorumque regni verus hæres*, kalder han sig selv i de for Geistligheden i Lolland under 5te Januar 1360 udstedte Privilegier; Hvitfeldt I. S. 520. Under Faderens Haandfæstning (Kallundberg 24de Mai 1360) hanger Hertugens Segl med de tre Løver og Hjertene og Omkrift: *S. Cristofori heredis regni Dacie et ducis Lalandie* (Langebeks og Klevenfeldts Sigilsamlinger i Geh.-Archivet).

(v) I Hertugens Segl under et Dokument af 4de Juli 1360 (Suhm XIII. S. 416) findes en vinget Drage med to Fødder, omtrent som paa nærværende Vaabenskjold, med Omkrift: *S. Cristofori Ducis Lalandie* (Langebeks Sigilsamling i Geh.-Arch.). Det er altsaa neppe rigtigt, naar paa Kartet over Danmark i *Scr. rer. Dan.* VII. Tab. 4 Falsters og Lollands Vaaben forestilles med en firebenet Grif. I Slangerus latinste Tale over Frederik II. fol. L. 4 nævnes blandt de i Processionen baarne Faner: *Sielandiae, Lolandiae, Falstriae &c. signum imagine serpentis levium tiliarum expressum*. I den danske Oversættelse fol. X. 4 kaldes Vaabenet i denne Fane derimod „det vendiske“. Tidligere synes Lollands og Falsters Vaaben at have været en Løve, s. Gr.

endelig kunde Hallands gamle Vaaben, en kronet Leopard, under hvilken flere Hjerter(v), muligens tjene til nogen Bestyrkelse for, at Christopher tillige har været Hertug af Halland, hvorfor vel ingen diplomatisk Visshed høves, men dog gamle historiske Vidnesbyrd(x).

Naar hertil føjes, at saavel Stilen i det hele Arbejde, som Overeensstemmelsen med andre samtidige Monumenter i Udlandet, viser hen til den anden Halvdeel af det fjortende Aarhundrede, vil, uden Tvivl, den her fremsatte Forklaring finde Medhold, at Figuren ikke skal forestille Dronning Margaretas Son, men hendes Broder(y).

i Hertug Christophers Segl 1245 (Suhms D. H. X. S. 51) og under Kong Abels Brev af 8de August 1251 (Thorkelin, Diplom. I. p. 306), efter Langebets Afskrift i Geh.-Archivet af Originalen i Antiq.-Archivet i Stockholm. Dto, Valdemar Atterdags ældre Broder, var ogsaa Hertug af Lolland (Suhm XII. S. 243, 249).

- (v) I et Dokument af 1306 beskrives de hallandske Grevers Vaabenmærke som *Leopardus*, quasi gradiens, positus ex transverso, et desubtus Leopardum est campus, continens sparsos flores, qui dicuntur *Söblad* (Thorkelin *Analecta* p. 68). I nogle af disse hallandske Grevesegl fra Slutningen af 13de og Begyndelsen af 14de Aarhundrede findes 20 saadanne Söblade eller, som de nu kaldes, Hjerter; men det er bekjendt, at Antallet af disse Figurer paa den Tid endnu var vilkaarligt og beroede paa Nummet eller Kunstnerens Godtbefindende; Suhm X. S. 233; Schlegels *Danm. Statsret* I. S. 271. Hertug Christophers (siden Christopher II.) Vaaben, som Hertug af Halland og Samsø, var 1315 tre Leoparder; Suhm XI. S. 755.
- (x) I Udtoget af den roskilde Gavebog i *Scr. rer. Dan.* III. p. 272 kaldes han *Dux Lalandiæ & Hallandiæ*. C. Hamsfort, som uden Tvivl har haft Originalen af Gavebogen for sig, omtaler ham i sin *Chronologia* 2da som *Dux Lalandiæ et Hallandiæ*; *Scr. rer. Dan.* I. p. 310.
- (y) Til Bestyrkelse af denne Forklaring tjener ogsaa, at Valdemar Atterdags Metalfigur paa hans Monument i Soro-Kirke efter det ovenfor (S. 42) beskrevne Kobber har været forestilt i Ridderrustning med en lignende Vaabenhue, flettet Ringkrave, Belte, den høire Haand, uden Tvivl, holdende et Sværd, Hovedet hvilende paa en Pude og ved Fødderne en Lov.

T i l l æ g.

S. 9. Kapellet's oprindelige Gulv har bestaaet af sorte og gule firkantede Leerfliser, omtrent 6 Tommer i Kvadrat; Prover deraf findes i Museet for nordiske Oldsager. Det nærværende Gulv (uden Tviul fra 1740) bestaaer af Steensfliser, omtrent 15 Tommer i Kvadrat.

S. 21. Angaaende Vikarierne til Kapellet's enkelte Altene efter Reformationen har Hr. Kall Rasmussen, i Særdeleshed af Kancelliregistranterne i Geheime-Archivet, meddeelt følgende Notitser:

Til Hellig Trefoldigheds Alter var Hr. Jens Madsen Vikar indtil 1549.

Ved hans Dpladelse i dette Aar kom det til Hr. Oluf Bind; ved dennes Død 1557 til Søren Olsen, senere Kapellan ved Domkirken, der døde 1601*). Dennes Efterfølger var Morten Jensen, Tolder i Helsingør, til hans Død 1626.

Frederik Knoff til St. Annes Alter blev siden Magister og Sognepræst til Aajum og Skiberløf i Skaane.

Den første Vikar, som efter Reformationen nævnes til St. Johannes Evangelistens Alter, var en Hr. Knud fra 1540. Hans Efterfølger var, uden Tviul, Andreas v. Enleuan, tydsk Kancellisriver, fra 1549 til sin Død 30te April 1565. Arnoldus de Fine, Organist, senere Kapelmester, var Vikar til Alteret fra dette Aar til sin Død 1586; hans Enke Barbara og Son Hieronimus fik s. A. Brev paa at beholde dette Vikarie. Da Sidstnævnte havde faaet Præstekald, blev Vikariatet 1609 forundt Christen Pedersen, dansk Kancellitjener (Farfader til Justitsraad Chr. Herman Helverskov) som havde det indtil sin Død omtr. 1638. Dennes Son og Efterfølger var Dines Christensen, som 1636 havde faaet Erspæktance derpaa.

*) Det ovenfor S. 21 om S. Olsen af *Ser. rer. Dan.* VI. p. 603 anførte er saaledes at forstaae, at han, som allerede den 27de December 1557 af Kongen udnævnt, den 14de Januar 1558 underskrev Statutterne.

§. 27, Lin. 19. Ved „Jesu Christi Kors og tre stumpede Nagle“ i Christian den Førstes Vaaben forståes naturligtvis det oldenborgske Kors og det holstenske Nældeblad; jfr. Christiani, Gesch. Schlesw. u. Holst. IV. S. 413—14.

§. 30. Blandt Officianterne ved de anseelige Ridderordener horte i en ældre Tid og herer tildeels endnu, Vaabenkongen (Rex armorum, Roi d'armes, King-at-arms), der som oftest tillige beklædte det almindelige Herold-Embede, hvorfor ogsaa Høsebaandsordenens Vaabenkong kaldtes principalis Heraldus (*Ashmole*, Order of the Garter p. 253), og ved det gyldne Skinds Orden *Fecialis regios inter muneris sui ministros primus* (*Chifflet*, Breviarium ord. vell. aurei Antw. 1652 p. 36). Hans Funktioner gif især ud paa at bringe Budskaab fra Ordensherren til Ordensbrødrene og Andre, at lægge Mærke til Ordensbrødrenes Bedrifter, at bestyre alle Høitideligheder m. m. Saavel Vaabenkongerne som de almindelige Herolder førte som oftest Tilnavn af det Land eller den Provinds, hvor de herte hjemme. Saaledes fik Høsebaandsordenen 1417 sin første Vaabenkong, William Bruges „*Onienne*“, King of Arms (*Beltz*, Mem. of the order of the garter, London 1841, p. LVIII); 1481 forekommer i Frankrig en Rex armorum vulgariter dictus *Provence* (*Carpentier* Supplem. in *Ducange* Gloss. I. p. 296). Saavel Høsebaandsordenens to provincial Kings-at-arms som de øvrige otte Herolder i England føre endnu Tilnavne efter Landfaber (*The Manual of Heraldry*, London 1846. p. 85). Under Kong Hans og Christian II. forekomme som Gesandter enkelte Herolder, tillige kaldte reges armorum, med lignende Tilnavne. Saaledes blev „Thomas Sieland (Sjælland?) Herold“ 1506 af Kong Hans sendt til Frankrig og Skotland (*Hvitfeldt* II. S. 1066; jfr. *P. W. Becker*, de rebus inter Joannem & Christ. II. ac Ludovicum XII. & Jacobum IV. A. 1511—14 actis p. 44); Kong Hans kalder ham Thomam *Seeland* parcifandum nostrum (Kongens Brevbog i Geh.-Arkivet). 1512 nævntes han som Skotlander af Fødsel*), Vaabenkong og den danske Konges Herold (Thomas Scotus, *armorum rex*, quem vocant, & *Dacorum regis heraldus*); *Becker* p. 54. Dengang boede han i Roskilde, hvor han døde omtrent 1528 og ligger begravet; hans Hustru Dorothea blev siden gift med den ovenfor (S. 16) omtalte Herold Franciscus de Medina (Franciscus Hispanier † 1553; *Marm. Danica* II. p. 275). I et Brev fra Kong Hans til Kongen af Skotland (21de Dec. 1508) forekommer en armorum rex med Navnet Norge, der 1510 kaldes heraldus noster Norge; jfr. *Becker* p. 92. En anden Herold, Mester David, ogsaa en Skotlander, havde i Aaret 1496 været kongelig Gesandt i Rusland (Magister *David*, natione *Scotus*, regis Danicæ orator; *S. Herberstein*, *Rerum Moscoviticarum commentarii* (Basil. 1571) p. 117. Han kaldes

*) I Register over alle Lande Nr. 3 kaldes han: „Her Thomas Lummesden“.

1506 David Røcken (Jahns Daum. Hist. under Unionst. S. 580); men 1513, 1519 og 1527, da han af Christian II. sendtes til Rusland, forekommer han som Baabens-
 konge med Tilnavnet Danmark (Danmark *Rex armorum* alias (?) Mysyr David van
 Koran; *armorum Rex* Danmarck alias Davidh; Danske Magazin, 3die Række III. S. 105;
 Denmark Koning aff wapen, Denmark *Rex armorum*; Ekdahls Christ. II. Arkiv,
 3die Afd. S. 1137, 1151; jfr. S. 1123). Hr. Conferentsraad Engelstoft har yttret
 den Formodning, at disse Baabengkonger kunne have staaet i det Forhold til det af Christian I.
 stiftede Broderskab, som deres Embedsbrødre i Udlandet til de øvrige Ridderordener, hvorved
 det turde være ikke uden Betydning, at den omtalte Skotländer Thomas Herold boede i
 Roskilde og der blev begravet. Af Herolder, som ikke tillige vare Baabengkonger, men forte
 særegne Tilnavne, forekommer 1461 Christian den Førstes "Pereuant" Loland (Knudsens
 Diplomatarium S. 134); og 1522 Christian den Andens Herold Jytland (Behrmanu,
 Christ. II. Hist. II. S. 151).

S. 30, Lin. 12 f. u. D. betyder nemlig Dominus (Herre); det sædvanlige Præ-
 dikat for Ridderværdigheden.

S. 32 (k). Ordenshistoriographen har venstabeligen meddeelt Forf. de ham, i sin
 Tid, af den nedensfor omtalte Baron Stillfried-Rattonich tilsendte nærmere Oplysning-
 ger om denne interessante Opdagelse med tilhørende Tegning. I Korsgangen i det forrige
 Kloster Himmelron ved Culmbach i Franken findes „in den Füllungen der Rippen des De-
 ckengewölbes“ Skulpturer, forestillende i Alt 15 Ordensstegu, under hvilke Indskrifter paa
 Baand ere anbragte; disse Skulpturer henføres, uvisst paa hvilken Grund, til A. 1473. Det
 er ei tydeligt, om Kunstneren har villet betegne Stifterne eller Medlemmerne af de enkelte
 Ordener; Nogle forekomme nemlig i Genitiv f. Ex. des Königs von Byperen; des Herzogs
 von Osterreich (undersforstaaes: Gesellschaft); Andre i Nominativ f. Ex. Kaiser Sigemunt;
 Fürst von Hessen; König Kristoffel von Teunmark. Sigismund og Christopher ere
 de eneste navngivne Ordensmedlemmer. Den Førstes Navn findes under den af ham selv
 stiftede Drageorden. Det til Kong Christophers Navn hørende Ordensstegu (ikke Keiser
 Sigismunds Drageorden) forestiller en vinget Drage med krummet Hale og to Been; Kjæ-
 den er sammensat af lignende Drager; men paa ingen af dem er Spor til noget Kors. Dette
 svarer altsaa ikke ganske til Keiser Alberts Lindormsorden; men der kan vel heller ikke i disse
 Forestillinger ventes nogen egentlig heraldisk Trofskab; ogsaa kunde det være uvisst, om Afbild-
 ningen og Afskriften ere fuldkomment paalidelige.

S. 33. En for faa Aar siden om den brandenborgske Svaneorden udfkommen Mono-
 graphi (Stammbuch der löblichen Rittergesellschaft Unserer lieben Frauen auf dem
 Berge bei Alt-Brandenburg oder Denkmale des Schwanenordens; herausgegeben
 von R. M. B. Frhr. v. Stillfried-Rattonich; Berlin 1842, 4to) indeholder adskillige

Oplysninger, der kunne berigtige og supplere det om denne Gjenstand ovenfor meddeelte. Ordenens Oprindelse er (ikke fra 1443, men) fra 1440, efterat Churfyrste Frederik den Anden havde tiltraadt Regjeringen i Brandenburg. Ved Stiftelsesbrevet af 29de September 1440, som hverken kjendtes af Koeler eller af Jungen, bestemtes Antallet af Medlemmerne, foruden Stifteren selv, til 30 Adelsmænd og 7 Damer. Ved de nye Statuter af 15de August 1443, der allerede findes blandt Bilagene til Koelers Afhandling, men her ere aftrykte efter Originale, var Medlemmernes Antal ladet ubestemt og blandt de Dele af Tydskland, fra hvilke Medlemmer kunde vælges udenfor „Markerne“, var Østerrig den sydligste og Mecklenborg den nordligste. Anledning til Ordenens eller Selfabets Stiftelse var den baade i Kirken og i Riget da herskende Tvedragt, der gjorde det nødvendigere end nogensinde at henvende sine Bønner til den hellige Jomfrue og at stræbe efter indbyrdes Sammenhold. Ordenen havde saaledes baade en religiøs og en moralsk Tendens; med Hensyn til den første, meest fremtrædende, erholdt den Pave Nikolans den Femtes Stadfæstelse. Da Vejen til Ordenstapellet ved Alt-Brandenburg var lang og besværlig for Medlemmer i Franken, bestemte Markgreve Albert 1459 med sin Broders, Stifterens, Samtykke St. Gumperts Kirke i Ansbach (Dnolzbach) til et Filialkapel for Ridderne hiinsides Thüringerwald. Denne Bestemmelse erholdt under 16de Juni s. A.*) pavelig Bekræftelse, hvorved altsaa Ordenen paa en Maade deelttes i to Tunger, den nord- og sydtydske. Det var forbeholdt den ældste Søn af et afdød Medlem at melde sig til Optagelse i Ordenen, i hvilket Tilfælde han maatte indløse Ordens- tegnet med en Mark Sølv; vilde den ældste Søn ikke eller manglede han de fornødne Qualifikationer, gif Rettigheden over til den næste Søn. Ordensinsignierne bestode af en Kjæde, sammensat af visse Redskaber (maaſtee et Slags Marterredskaber), der i Statuterne kaldes en „Premtze“, mellem hvilke røde Hjertes vare sammenpressede; et betydningsfuldt Symbol paa en trængselsfuld Tid. Under Kjæden hang den hellige Jomfrues Billede (ovenfor S. 34 beskrevet) og under dette igjen en Evane, som Symbol deels paa Hjertets Reenhed, deels paa Tanken om Døden; den var omgivet af et sammenrullet hvidt Linned (Quehle, Pausch, Wulst), hvis Under dannedes enten af Klokker eller af Fryndser. Disse Ordensinsignier, som kjendes deels af nogle faa Kunstforestillinger, deels af en eneste Original, som for endeel Aar siden blev, med andre Kostbarheder, solgt fra en Kirke i Basel og nu befinder sig i Kongen af Preussens Eje, synes, baade hvad Formen og hvad Materien angaaer, ei altid at have været fuldkommen ligedannede. Originalens Kjæde bestaaer af atten Led; andre Forestillinger have kun tolv; hiin er af Sølv, stærkt forgyldt; andre synes at have været blot af Sølv. I Pius den

*) Denne Datum nævnes vel hos Stillfried S. 20; men da Pavebrevet hos Jungen II. S. 48—51 er dateret decimo septimo Kal. Februarii 3: 16de Jannar, maa hiint, uden Tvivl, være en Feiltagelse.

Andens Stadsfæstelsesbrev 1459 (ovenfor S. 34) nævnes Kjæden af Sølv eller Guld (torques argentens vel aureus). Maaskee har en fyrstelig Ridders Kjæde været forskjellig fra en ikke-fyrsteligs, en Ridders forskjellig fra en Dames. Mærkeligt er det at hverken Dronning Dorothea, Stifterens Broderdatter, eller Kong Christian den Første nævnes blandt Medlemmerne af denne Orden; skulde de, som Regenter i ikke-tydske Lande, have været udelukte derfra? (næstforeg. S. 75).

S. 45 (ö). J. Berthelsen var Forstander i Ringsted-Kloster fra 1571—73 og 1580—83 samt i Sorø-Kloster fra 1572—80.

S. 66 (a). Hvorfor Sværdet i en ældre Tid hang paa den høire Side, oplyses i Jahns Udsigt over Nordens, især Danmarks, Krigsvæsen i Middelalderen, S. 227.

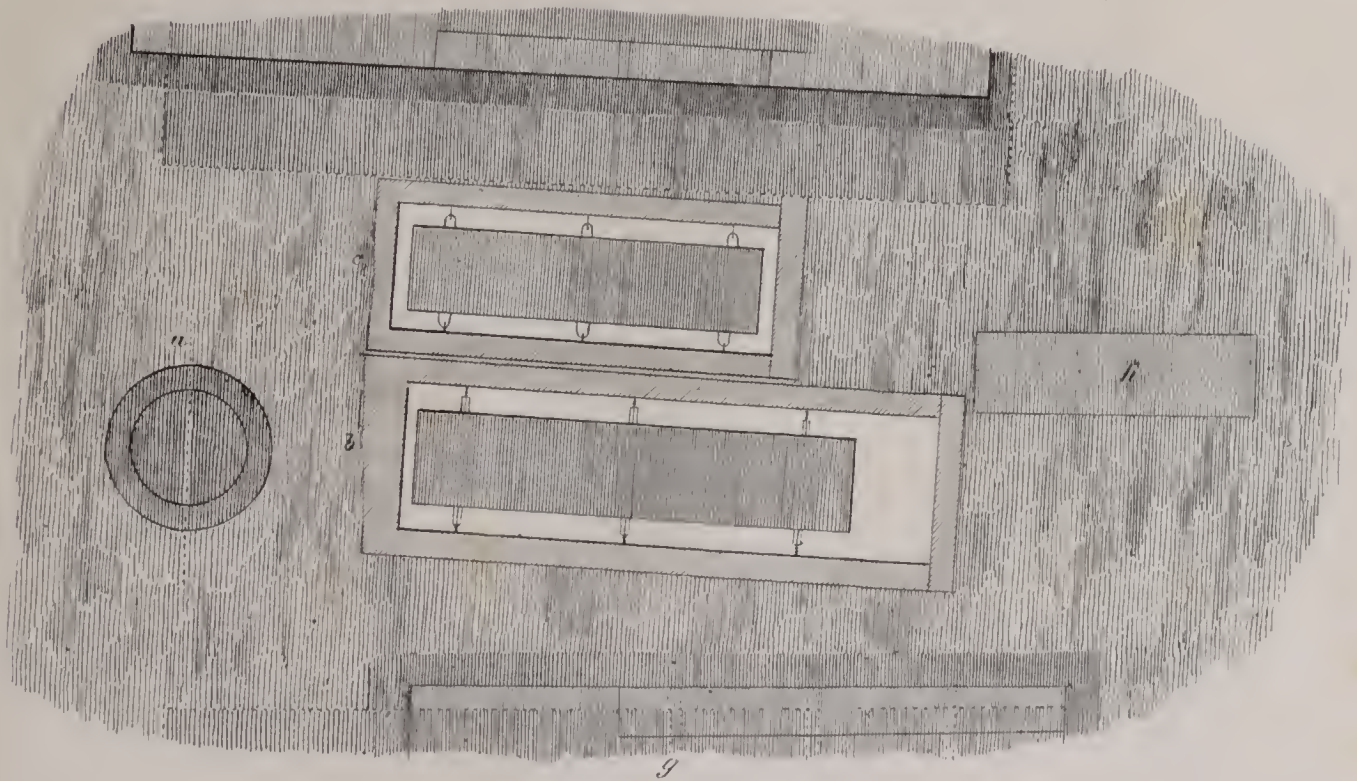
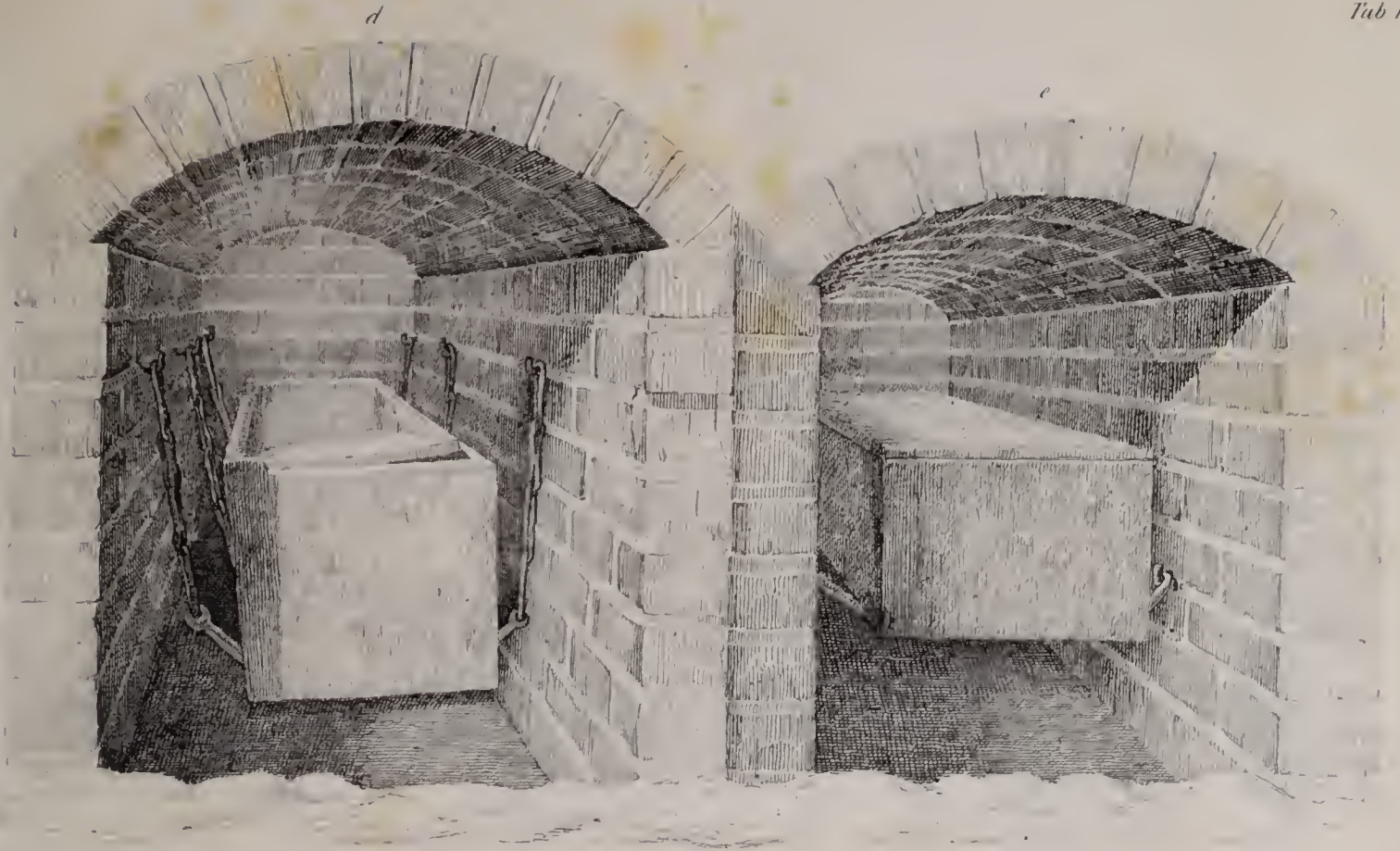
S. 74, Lin 10. Dog maa bemærkes, at hans og Franciscus Hispaniers stadige Ophold i Roskilde ogsaa kan have været foranlediget derved, at deres Ægtefælle Dorothea var en Datter af en Borgermester Jens Bosen sammesteds.

Trykfeil.

S. 23. Lin. 8. Tjeneste, ere l. Tjeneste etc,

S. 56. Lin. 2. Grav l. Grave.

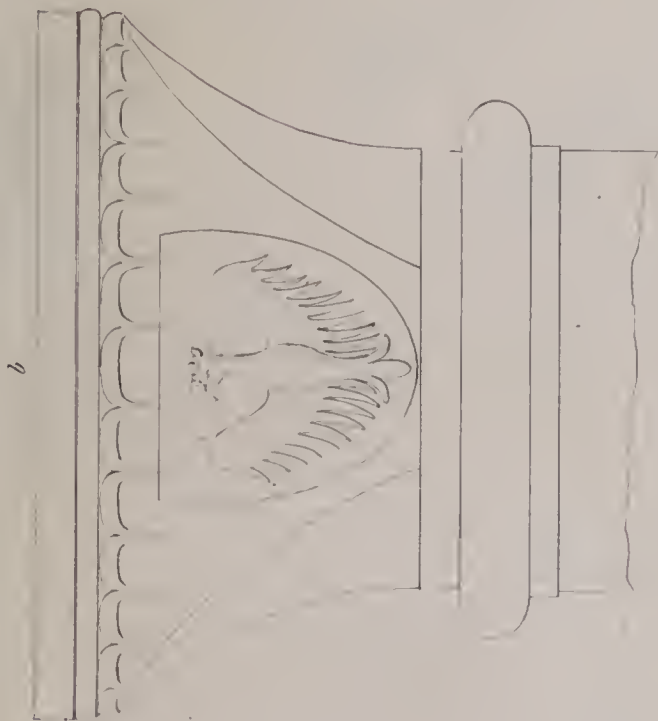
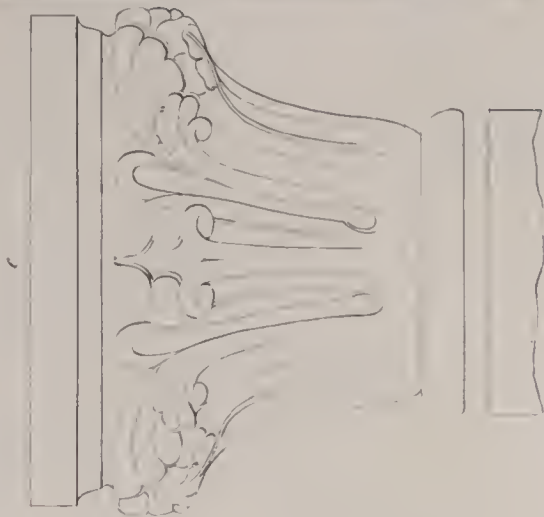
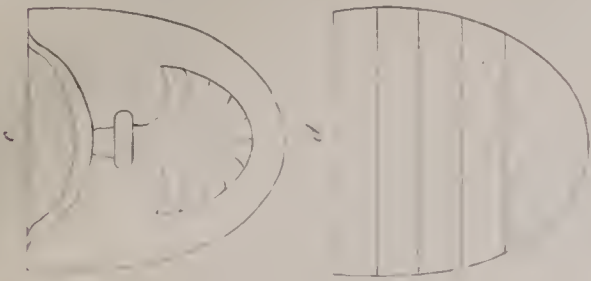
S. 68. Lin. 4. i Verset: uddanser l. uddanset.

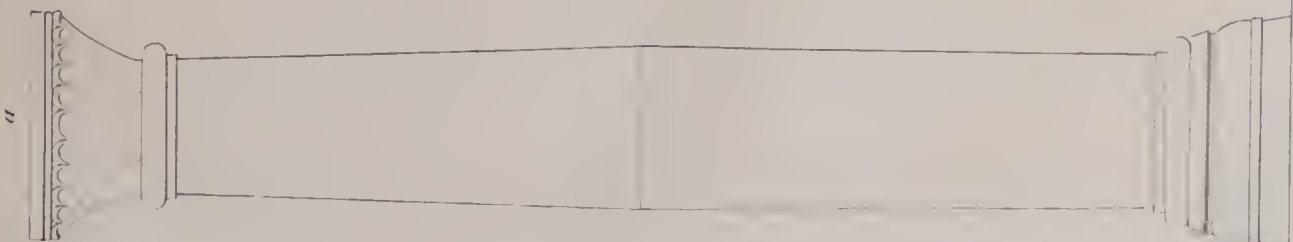
Tab II

2 Feet

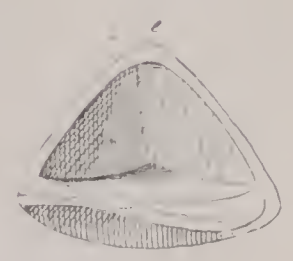
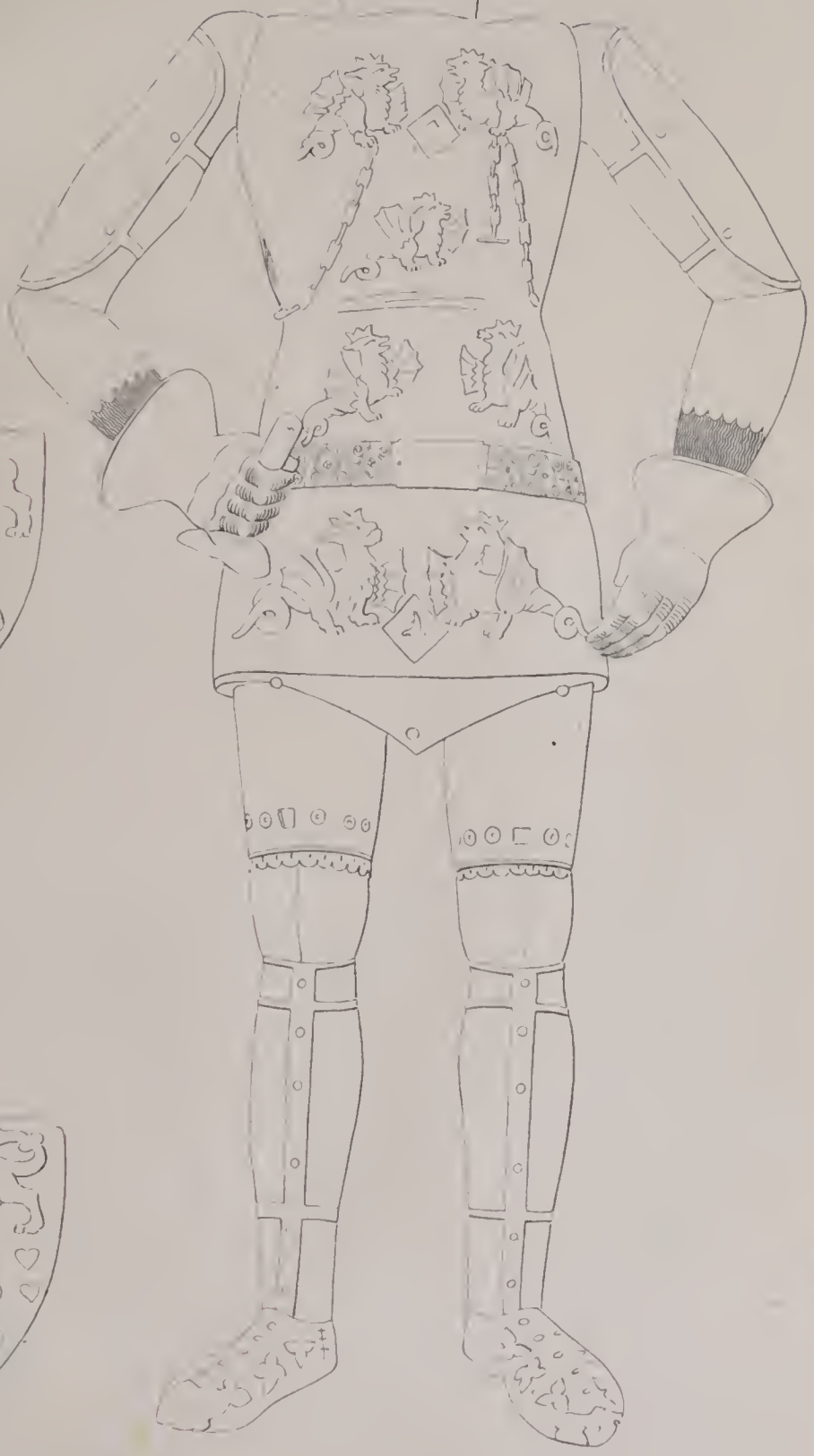
3 Feet

16 Feet

GETTY RESEARCH INSTITUTE

3 3125 01499 4202

